

ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: НОВІ ОРІЄНТИРИ І РИЗИКИ

У НОМЕРІ:

- **ДЛЯ ЧОГО УКРАЇНЦЯ ВВАЖАТИ НЕРЕЗИДЕНТОМ?**
- **КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ЗЕМЕЛЬ:
ПЕРЕВІРКИ ДЕРЖСІЛЬГОСПІНСПЕКЦІЄЮ**
- **СУДОВІ ВИКЛИКИ ТА ПОВІДОМЛЕННЯ**
- **ПРИГОДИ ДОЛАРА В УКРАЇНІ:
АБО «ЩО РОБИТИ З ДЕПОЗИТАМИ В ГРИВНІ?»**
- **МОНІТОРИНГ ЗАКОНОДАВСТВА**

№ 1 січень 2014

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ:

нові орієнтири і ризики

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

№ 1 січень 2014

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

Національна юридична бібліотека (НЮБ)
Український союз промисловців та підприємців (УСПП)

Редакційна колегія:

В. Горовий, головний редактор, д-р іст. наук,
проф.,

заступник генерального директора НБУВ

В. Крутов, віце-президент УСПП, д-р юрид.
наук, проф.
(співголови)

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного
відділу НЮБ;

Ю. Половинчак, заввідділу обслуговування
інформаційними ресурсами НЮБ;

Т. Горенко, старш. наук. співроб. відділу
політологічного аналізу СІАЗ

Заснований у 2012 році

Виходить раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

ЗМІСТ

Фінанси

Податкові аспекти

О. Єфімов

*Для чого українця вважати
нерезидентом?.....3*

Державний контроль

Земельні ділянки:

від реєстрації прав до обліку

І. Висіцька

*Контроль за використанням земель:
перевірки Держсільгоспінспекцією.....6*

Правова грамота

О. Єфімов

Судові виклики та повідомлення.....13

Економічні прогнози

Стан та перспективи української економіки.

Прогнози на 2014 рік.....14

Банківська сфера

та прогнози щодо курсу валют

Транслявання точки зору

аналітиків та експертів через ЗМІ.....50

Точка зору експерта.....69

Точка зору рейтингового агенства.....73

В. Шапран

Походження доллара в Україні:

или «что делать с депозитами

в гривне?».....73

Фінансова грамота.....76

Моніторинг законодавства.....78

ФІНАНСИ

Податкові аспекти

О. Єфімов, адвокат, аудитор, доцент кафедри цивільного та трудового права Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

Для чого українця вважати нерезидентом?

Цікаво, чим закінчиться законотворчість, якщо вона здійснюється суто в політичних цілях навіть там, де політики нібито не повинно бути взагалі. Та нехай вже ця політика залишається сама по собі. Нас же цікавитимуть наслідки політичних рішень у податкових законах, адже платників податків в Україні набагато більше ніж політиків, а норми ПКУ стосуються перших так само, як і других. Вибачайте, набагато більше, ніж других, бо їх набагато більше і захищатися їм важче.

Прикладом такого політичного рішення з економічними наслідками є доповнення частини другої пп. 170.11.1. ст. 170 ПКУ реченням: «У випадку, якщо особа має право постійного проживання на території іноземної країни, вона вважається такою, що не проживає в Україні».

Хто такий платник ПДФО стосовно іноземних доходів?

Відповідно до п. 162.1. ст. 162 ПКУ платниками податку на доходи фізичних осіб є:

- фізична особа – резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
- фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні;
- податковий агент.

Зрозуміло, що оскільки в пп. 170.11.1 ПКУ йдеться про оподаткування, по-перше, отримуваних, та, по-друге, ще й іноземних доходів, то таких платників, як фізичних осіб – нерезидентів і податкових агентів цей підпункт не стосується. Перших він не стосується тому, що вони є платниками за умови, якщо отримують доходи з джерела їх походження в Україні, тобто не іноземні доходи. А других ця норма не стосується тому, що податковим агентом

стосовно ПДФО, відповідно до пп. 14.1.180. ст. 14 ПКУ є «юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ), самозайнята особа, представництво нерезидента – юридичної особи, інвестор (оператор) за угодою про розподіл продукції, які незалежно від організаційно-правового статусу та способу оподаткування іншими податками та/або форми нарахування (виплати, надання) доходу (у грошовій або негрошовій формі) зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок, передбачений розділом IV цього Кодексу, до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, вести податковий облік, подавати податкову звітність контролюючим органам і нести відповідальність за порушення його норм в порядку, передбаченому ст. 18 та розділом IV цього Кодексу», тобто не той, хто отримує, а той, хто виплачує фізичній особі дохід.

Слід одразу зазначити, що іноземне джерело виплат доходів українським платникам ПДФО взагалі в ПКУ не розглядається ані як потенційний платник цього податку, ані як податковий агент стосовно нього. Тож залишається дійти висновку про те, що платником ПДФО, про якого йдеться в п. 170.11. ПКУ, може бути лише «фізична особа – резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи». У цьому випадку – лише іноземні доходи. Але ключовим поняттям для розуміння залишається все ж таки поняття «фізична особа – резидент».

Хто така фізична особа – резидент?

Відповідно до пп. 14.1.213. ст. 14 ПКУ резидентом стосовно фізичних осіб визнається «фізична особа, яка має місце проживання в Україні». Термін «місце проживання» ПКУ запозичив у ЦКУ, та власного визначення його

не має. Відповідно до ст. 29 ЦКУ «місцем проживання фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово». А згідно із частиною шостою цієї ж статті «фізична особа може мати кілька місць проживання».

Відповідно до ст. 6 Закону про місце проживання «громадянин України, а також іноземець чи особа без громадянства, які постійно або тимчасово проживають в Україні, зобов'язані протягом 10 днів після прибуття до нового місця проживання зареєструвати місце проживання». При цьому відповідно до ст. 3 цього ж Закону реєстрація – це «внесення інформації до Єдиного державного демографічного реєстру про місце проживання або місце перебування особи із зазначенням адреси, за якою з особою може вестися офіційне листування або вручення офіційної кореспонденції», а місце проживання – це «адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком понад шість місяців на рік».

Отже, виходячи з наведеного вище, слід зробити висновок про те, що будь-яка фізична особа, яка зареєструвала постійне чи тимчасове місце свого проживання в Україні вважається такою, що має місце проживання в Україні. А значить, така особа за загальним правилом, встановленим ПКУ, вважається резидентом, а, отже, вона є платником ПДФО.

Виключення із загального правила.

Слід зауважити, що не всіх осіб, що мають місце проживання в Україні, ПКУ вважає резидентами. З цього правила є виключення.

Виключення 1: особа, яка «має місце проживання також в іноземній державі».

Таку особу ПКУ визнає резидентом (не прирівнює до резидентів, а саме визнає), «якщо така особа має місце постійного проживання в Україні». Якщо і в Україні і в іноземній державі така особа має місце постійного проживання, то пріоритет набувають «більш тісні особисті чи економічні зв'язки (центр життєвих інтересів) в Україні». Такий центр життєвих інтересів особи може визначатися за місцем постій-

ного проживання членів її сім'ї або її реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності. Якщо неможливо визначити також і центр життєвих інтересів, або якщо фізична особа не має місця постійного проживання у жодній з держав, то ПКУ вважає її резидентом (знову ж таки вважає, а не прирівнює), якщо така особа перебуває в Україні не менше 183 днів (включаючи день приїзду та від'їзду) протягом періоду або періодів податкового року. Тобто по суті дублюється визначення поняття «місця проживання» із ст. 3 Закону про місце проживання.

Виключення 2: громадянство.

Якщо за наведеними у Виключенні 1 ознаками неможливо визначити резидентство фізичної особи, то пріоритет отримує громадянство України. Громадянин України – є резидентом у цьому разі. При цьому якщо фізична особа у такому випадку має подвійне (і більше) громадянство, то для ПКУ вона є резидентом, тобто платником ПДФО. При цьому такий платник «не має права на залік податків, сплачених за кордоном, передбаченого цим Кодексом або нормами міжнародних угод України».

Виключення 3. Застосування норм міжнародного права для визначення статусу фізичної особи, якщо попередні не дали можливості визначити резидентський статус.

Виключення 4. Самостійне визначення фізичною особою свого основного місця проживання, тобто статусу резидента, та, як наслідок, платника ПДФО. Відповідно до п. 70.5. ст. 70 ПКУ «фізична особа – платник податків незалежно від віку (як резидент, так і нерезидент), для якої раніше не формувалася облікова картка платника податків та яка не включена до Державного реєстру, зобов'язана особисто або через законного представника чи уповноважену особу подати відповідному контролюючому органу облікову картку фізичної особи – платника податків, яка є водночас заявою для реєстрації в Державному реєстрі, та пред'явити документ, що посвідчує особу». При цьому до зазначеної облікової картки відповідно до п. 70.2. цієї ж статті ПКУ має бути внесена інформація про «місце проживання, а для

іноземних громадян – також громадянство». Крім того обов'язок платника податків – фізичної особи визначити свою податкову адресу закріплений в п. 45.1. ст. 45 ПКУ, відповідно до якого «податковою адресою платника податків – фізичної особи визнається місце її проживання, за яким вона береться на облік як платник податків у контролюючому органі».

Крім самостійного визначення основного місця проживання на території України, достатньою з точки зору ПКУ підставою для визначення особи резидентом, є також її реєстрація як самозайнятої особи. Під час такої реєстрації фізична особа також вказує свою податкову адресу, тобто місце проживання в Україні.

Право постійного проживання на території іноземної держави чи проживання?

Усі наведені вище правила втратили би свій сенс, якби доповнення частини 2 пп. 170.11.1. ст. 170 ПКУ було загальним, тобто стосувалося всіх фізичних осіб та усіх доходів. Нагадаю, це доповнення: «У випадку, якщо особа має право постійного проживання на території іноземної країни, вона вважається такою, що не проживає в Україні». Тобто не сам факт проживання мав би значення для визнання особи резидентом, а значить і платником ПДФО, а лише право на такий факт.

Наприклад, фізична особа є громадянином України, має український національний та закордонний паспорти, проте має й право постійного проживання в Німеччині. У такому разі вона вже не вважається резидентом України, а, отже, й не вважається платником ПДФО. Або фізична особа, що зареєструвалася як самозайнята особа, подала відповідну заяву із зазначенням у ній свого місця постійного проживання на території України, фактично проживає в Україні 365 днів на рік, не є резидентом лише тому, що вона має право (хоча й не обов'язково ним користується) проживати в іншій державі.

Якось нелогічно, та найголовніше – не фінансово. Навряд чи Міністерство доходів і зборів так сприйматиме. Адже всі, хто має право проживати за межами України, автоматично

випадають з кола платників ПДФО стосовно іноземних доходів.

А що логічно?

Логічним є твердження про те, що фізична особа вважається такою, що не проживає в Україні, а, отже, не є резидентом, а, отже, не зобов'язана сплачувати ПДФО лише з дивідендів. Адже в частині другій пп. 170.11.1. ст. 170 ПКУ міститься спеціальне правило оподаткування іноземних доходів, а саме у вигляді дивідендів. Інших доходів це правило не стосується. Більше того, воно не стосується оподаткування інших іноземних доходів, отриманих в іншому вигляді, окрім дивідендів, а також не стосується воно й доходів, отриманих з джерела їх походження в Україні. Враховуючи, хто саме голосував за це доповнення ПКУ, хто саме підписував цей Закон, слід дійти висновку про те, кому саме звільнення від оподаткування ПДФО дивідендів, отриманих за кордоном, і лише їх є вигідним.

Нормативна база:

ЦКУ-Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV

ПКУ-Податковий кодекс України від 02.10.2010 р. № 2755-VI

Закон про місце проживання – Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11.12.2003 р. № 1382-IV (*О. Єфімов. Для чого українця вважати нерезидентом? // 3 любов'ю до права : юрид. журн. кол. «Єфімов та партнери» (<http://zldp.net.ua/download.php>). – № 1/14 (29)).*

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ

Земельні ділянки: від реєстрації прав до обліку

І. Висіцька, адвокат

Контроль за використанням земель: перевірки Держсільгоспінспекцією

У нашій країні чимало органів наділені компетенцією щодо здійснення державного контролю за використанням, охороною земель та за дотриманням нормативно-правових актів у сфері земельних відносин. Вочевидь, великою кількістю наглядових органів забезпечується «особлива охорона» державою землі як «основного національного багатства» [1].

До такого переліку контролюючих органів потрапили, зокрема, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, Державне агентство земельних ресурсів, Державна екологічна інспекція України, Державна інспекція сільського господарства.

На сьогодні повноваження місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування стосовно здійснення державного контролю за використанням та охороною земель носять здебільшого декларативний характер, оскільки на законодавчому рівні не визначено порядку здійснення вказаними органами такого виду контролю, переліку посадових осіб, які повинні його здійснювати, їх прав та обов'язків. Однак і зовсім скидати з рахунків такі органи не варто, оскільки за певних умов вони можуть почати активно дбати про охорону земель, «прикриваючись» при цьому п. 3 частини першої ст. 16 Закону України від 09.04.99 р. № 586-XIV «Про місцеві державні адміністрації» та пп. 1 п. б частини першої ст. 33 Закону України від 21.05.97 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» відповідно. Тим більше, що існуюча наразі судова практика заохочує таку їх активність, визнаючи правомочність місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування захищати земельні інтереси держави в суді [2].

Статтею 5 Закону № 963 розподілено функції інших трьох із названих вище контролюючих органів. Так, Держземагентство проводить моніторинг родючості ґрунтів, агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення та здійснює нагляд у цій сфері, Держекоінспекція контролює дотримання вимог законодавства України про охорону земель, Держсільгоспінспекція здійснює державний контроль за використанням та охороною земель усіх категорій та форм власності.

У рамках однієї статті неможливо якісно висвітлити питання проведення перевірок усіма трьома названими органами, а тому в цій статті зупинимось на правозастосовчій діяльності Держсільгоспінспекції в сфері використання та охорони земель. Тим більше, що в 2013 р. найістотніше змінились законодавчі приписи щодо проведення перевірок саме Держсільгоспінспекцією. Причому контролюючі функції Держсільгоспінспекції в сфері земельних відносин аналогічні тим, що виконувала Державна інспекція з контролю за використанням та охороною земель, яка ліквідована постановою КМУ від 22.11.2010 р. № 1068. З розробкою та затвердженням нормативно-правових актів щодо вказаних повноважень Держсільгоспінспекції остаточно була розв'язана суперечка [3] щодо розповсюдження вимог Закону про держнагляд на процедуру проведення «земельних» перевірок. Так, в преамбулі, п. 1.5, 2.3, 3.5 Порядку № 132 [4] міститься пряме посилання на Закон про держнагляд, що означає поширення його вимог на планування та здійснення Держсільгоспінспекцією контрольних заходів з питань використання та охорони земель.

А відносно алгоритму дій суб'єкта господарювання при проведенні перевірки Держсільгоспінспекцією можна зазначити наступне.

Як не допустити перевірку?

Очевидно, що не може щось відкопати той, хто не копає. Тому найпростіший спосіб не допустити виявлення перевіряючими порушень – не допускати їх до проведення перевірки. Головне, щоб для недопуску були законні підстави, інакше доведеться щонайменше сплатити штраф згідно із ст. 188⁵ КпАП за перешкоджання виконання Держсільгоспінспекцією покладених на неї обов'язків (громадяни – від 153 до 255 грн, посадові особи суб'єкта господарювання – від 255 до 765 грн).

Загальні ПІДСТАВИ ДЛЯ НЕДОПУСКУ до проведення як планових, так і позапланових перевірок такі.

По-перше, це неперед'явлення перевіряючими направлення на проведення перевірки та/або службового посвідчення (законодавча підстава – п. 5.2 Порядку № 132, частина п'ята ст. 7 Закону про держнагляд).

По-друге, це невідповідність змісту чи форми направлення на проведення перевірки та/або службового посвідчення законодавчим приписам (законодавча підстава – частина перша ст. 10 Закону про держнагляд, яка дає змогу не допускати перевіряючих до здійснення заходів контролю, якщо надані ними документи не відповідають законодавчим вимогам).

Отже, надані держінспектором направлення на проведення перевірки та службове посвідчення слід уважно вивчити, перевірити, чи відповідають вони за змістом та формою законодавчим вимогам, та внести відомості із вказаних документів до Журналу реєстрації перевірок (за його наявності).

Так, направлення на проведення перевірки має містити відомості, вказані в частині третій ст. 7 Закону про держнагляд та п. 4.3 Порядку № 132, і бути складеним за формою, вміщеною в додатку 1 до вказаного Порядку. При цьому направлення на проведення відповідної перевірки є чинним лише протягом зазначеного в ньому строку здійснення перевірки.

Що стосується службового посвідчення держінспекторів сільського господарства України, то Порядок оформлення, обліку, використання, зберігання та знищення такого посвідчення, а також його форма затверджені нака-

зом Держсільгоспінспекції від 12.04.2012 р. № 161. У жодній відомій автору базі загальних нормативно-правових актів вказаного документу немає, його копію вдалося отримати лише в результаті звернення до Держсільгоспінспекції із письмовим запитом про доступ до публічної інформації. Згідно з названим Порядком в службовому посвідченні держінспектора сільського господарства України: має міститися серія посвідчення (ДС), його номер; вказуватися прізвище, ім'я та по батькові держінспектора, назва посади, яку він займає; зазначитися дата видачі посвідчення та строк його дії; вклеюватися фотокартка держінспектора. Посвідчення видається строком на два роки та має бути підписано Головою Держсільгоспінспекції (її територіального органу). Фотокартка власника посвідчення та підпис керівника засвідчуються гербовою печаткою такого органу. При цьому в п. 1.5 вказаного Порядку прямо передбачено, що посвідчення, які не відповідають встановленій формі, з простроченим строком дії, виправленнями, підчищеннями та помарками вважаються недійсними.

По-третє, однією з підстав для недопуску перевіряючих є ненадання копії направлення на проведення перевірки (законодавча підстава – частина перша ст. 10 Закону про держнагляд). Така копія згідно із п. 5.1 Порядку № 132 має бути надана під розписку керівнику суб'єкта господарювання чи уповноваженій ним особі або фізичній особі – підприємцю чи її представнику.

По-четверте, ще однією підставою для недопуску перевіряючих є закінчення на момент їх явки строку здійснення перевірки, вказаного в направленні на її проведення (законодавча підстава – п. 4.4 Порядку № 132, частина четверта ст. 7 та частина перша ст. 10 Закону про держнагляд).

По-п'яте, може стати у нагоді відсутність спільного рішення керівників відповідних органів про проведення комплексної перевірки (законодавча підстава – частина перша ст. 10 Закону про держнагляд).

Якщо держінспектор прийшов не сам, а із представником іншого контролюючого органу (наприклад, із працівником прокуратури), то

згідно із частиною другою ст. 4 Закону про держнагляд вони вправі здійснювати перевірку лише на підставі спільного рішення начальника Держсільгоспінспекції (її територіального органу) та відповідного прокурора.

Реквізити вказаного спільного рішення (наказу) мають міститись в направленні на перевірку, додатково слід вимагати у перевіряючих пред'явити таке рішення для ознайомлення.

По-шосте, можна звернути увагу на невідповідність предмету перевірки вимогам законодавства (законодавча підстава – частина перша ст. 10 Закону про держнагляд).

Наказом № 424 [5] визначений виключний Перелік питань для здійснення Держсільгоспінспекцією та її територіальними органами планових перевірок. Таких питань 24. Згідно із п. 2 Переліку питань, затвердженого Наказом № 424, здійснення планових перевірок з інших питань, які не включені до Переліку, забороняється. Питання, які з'ясовуються під час проведення позапланової перевірки, також чітко визначені законодавством – ними є ті, необхідність перевірки яких стала підставою для здійснення перевірки (абзац восьмий частини першої ст. 6 Закону про держнагляд, п. 3.3 Порядку № 132).

Виключний перелік підстав для здійснення позапланових перевірок міститься в частині першій ст. 6 Закону та п. 3.2 Порядку. Питання, що з'ясовуватимуться під час проведення позапланової перевірки, обов'язково зазначаються в направленні на її проведення.

Звертаємо увагу, що на сьогоднішній день законодавством України не затверджені форми обов'язкової звітності із земельних питань для суб'єктів господарювання. Тому наразі Держсільгоспінспекція не може проводити позапланові перевірки з підстав: виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених у документах обов'язкової звітності, поданих суб'єктом господарювання, та неподання у встановлений строк суб'єктами господарювання документів обов'язкової звітності без поважних причин, а також письмових пояснень про причини, які перешкождали поданню таких документів.

На цьому наголошує і сама Держсільгоспінспекція у своєму листі від 23.04.2013 р. № 2842/6-4/2-13.

Отже, якщо в графі «Предмет перевірки» направлення на проведення перевірки вказані питання, які не передбачені Наказом № 424 (для планових перевірок) або частиною першою ст. 6 Закону про держнагляд, п. 3.2–3.3 Порядку № 132 (для позапланових), таке направлення не відповідає вимогам законодавства, що, в свою чергу, є підставою для недопуску до проведення перевірки відповідно до частини першої ст. 10 Закону про держнагляд.

По-сьоме, підставою для недопуску перевіряючих до перевірки є відмова перевіряючих від підпису в Журналі відвідання суб'єктів підприємницької діяльності контролюючими органами (Журналі реєстрації перевірок) – у разі його наявності (законодавча підстава – ст. 7 Указу Президента України від 23.07.98 р. № 817/98 «Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності»). Ведення такого Журналу здійснюється суб'єктами господарювання на добровільних засадах. Форма та порядок ведення Журналу затверджені наказом Державного комітету України з питань розвитку підприємництва від 10.08.98 р. № 18.

Можна також вказати на додаткові ПІДСТАВИ ДЛЯ НЕДОПУСКУ до проведення ПЛАНОВИХ перевірок.

Це, скажімо, неотримання/несвоєчасне отримання повідомлення про проведення планової перевірки (законодавча підстава – частина четверта ст. 5 та частина перша ст. 10 Закону про держнагляд).

При з'ясуванні наявності цієї підстави слід керуватися частиною четвертою ст. 5 Закону про держнагляд, яка вимагає від органу державного нагляду (контролю) не менш ніж за 10 днів до дня проведення планової перевірки письмово повідомляти суб'єкта господарювання про проведення такої перевірки. Водночас відповідно до п. 2.4 Порядку № 132 інспекційний орган зобов'язаний не пізніше 10 днів до дня здійснення планового заходу надіслати суб'єкту господарювання письмове повідомлення про проведення такого заходу.

Право недопуску до здійснення планової перевірки в разі неодержання суб'єктом господарювання повідомлення про здійснення планового заходу прямо передбачено абзацом сьомим частини четвертої ст. 5 Закону про

держнагляд. А чи є таке право у суб'єкта, який отримав повідомлення, але, скажімо, за два дні до проведення перевірки?

У цьому випадку слід враховувати абзац шостий частини першої ст. 10 Закону № 877, який дає змогу господарюючому суб'єкту не допускати контролюючий орган до проведення перевірки, якщо надані таким органом документи не відповідають вимогам закону.

Тому якщо із отриманих документів (відмітки органу поштового зв'язку на конверті, відомостей кур'єрської служби тощо) вбачається, що Держсільгоспінспекція надіслала повідомлення пізніше, ніж за 10 днів до дня проведення планової перевірки, то таке повідомлення не відповідатиме законодавчим приписам. Відповідно, суб'єкт господарювання в такому разі на підставі абзац шостий частини першої ст. 10 Закону про держнагляд вправі не допустити держінспектора до проведення планової перевірки.

Такої ж позиції дотримується і ВСУ – у постанові від 19.09.2011 р. у справі № 21-130a11 [6] він визнав, що несвоєчасне (безпосередньо у день початку перевірки) отримання суб'єктом господарювання повідомлення про проведення планової перевірки є підставою для недопуску перевіряючих до проведення такої перевірки.

Як ще одну додаткову підставу для недопуску до проведення планових перевірок можна зазначити невідповідність змісту повідомлення про проведення планової перевірки законодавчим приписам (законодавча підстава – частина перша ст. 10 Закону про держнагляд).

Вказане повідомлення має містити: дату початку та дату закінчення планового заходу; найменування суб'єкта господарювання або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи – підприємця, щодо діяльності яких здійснюється плановий захід; найменування інспекційного органу, який буде проводити плановий захід, його місцезнаходження та телефон.

Вагомою підставою є також порушення вимог щодо періодичності проведення планових перевірок (див. абзац п'ятий частини першої ст. 10 Закону про держнагляд).

Для встановлення наявності цієї підстави за Критеріями № 191 [7] суб'єкту господарювання необхідно встановити, до якої групи (з високим, серед-

нім чи незначним ступенем ризику) він належить та порахувати, скільки часу пройшло з моменту закінчення попередньої планової перевірки.

У разі, коли визначений таким чином проміжок часу є меншим, ніж період, встановлений п. 6 Критеріїв № 191 для відповідної групи, Держсільгоспінспекція не вправі проводити поточну планову перевірку, що, в свою чергу, є підставою для недопуску до проведення перевірки відповідно до частини першої ст. 10 Закону № 877.

При цьому слід враховувати положення п. 7 Критеріїв № 191, згідно з яким у разі, коли за результатами не менш як двох останніх заходів державного нагляду (контролю), здійснених протягом останніх трьох років, що передують плановому, не виявлено фактів порушення вимог законодавства у сфері використання та охорони земель, наступний плановий захід щодо такого суб'єкта господарювання здійснюється не раніше, ніж через установлений для суб'єкта господарювання відповідного ступеня ризику період, збільшений у 1,5 раза.

Учинивши вищеперераховані дії та здійснивши перевірку зазначених обставин, суб'єкт господарювання має прийняти рішення: допускати чи ні держінспекторів до проведення планової/позапланової перевірки.

Якщо буде прийнято рішення про недопуск, в графі «Пояснення» Акту про відмову у проведенні планової/позапланової перевірки, форма якого міститься в додатку 2 до Порядку № 132, радимо детально описати допущені держінспектором порушення та зазначити законодавчу підставу для відмови у допуску до проведення перевірки. Не зайвим буде і вказівка в цій же графі про готовність допустити держінспектора до перевірки за умови виконання інспектором усіх передбачених законодавством вимог.

Як поводитися під час перевірки?

У разі прийняття рішення про допуск перевіряючих до проведення перевірки радимо постійно спостерігати за їх діями, виконувати лише законні їхні вимоги, що стосуються предмету перевірки, а також фіксувати допущені ними порушення, аби мати підстави в подальшому оскаржити їхні дії та скасувати прийняті рішення.

Для цього до перевіряючих слід «прикріпити» спеціаліста, яким згідно із одинадцятю

ст. 4 Закону про держнагляд та п. 5.6 Порядку № 132 може бути керівник, його заступник або уповноважена особа суб'єкта господарювання, а також фізична особа-підприємець або його представник. Цікаво, що абзац другий п. 5.6 Порядку № 132 дає змогу проводити перевірки без присутності особи (її представника), яку перевіряють. Це можливо у випадку, коли суб'єкт перевірки відмовляється бути присутнім при проведенні відповідного заходу, про що перевірючими робиться відповідна відмітка в Акті перевірки.

При проведенні перевірки слід пам'ятати про наступні обов'язки перевіряючих:

- перевірки здійснюються лише в робочий час суб'єкта господарювання, встановлений правилами його внутрішнього трудового розпорядку;
- планова перевірка має тривати не більше 15 робочих днів, а для суб'єктів малого підприємства – п'яти робочих днів, позапланова – не більше 10 та двох робочих днів відповідно. Продовження вказаних строків не допускається;
- обстеження земельних ділянок, які використовуються суб'єктами господарювання, може здійснюватися держінспектором під час проведення перевірки та виключно у випадках, визначених п. 5.9 Порядку № 132. Якщо предметом перевірки є інші питання, обстеження земельних ділянок держінспектор здійснювати не вправі;
- держінспектори зобов'язані зберігати комерційну таємницю та не розголошувати інформацію з обмеженим доступом суб'єкта господарювання. У випадку порушення цього обов'язку суб'єкт перевірки може вимагати відшкодування збитків, завданих таким невиконанням.

Права держінспекторів чітко окреслені законодавством. До них, зокрема, відноситься:

- фіксування процесу проведення відповідного заходу чи кожної окремої дії засобами аудіо- та відеотехніки, не перешкоджаючи при цьому здійсненню заходу;
- отримання документів, матеріалів та іншої інформації, необхідної для здійснення перевірки. Водночас реалізувати таке право держінспектор може лише у спосіб, визначений Наказом № 179 [8], – на підставі належним чином складеного, підписаного та направлено (врученого) клопотання. Недотримання держін-

спектором вимог зазначеного Наказу є підставою для оскарження дій інспектора відповідно до розділу IV цього документу;

- виклик громадян, у тому числі посадових осіб, для отримання від них усних або письмових пояснень з питань, пов'язаних з порушенням земельного законодавства.

Порядок і підстави такого виклику також чітко регламентовані Наказом № 179, а тому суб'єкту господарювання слід ретельно перевірити дотримання держінспектором вимог цього документу при реалізації аналізованого права, а в разі їх порушення – оскаржити дії (рішення) держінспектора.

Як оформлюються результати перевірки та супутні документи?

На цьому етапі суб'єкту господарювання радимо слідкувати за своєчасністю та повнотою складання кожного документу, про який йтиметься нижче.

За результатами перевірки держінспектором можуть бути складені наступні документи.

Оформлюється акт перевірки дотримання суб'єктами господарювання вимог земельного законодавства (згідно з уніфікованою формою акта, що міститься в додатку до Наказу № 424). Такий документ складається за будь-якого результату перевірки – як у разі відсутності, так і у випадку наявності виявлених порушень. Вимоги щодо змісту та оформлення такого акту містяться також в частині шостій ст. 7 Закону про держнагляд та розділі VI Порядку № 132.

У випадку наявності у суб'єкта господарювання будь-яких пояснень, зауважень або заперечень щодо проведення перевірки або у зв'язку із нею йому обов'язково слід зазначити їх у місці, спеціальному відведеному в Акті, або на окремому аркуші (з відміткою про це в Акті). Якщо під час складання Акта перевірки суб'єкт господарювання не готовий аргументовано викласти свої заперечення, радимо в Акті зробити запис: «З наявністю зазначених в Акті порушень земельного законодавства не згодний. Заперечення та пояснення будуть надані додатково».

Один примірник Акта перевірки вручається суб'єкту господарювання або направляється йому поштою (у разі відмови від отримання) рекомендованим листом з повідомленням про

вручення не пізніше трьох робочих днів після закінчення перевірки.

Складається акт обстеження земельної ділянки. Він складається за формою, вміщеною в додатку 4 до Порядку № 132 (за наявності підстав, визначених в п. 5.9 цього Порядку).

У разі виявлення порушень земельного законодавства видається припис за формою, вміщеною в додатку 1 до Порядку № 104 9. Вимоги щодо змісту та оформлення такого припису містяться також у частині восьмої ст. 7 Закону про держнагляд. Строк усунення наслідків правопорушення встановлюється державним інспектором в приписі, але не більше 30 днів. Перевірка виконання суб'єктом господарювання припису є самостійною підставою для проведення позапланової перевірки. Невиконання припису протягом вказаного у ньому строку тягне за собою притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 188⁵ КпАП та видачу держінспектором повторного припису. Один примірник припису вручається суб'єкту господарювання під підпис або надсилається поштою рекомендованим листом з повідомленням про вручення.

У разі виявлення під час перевірки ознак протиправних діянь, передбачених ст. ст. 52–534, 54–56, 1041, 108 та 1885 КпАП, складається протокол про адміністративне правопорушення. Порядок складання протоколу, вимоги до його змісту та оформлення визначені главою 19 КпАП.

Сам протокол ще не означає притягнення до адміністративної відповідальності, однак він є основою справи про адміністративне правопорушення. Саме тому важливо слідкувати за правильністю його складання. При цьому у випадку наявності у фізичної (посадової) особи будь-яких пояснень, зауважень або заперечень до протоколу їй обов'язково слід подати їх держінспектору із зазначенням про це у протоколі. Якщо під час складання протоколу особа не готова аргументовано викласти свої заперечення, радимо в протоколі зробити запис: «З наявністю зазначених в протоколі порушень земельного законодавства не згодний. Заперечення та пояснення будуть надані додатково».

Відповідно, не варто відмовлятися від підписання протоколу, оскільки такий захід не дає особі ніякого додаткового захисту. Краще під-

писати протокол із своїми запереченнями до нього. Після підписання протоколу слід отримати його один екземпляр.

За результатами розгляду справи про адміністративне правопорушення виносяться постанови по справі про адміністративне правопорушення. Порядок винесення постанови та вимоги до її змісту визначені главою 23 КпАП. Копія постанови протягом трьох днів вручається або висилається особі, щодо якої її винесено.

Може мати місце складання документу про передачу до органів прокуратури, органів досудового розслідування актів перевірок та інших матеріалів про діяння, в яких вбачаються ознаки кримінального правопорушення, передбачені ст. 197¹, 238, 239, 239¹, 239², 254 ККУ (самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво; приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення; забруднення або псування земель; незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель; незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах; безгосподарське використання земель відповідно). Право держінспекторів передавати матеріали перевірок до правоохоронних органів закріплено в абзаці сьомому частини першої ст. 10 Закону № 963.

Абзацами дев'ятим частини першої ст. 10 Закону № 963 передбачена можливість подання клопотання до органів прокуратури про подання позову до суду щодо відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва, а також повернення самовільно чи тимчасово зайнятих земельних ділянок, строк користування якими закінчився.

Ще один документ – клопотання до органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування (за місцезнаходженням земельної ділянки, на якій вчинено порушення) для розгляду питання про припинення права користування земельною ділянкою, яка використовується з порушенням вимог земельного законодавства – подається держінспектором відповідно до п. 3.3 Порядку № 104 виключно у випадку повторного невиконання припису та при вжитті до суб'єкта господарювання всіх можливих заходів адміністративного впливу.

Як можна оскаржити дії та рішення перевіряючих?

Зафіксовані на попередніх етапах порушення держінспектором законодавчих приписів при проведенні перевірки є підставою для оскарження його дій та рішень. Тому такі порушення слід проаналізувати, визначити, які саме дії та рішення можуть бути оскаржені з цих підстав, та, керуючись відповідними нормативно-правовими актами, скласти та подати відповідні скарги (позови) до вищестоящих органів (осіб) та/або до суду.

Підстави та порядок оскарження дій та рішень держінспектора до вищестоящих органів закріплені, зазвичай, у законодавчих актах, які регулюють вчинення таких дій та прийняття рішень: припису – в розділі IV Порядку № 104, постанови по справі про адміністративне правопорушення – в главі 24 КпАП. Радимо пам'ятати, що виконання припису призупиняється до розгляду по суті скарги, поданої керівникові територіального інспекційного органу, у якому працює державний інспектор, дії (рішення) якого оскаржуються (п. 4.3 Порядку № 104).

Судове оскарження дій та рішень держінспектора здійснюється шляхом подання позову в порядку, передбаченому Кодексом адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV.

1. За частиною другою ст. 14 Конституції України від 28.06.96 р. № 254к/96 ВР (прим. ред.).

2. Див. лист Вищого господарського суду України від 01.01.2009 р. «Про результати вивчення та узагальнення судової практики вирішення господарськими судами спорів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища» (прим. ред.).

3. Див. листи Держземінспекції від 30.05.2008 р. № 6-8-1496/721 та від 11.06.2009 р. № 6-11-1904/Д-201, Д-202, а також листи Держкомпідприємництва від 25.06.2008 р. № 5363 та від 06.08.2008 р. № 6656 (прим. ред.).

4. Порядок планування та здійснення контрольних заходів з питань перевірки стану дотримання суб'єктами господарювання вимог земельного законодавства, затверджений наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25.02.2013 р. № 132 (прим. ред.).

5. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12.07.2012 р. № 424

«Про затвердження Переліку питань та уніфікованої форми акта перевірки для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням суб'єктами господарювання вимог земельного законодавства» (прим. ред.).

6. <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/19130682>.

7. Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності, пов'язаної з використанням та охороною земель, впливом на якісний стан земель та родючість ґрунтів, і визначається періодичність здійснення Державною інспекцією сільського господарства планових заходів державного нагляду (контролю), затверджені постановою КМУ від 06.03.2013 р. № 191 (прим. ред.).

8. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12.07.2012 р. № 424 «Про затвердження Порядку одержання документів, матеріалів та іншої інформації, необхідних для здійснення державного нагляду (контролю) за використанням та охороною земель» (прим. ред.).

9. Порядок оформлення, вручення (надсилення) приписів у разі виявлення порушень земельного законодавства, затверджений наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.02.2013 р. № 104 (прим. ред.) **(І. Висіцька. Контроль за використанням земель: перевірки Держсільгоспінспекцією // 3 любов'ю до права : юрид. журн. кол. «Єфімов та партнери» (<http://zldp.net.ua/download.php>). – № 1/14 (29)).**

ПРАВОВА ГРАМОТА

О. Єфімов, адвокат, аудитор, доцент кафедри цивільного та трудового права Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

Судові виклики та повідомлення

Судові повістки

Цю тему можна не прикрашати яскравими асоціаціями, бо вона занадто проста та зрозуміла й без них. Тут варто лише загадати, у чому суть правосуддя, перша частина якого полягає у встановленні судом об'єктивної істини, до якої вже потім суд застосовує матеріальне право. Тобто перш, ніж вирішити спір, суд має розібратися у справі, встановити, що ж насправді відбулося.

Об'єктивна істина, яку суд має встановити, – це сукупність дійсних обставин, фактів стосовно матеріальних правовідносин, що існують між сторонами, стосовно подій, внаслідок яких відбулося, на думку позивача, порушення його суб'єктивного права. А на думку відповідача, не відбулося ніякого порушення.

Суддя не є і не може бути носієм інформації стосовно таких обставин, бо інакше він би став свідком. Він отримує цю інформацію від інших. Носіями такої інформації є фізичні особи. Вони є джерелом об'єктивної істини. Без цього джерела встановити її неможливо. Тож суд повинен мати можливість отримувати інформацію з цього джерела. Для того, щоб така можливість у суду була, законодавець надав йому право викликати осіб – носіїв інформації у засідання. Це з одного боку.

З іншого боку фізичні особи, що є учасниками матеріально-правового спору, мають також певні права. І найголовніше з цих прав полягає у тому, що суд має їм забезпечити можливість приймати участь у здійсненні правосуддя, тобто можливість приймати участь у встановленні судом об'єктивної істини. Право на таку участь впливає із принципів змагальності та свободи в наданні ними судові своїх доказів, рівності всіх учасників процесу перед законом і судом, гласності судового процесу. Бо якщо учасник матеріально-правового спору не знатиме про те, що судовий процес відбувається, де і коли відбудеться судове засідання у його справі, він не зможе реалізувати свої

права, не зможе вплинути на встановлення об'єктивної істини, що призведе до порушення прав такого учасника.

Для того, щоб суд міг установити об'єктивну істину якомога ближче до дійсних фактів, для того, щоб суд, вчиняючи правосуддя, мав можливість не порушувати суб'єктивних прав учасників процесу, законодавець надав йому процесуальні засоби спрямовані на те, щоб викликати певних осіб у суд або ж повідомляти осіб, проте, що суд вчинятиме правосуддя стосовно певного спору, здійснювати виклики та повідомлення.

Викликає суд у тому разі, коли участь такого учасника є обов'язковою як для встановлення об'єктивної істини, так і для того, щоб надати можливість особі реалізувати її процесуальні права, а ще для того, щоб така особа виконала свої процесуальні обов'язки: дала показання, пояснення, надала документи та ін. Повідомляє ж суд таких осіб у тому разі, коли об'єктивну істину суд може встановити й без їх участі, однак вони мають знати, що суд встановлюватиме цю істину та вирішуватиме спір.

Викликає суд учасників процесу повістками, а повідомляє їх – повістками-повідомленнями. Різниця між цими двома документами у тому, що особа, яка викликається у суд повісткою, зобов'язана з'явитися до суду в час, вказаний у повістці. А особа, яка отримала повістку-повідомлення, має право бути присутньою у судовому засіданні.

До осіб, яких суд викликає повісткою, відносяться: особи, які беруть участь у справі; свідки; експерти і спеціалісти; перекладачі; інші особи, участь яких у судовому засіданні або у вчиненні окремих процесуальних дій є обов'язковою.

Як вручаються судові повістки.

Для того, щоб зрозуміти процес вручення судових повісток, необхідно згадати та чітко усвідомити мету такого вручення. І тоді буде

зрозуміло, що судова повістка повинна бути вручена з таким розрахунком, щоб особа, яка отримала повістку, мала достатньо часу для явки в суд і підготовки до участі в судовому розгляді справи, тобто достатньо часу, щоб найефективніше скористатися своїми процесуальними правами та виконати процесуальні обов'язки. Законодавець вважає, що «достатньо часу» – це часовий проміжок, не менший, ніж сім днів до судового засідання.

Судову повістку суд може вручити у суді чи надіслати поштою рекомендованим листом за адресою проживання чи роботи, якщо адреса проживання невідома. Розписатися про отримання повістки може сама така особа; будь-хто з повнолітніх членів сім'ї, які проживають разом з нею, у разі, якщо особу, якій адресовано судову повістку поштою чи кур'єром, не виявлено в місці проживання; представник житлово-експлуатаційної організації, якщо не виявлено ані самої особи, ані членів її сім'ї.

Особа вважається повідомленою про дату та місце судового засідання, якщо відповідне оголошення надруковано у певному друкованому засобі.

Ще одним способом виклику чи повідомлення учасників судового процесу є повідомлення чи виклик їх телеграмою, факсом чи за допомогою інших засобів зв'язку, які забезпечують фіксацію повідомлення або виклику.

Зміст судової повістки чи повістки-повідомлення.

Зміст судової повістки чи повістки-повідомлення має переслідувати ту мету, заради

якої вона й придумана. У будь-якому разі в обох із вказаних документів мають бути:

1. Найменування та адреса суду;
2. Назва справи;
3. Вказівка про те, яку дію буде вчинено;
4. Місце, день і час її вчинення.

У повістці-повідомленні має міститися вказівка на те, що участь особи у вчиненні процесуальної дії не є обов'язковою. А якщо йдеться про повістку, то в ній має міститися роз'яснення про наслідки неявки залежно від процесуального статусу особи, яка викликається (накладення штрафу, примусовий привід, розгляд справи за відсутності, залишення заяви без розгляду), і про обов'язок повідомити суд про причини неявки.

Якщо суд вважатиме, що він не може вчинити правосуддя без участі відповідача, а тому вручити повістку не вдалося, то суд може вчинити процесуальну дію, яка називається «розшук відповідача». Ця процесуальна дія здійснюється у разі якщо суд має розглянути справу за позовами про стягнення аліментів або про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи. Розшук проводиться органами внутрішніх справ (територіальними підрозділами служби громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб (ГРФО)), а витрати на його проведення стягуються з відповідача в дохід держави за рішенням суду) (*О. Єфімов. Судові виклики та повідомлення // 3 любов'ю до права : юрид. журн. кол. «Єфімов та партнери» (<http://zldp.net.ua/download.php>). – № 1/14 (29)).*

ЕКОНОМІЧНІ ПРОГНОЗИ

Стан та перспективи української економіки. Прогнози на 2014 рік

В новом Индексе экономической свободы, опубликованном 14 января, Украина занимает 155-е место из 178.

В прошлом году Украина заняла 161-е место, сообщает Голос Америки.

Индекс экономической свободы Украины составляет 49,3 балла из 100 возможных. Это – самый низкий показатель среди 43-х европей-

ских стран. Таким образом, Украина попала в группу стран, где подавляются экономические свободы (49,9 – 0).

Средний показатель в мире – 60,3 балла.

Рейтинг возглавляет Гонконг, а за ним идут – Сингапур, Австралия, Швейцария, Новая Зеландия, Канада, Чили, Маврикий, Ирландия и Дания.

Отчет ежегодно составляет Фонд Наследие (Heritage Foundation) совместно с газетой Wall Street Journal. Анализ экономической свободы проводится с 1995 г.

Авторы индекса измеряют экономическую свободу в 178 странах мира по десяти показателям: права собственности, свобода от коррупции, фискальная свобода, государственные расходы, свобода предпринимательства, свобода труда, монетарная свобода, свобода торговли, свобода инвестиций, финансовая свобода.

Экономическая свобода в Украине и в дальнейшем подвергается «репрессиям», – говорится в докладе. Худшие показатели из 10 индикаторов Украина получила за свободу инвестиций, свободу от коррупции, финансовую свободу и права собственности.

Последнюю строчку рейтинга занимает Северная Корея, предпоследнюю – Куба. Россия занимает 140-е место и заняла 41-е место из 43 европейских стран (*ЛІГАБізнесІнформ* (http://news.liga.net/news/economics/959192-ukraina_zanyala_155_e_mesto_v_reytinge_ekonomicheskikh_svobod.htm). – 2014. – 15.01).

***

Экспертный прогноз: 2014 глазами ведущих экономистов страны.

Уж отшумел звон бокалов, торжественно провозжающих в прошлое 2013 г., а новый, 2014-й неза-

медлительно вступил в свои права. Тем не менее, окончательно списывать прошлый год в небытие отнюдь не стоит, ведь событий произошло немало, и многие из них являются определяющими для развития страны в нынешнем, 2014 г.

Так что информационно-аналитический портал Inpress.ua не устает подводить итоги прошлого года: на этот раз мы обратились за помощью к известным и авторитетным украинским экономистам, которых попросили поучаствовать в небольшом опросе. Темы, которые нас интересовали, довольно банальны, однако именно они отображают главные аспекты и проблемы экономического развития Украины, плавно перетекающие из 2013-го в 2014 г.

Итак, 30 ведущих украинских экономистов и всего пять вопросов от редакции Inpress.ua. Посмотрим, что из этого получилось.

Умеренный оптимизм. Мы не стали в очередной раз изобретать велосипед, так что первый наш вопрос к экспертам, конечно же, касался роста валового внутреннего продукта Украины в 2013 г. Сколько заработает страна в 2014-м и будет ли экономика наращивать обороты? На этот счет существует едва ли не бесчисленное количество мнений: кто-то считает, что Украина в 2014 г. снова застопорится на отметке нулевого роста, кто-то прорицает настоящий экономический бум, а кто-то настаивает и вовсе на самых пессимистических сценариях.

Однако наш опрос довольно четко продемонстрировал, что абсолютное большинство наших респондентов – 50 % – все-таки выражают умеренный оптимизм и считают, что 2014 г. наша страна закончит с ростом ВВП от 1 до 3 %. При этом на долю пессимистов, которые считают, что в 2014-м ВВП Украины и вовсе сократится, пришлось 13 % всех голосов, а 7 % опрошенных оказались настроены на удивление оптимистично, выразив мнение,

что страна продемонстрирует небывалый для последних лет рост свыше 3 %.

Также примечательно, что существенная часть экспертов, а именно 17 %, отказались демонстрировать свои проницательные способности и выбрали вариант «затрудняюсь ответить». Это свидетельствует о наличии доли некой неопределенности, традиционно витающей в воздухе украинской экономики в последние два десятка лет.

Валерий Гец,
 директор Института экономического прогнозирования
 НАН Украины

То, что большинство экспертов сходится на прогнозе роста украинского ВВП в 3% - абсолютно справедливая оценка, которую я считаю наиболее обоснованной. Вместе с тем, я сомневаюсь, что рост ВВП превысит 3%. В пользу ускорения ВВП может свидетельствовать ожидание увеличения платежеспособного спроса в Украине, что обычно наблюдается в предвыборные годы. Однако резкое увеличение платежеспособного спроса при низкой инвестиционной активности может привести к тому, что у экономики попросту не хватит мощностей для его удовлетворения, а это в свою очередь приведет к увеличению дефицита счета текущих операций платежного баланса. Вместе с тем, негативная динамика ВВП может иметь место только в том случае, если политика возьмет верх над экономикой, однако судя по прогнозам наших политологов, политического кризиса в 2014 году не будет

Локомотивы экономики. ВВП – это, условно, чрезвычайно важный показатель, однако его еще надо как-то заработать. Именно поэтому следующий пункт нашего опроса

касался двигателей украинской экономики, то есть тех отраслей хозяйства, которые в дальнейшем будут наиболее важными для нашей страны.

Какие, по Вашему мнению, наиболее перспективные отрасли украинской экономики в 2014 году?

Агропромышленный комплекс	87%
IT-индустрия	65%
Металлургия	23%
Туризм	13%

В этом плане наши эксперты выразили практически тотальное единодушие, назвав важнейшей отраслью украинской экономики агропромышленный комплекс. В пользу АПК, который и впрямь в 2013 г. побил едва ли не все рекорды производственной и экспортной результативности, высказалось 87 % наших респондентов, абсолютная победа! Однако также ощутимое количество голосов (в этом пункте можно было выбрать несколько вариантов, а также высказать свои соображения на этот счет) набрала и сфера IT-технологий, за которую проголосовало 65 % опрошенных экономистов.

Что ж, такой результат неудивителен: украинская экономика на сегодняшний день имеет ярко выраженный сырьевой характер, что в наш век инноваций не выглядит слишком уж перспективно. Вместе с тем именно

IT-индустрия является едва ли не единственным высокотехнологичным «лучом света», который позволяет с некоторым оптимизмом смотреть в будущее отечественной экономики.

Роль информационных технологий понимают и в высшем руководстве страны, освободив IT-компании от большей части налогового груза. Как результат, годовой объем экспорта программной продукции и услуг достиг после реформы налогообложения порядка 1 млрд дол. и по прогнозам будет расти на 20 % ежегодно.

Впрочем, сферам АПК и IT уже не впервой находиться на первых строчках разнообразных рейтингов «эффективности и перспективности», однако есть отрасли, которые серьезно сдали свои позиции в этом плане. Так, традиционный локомотив украинской экономики – металлургию – наиболее важной отраслью признали всего 23 % наших экспертов.

Для признанного лидера, который всегда считался одним из главных конкурентных преимуществ страны, это, откровенно говоря, совершенно ничтожный показатель.

Безусловно, свою роль здесь сыграла и внешняя конъюнктура рынков, которая на сегодняшний день отнюдь не благоприятствует отечественным металлургам (впрочем, как и металлургам большинства стран мира).

Однако то, что украинские металлургические предприятия оказались банально не готовы к кризису, когда их продукция стала невостребованной, факт абсолютно неоспоримый. Отрасль, заточенная на производство однотипного товарного ряда, оказалась неспособна к быстрой переориентации и перепрофилизации в ответ на изменения в структуре рынка. Виновато ли в этом государ-

ство, учитывая, что большинство крупнейших предприятий металлургии находится в частной собственности? Ответ, пожалуй, очевиден.

Тем временем наши эксперты отнюдь не ограничились тремя перечисленными отраслями, назвав в числе наиболее перспективных для Украины также туризм, фармацевтику, авиа- и судостроение, аэрокосмическую отрасль, энергетику, машиностроение, а также биотехнологии.

Безусловно, все эти отрасли являются чрезвычайно перспективными, однако без поддержки государства о их быстром и эффективном развитии не стоит даже мечтать. Так что в 2014 г. остается уповать только на наличие хотя бы крупицы здравого смысла и стратегического мышления в действиях руководства страны.

Александр Пасхавер,
президент Центра экономического развития

Этот опрос отображает реальное положение дел, однако прогнозом его назвать нельзя. В мире есть спрос на продукцию украинского АПК, у нас богатые природные ресурсы, плюс, невзирая на все глупости, которые совершали все поколения украинских властей в течение 20 лет, рыночная экономика взяла свое, и у нас сформировался конкурентоспособный хозяйственный комплекс в сфере АПК. Правда стоит уточнить, что речь здесь идет только о растениеводстве, а не обо всем сельском хозяйстве, ведь в животноводстве дела обстоят не так хорошо.

Что касается IT-индустрии, то Украина показала себя как страна, которая имеет множество способных фрилансеров, которые предоставляют IT-услуги по всему миру не выезжая из страны. При этом наши программисты-фрилансеры входят в число наиболее богатых в мире, а это говорит о том, что мы имеем очень хороший интеллектуальный ресурс людей.

Друзья и коллеги. С тем, какую продукцию Украина будет производить и, соответственно, продавать в 2014 г., с помощью наших уважаемых экспертов мы вполне успешно определились, однако логично, что следующим этапом нашего исследования будет вопрос «куда же нам эти товары продать?». Речь, разумеется, идет о ключевых торговых партнерах Украины на ближайшее будущее.

Недаром 2013 г. прошел для нашей страны под знаком выбора вектора своего разви-

тия и вплоть до 21 ноября наша страна на всех парах двигалась в сторону Европейского Союза. Однако в самый последний момент правительство страны, руководствуясь соображениями сохранения взаимовыгодных отношений с Россией, нажало на кнопку паузы в движении к нашим западным партнерам. Впрочем, эту историю пересказывать нет смысла, посмотрим лучше, что сказали наши эксперты относительно главных направлений внешнеэкономической деятельности Украины в 2014 г.

Какие страны, по Вашему мнению, являются ключевыми торговыми партнерами Украины в 2014 году?

Россия и страны СНГ	17%
Европейский Союз	10%
Китай и страны Азии	7%
Необходимо развивать отношения со всеми партнерами	69%

Итак, подавляющее большинство опрошенных нами экономистов оказались абсолютными приверженцами так называемой многовекторности в экономической политике нашей страны. «Украине надо торговать со всеми странами, если это выгодно» – именно так считает 69 % наших экспертов.

Что ж, мнение, безусловно, грамотное, но вместе с тем довольно неопределенное. Более конкретно на этот счет высказалось 24 % специалистов: 14 % из них склоняются к российскому вектору развития экономики Украины, а 10 % – настаивают на ускорении движения страны в сторону Европы.

Нашлось место в этом списке и Китаю, который власти уже успели окрестить новым стратегическим партнером Украины в экономическом сотрудничестве. За китайское и в целом азиатское направление высказались

7 % наших экономистов – как для не граничащей с Украиной страны показатель довольно-таки солидный.

Также некоторые эксперты не обделили вниманием и Черноморский регион во главе с Турцией, что также было отмечено в числе ключевых партнеров Украины.

Вместе с тем почти все экономисты, принимавшие участие в нашем опросе, отметили, что главным заданием Украины в 2014 г. будет сохранение баланса экономического сотрудничества и с ЕС и с Россией, а также другими странами СНГ. Действительно, здоровое зерно в таком суждении, безусловно, есть, ведь украинская экономика находится нынче как раз в том состоянии, при котором любые потрясения, коим, разумеется, станет возможное закрытие российских рынков, могут стать роковыми.

Алексей Плотников,
заслуженный экономист Украины

Нормальная страна в современном мире старается торговать со всеми государствами, если это ей выгодно. Если нам выгодно торговать с Венесуэлой, мы будем торговать с Венесуэлой, если с Гамбией — с Гамбией, если выгодно, то будем торговать с Сингапуром, то есть то, что дает прибыль стране и национальному бизнесу надо развивать в обязательном порядке.

Поэтому с кем поддерживать экономические отношения, а с кем - нет, определяется выгодой и прибылью, которую можно получить от этих интересов. Естественно, мы и дальше будем развивать отношения с ЕС, равно как и с РФ. Но главное не это, а то, что мы должны определять экономические отношения выгодой, а не политическими настроениями.

Крах мировых финансов. Мысль, о том, что кризисные явления – это характерная черта не только украинской, но и общемировой экономики, уже давно не вызывает особых споров и пререка-

ний. Мировой кризис, похоже, все еще не утих со времен колоссального падения 2008 г., однако всемирная экономика на сегодняшний день демонстрирует хоть и умеренный, но все же рост.

Правда, апокалипсических прогнозов относительно всеобщего глобального краха и возвращения чуть ли не к первобытному строю хва-

тает и сейчас. Стоит ли им доверять – об этом мы спросили у наших экспертов в очередном этапе нашего исследования.

Стоит ли ожидать новой волны мирового экономического кризиса в 2014 году?

Кризис будет точно	5%
Скорее да	5%
Скорее нет	73%
Кризиса точно не будет	17%

Как оказалось, абсолютное большинство экономистов из нашего опроса совершенно не разделяют пессимистических прогнозов относительно нового всемирного экономического потрясения. 73 % респондентов уверены, что по крайней мере в 2014 г. новый глобальный кризис маловероятен. Более категорично высказались 17 % специалистов, которые считают, что кризиса не будет однозначно. При этом 10 % экспертов – не так уж и мало – выразили мнение, что кризис в ближайшее время все-таки будет: 5 % из них ответили «скорее да», а еще 5 % – «точно да».

В целом многие «пессимисты» высказались за то, что кризис и вовсе не прекращался еще с 2008 г. и со временем будет только усугубляться. Наиболее радикальные экономисты считают, что мировую экономику будет лихорадить еще около 20 лет.

Весьма интересным выглядит также мнение, что в этот раз новая волна «финансового цунами» сформируется не в среде традиционных лидеров мировой экономики, а в развивающихся странах, таких как Индия, Индонезия или Бразилия.

Василий Юрчишин,
директор экономических программ Центра им. Разумкова

Уже осенью прошлого года было вполне понятно, что европейская мировая экономика падать не будет. В частности, имели место вполне четкие сигналы к тому, что промпроизводство стран ЕС по итогам года выходило на очень неплохие показатели. Также немаловажно, что существенно улучшились макропоказатели экономики США, у них сократился дефицит бюджета, сократилась безработица, показали рост ключевые для США сегменты строительства жилья и продажи автомобилей. Позитивные результаты демонстрировали и рынки Латинской Америки и Азии, не смотря на то, что Китай несколько снизил темпы роста своей экономики. Скорее всего, негативные прогнозы на следующий год могли основываться на том, что мировая экономика в 2013 году показала существенно худшие показатели, нежели это было в посткризисных 2010 и 2011 годах. 12 и 13й годы в этом контексте были несколько хуже, поэтому неудивительно, что некоторые эксперты сомневались в долгосрочности цикла восстановления мировой экономики.

Кому нужны рейтинги. Медленно, но уверенно мы подошли к заключительной части нашего исследования. Относительно экономики Украины в 2013 г. прозвучало чрезвычайно много разнообразных теорий, версий и прогнозов. Что из них считать правильными, а что – нет, пожалуй, рассказывать не будем,

однако обойти вниманием прогнозы и выводы признанных всем миром экономических консультантов мы не можем.

Речь идет, конечно же, о кредитно-рейтинговых агентствах, ведь именно согласно их прогнозам Украину ждала неминуемая гибель. Пока что (и это радует) все мы живы и

здоровы, обещанного дефолта так и не случилось, и поэтому мы задали нашим экспертам послед-

ний вопрос исследования: стоит ли доверять оценкам международных рейтинговых агентств.

Как бы Вы оценили работу международных рейтинговых агентств в 2013 году?

1 балл	5%
2 балла	17%
3 балла	50%
4 балла	27%
5 баллов	0

В этом вопросе мы попросили экономистов самим оценить работу Moody's, Standard&Poor's и Fitch Ratings в 2013 г. по шкале от 1 до 5, где «1» – это низшая, а «5» – высшая оценка.

И стоит признать, что наши эксперты оказались довольно строгими в своих суждениях: ни один из них не оценил работу «рейтинговой тройки» на «5». Напротив, большинство экономистов, а точнее 50 %, поставили агентствам тройку, 27 % – четверку, 17 % – двойку и 5 % респондентов удостоили гигантов мировых прогнозов единицей.

Что ж, авторитет Moody's, Standard&Poor's и Fitch Ratings пошатнулся еще в 2008 г., когда ни один из этих мастодонтов экономического анализа по неведомым причинам не смог уловить даже намека на грядущий глобальный финансовый кризис. Недоверие международным рейтингам выражали также и украинские власти, называя присвоение Украине преддефолтного уровня неадекватным. Как видим, не склонны полностью доверять выводам агентств и наши эксперты.

Ярослав Жалило,
президент Центра антикризисных исследований

Работа рейтинговых агентств вообще может считаться весьма формальной, особенно это касается тех стран, которые не находятся в центре внимания, то есть не играют ведущую роль в мире. Украина является как раз такой страной, поэтому и подходы к формированию наших рейтингов также весьма формальны. Мы прекрасно видим, как рейтинговые агентства постоянно пересматривают свои оценки в разную сторону, и делается это по весьма формальным признакам. Скажем, присваивая Украине преддефолтное состояние, агентства как-то проигнорировали тот факт, что наша страна в 2013 году проявила себя надежным заемщиком, продемонстрировав уверенную платежеспособность.

По большому счету, даже если бы данный опрос был проведен не в масштабах Украины, а в масштабах мира, то есть учитывалось бы мнение мировых экспертов, то я уверен, что оценка деятельности рейтинговых агентств находилась бы приблизительно на таком же уровне. В последние годы их авторитет серьезно упал.

У нас же не доверять мнению 30 ведущих экономистов страны поводов пока нет. За это, равно как и за участие в нашем исследовании, мы выражаем им огромную благодарность. Читателю же желаем в уже наступившем 2014 г. хоть и прислушиваться к мнению специалистов,

однако доверять исключительно собственным суждениям. Прогнозы бывают разные, но только время расставляет все на свои места (*Inpress.ua* (<http://inpress.ua/ru/economics/23213-ekspertnyy-prognoz-2014-god-glazami-veduschikh-ekonomistov-strany>). – 2014. – 17.01).

***

К чему готовится украинской экономике в 2014 году

За счет кредита РФ и скидки на газ год пройдет без потрясений. Платой за стабильность станет зависимость от Кремля и консервация экономических проблем.

Крутые повороты украинской внешней политики вынуждают экономистов пересматривать свои макропрогнозы. Высокий уровень неопределенности продолжает сохраняться на фоне неразрешенного политического кризиса. То, что 2014 г. для украинской экономики будет весьма непростым, не вызывает сомнения у экспертов.

ТОП-10 трендов, которые будут определять развитие экономики Украины в 2014 г.:

- многовекторность времен президентства Л. Кучмы возвращается. Украина будет искать баланс между интересами ключевых внешних партнеров – РФ, КНР и ЕС;

- определяющее влияние на экономику и политику в Украине будет оказывать Россия за счет финансовых рычагов, заложенных в условиях договоренностей декабря 2013 г.;

- в случае отказа РФ выполнять договоренности о финансировании и скидке на газ в Украине может начаться полномасштабный фискальный и валютный кризис;

- перспективы возобновления сотрудничества с МВФ отдалаются;

- партнерство с Россией может оживить авиастроение, судостроение, космическую отрасль;

- скидка на газ позитивно повлияет на реальный сектор экономики (особенно на химпром) во второй половине 2014 г.;

- потребление вырастет за счет предусмотренного повышения зарплат бюджетников и соцвыплат;

- в преддверии президентских выборов болезненные реформы в экономике будут отложены;

- долговая нагрузка будет ощутимо увеличиваться;

- существующие проблемы в экономике будут законсервированы, что приведет к углублению рецессии в 2015–2016 гг.

Как флюгер на ветру. Существенные коррективы в возможные сценарии развития страны вносит смена внешнеполитических ориентиров. «Украина решила сохранить политику многовекторности, – констатирует начальник сектора рыночных исследований Украинского кредитно-рейтингового агентства (UCRA) В. Шулик. – Поэтому можно предположить, что наше государство будет пытаться поддерживать тесные экономические отношения с Таможенным союзом, Евросоюзом и Китаем, а развитие ситуации будет зависеть от реализации уже оговоренных соглашений с этими ключевыми партнерами. Вполне вероятно, что к концу года мы сможем наблюдать увеличение экономического потенциала, особенно в отраслях с тесной межстрановой кооперацией». Речь может идти об авиастроении, судостроении, космической отрасли и инфраструктурных проектах.

По оценке аналитика компании «Альпари» В. Антонова, договоренности между Россией и Украиной о сотрудничестве в этих направлениях помогут создать 40–50 тыс. рабочих мест, что благоприятно отразится на ВВП и рынке труда.

Суммарный ежегодный оборот от такого партнерства может достигать 5 млрд грн. Кроме того, в результате подписания договора о стратегическом сотрудничестве с Китаем на 2014–2018 гг. уже в 2014 г. можно ожидать тройное увеличение товарооборота между странами – с 10 млрд до 30 млрд дол., – считает собеседник ЛІГАБізнесІнформ.

В то же время В. Шулик из UCRA отмечает сохранение неопределенности в отношениях с международными финансовыми институтами, а также с ЕС и Евразийским союзом (начнет действовать с 2015 г. – Ред.).

На крючке у России. Наибольшее влияние на ситуацию в Украине будет оказывать соблюдение или, напротив, нарушение договоренностей с Россией относительно условий предоставления финансирования в объеме 15 млрд дол. и скидки на голубое топливо до 268,5 дол. за тыс. куб. м.

«Благодаря снижению цены на газ для промпредприятий возможен резкий подъем

химической отрасли, которая в 2013 г. потеряла в объемах почти 20 %, – продолжает глава аналитического департамента инвесткомпания Eavex Capital Д. Чурин. – С другой стороны, до сих пор не ясно, насколько легко будет поставаться продукция машиностроения на российский рынок, который для представителей этой отрасли является критически важным».

По оценке руководителя аналитического департамента инвесткомпания Concorde Capital А. Парация, поступление в полном объеме 15 млрд дол. от России дает шанс сохранить курсовую стабильность, а скидка на газ окажет положительное влияние на реальный сектор во второй половине 2014 г. Впрочем, позитивный эффект от кремлевских бонусов может быть сглажен негативными трендами. «Учитывая слабые внешние рынки и остывающую российскую экономику не стоит рассчитывать на существенный экономический рост в Украине. А потепление отношений с РФ никак не гарантирует возврат на российские рынки отечественных производителей вагонов и труб», – считает А. Параций.

Альтернативой же экономической стабильности или стагнации за российские деньги может стать полномасштабный фискальный и валютный кризис, который развернется, если Россия откажется оплачивать украинские долги. Реализация подобного сценария вполне возможна в случае любого отклонения от обозначенного Кремлем фарватера. Ведь российская сторона может наказать Украину за непослушание отменой скидки на газ и требованиями относительно досрочного погашения кредита. Таким образом, договоренности с Россией делают украинскую экономику еще более уязвимой для политических рисков.

О рисках паллиативного лечения. Обещанный кредит от России на 15 млрд дол. и скидка на газ помогут, по крайней мере, на какое-то время стабилизировать ситуацию в Украине. «В 2014 г. мы ожидаем возобновление экономического роста и предполагаем, что по результатам года он может составить 2,0–2,5 %, – уточняет начальник отдела финансовых проектов рейтингового агентства «Кредит-Рейтинг» С. Рекрут. – Основным

триггером роста станет внутреннее потребление, чему будет способствовать заложенный в госбюджете на 2014 г. рост и индексация зарплат, а также повышение соцвыплат в преддверии президентских выборов».

Достижение подобного шаткого равновесия в 2014 г. вряд ли создаст предпосылки для интенсивного развития в последующие периоды. Исполнительный директор центра социально-экономических исследований «Case-Украина» Д. Боярчук сравнивает подобное временное оздоровление экономики с введением пациенту, находящемуся в коме, сильнодействующего препарата. Под его влиянием больной внешне начинает выглядеть лучше, но, по сути, продолжает умирать. Радикальной мерой в сложившейся ситуации могли бы стать экономические реформы.

По расчетам Всемирного банка, их немедленное проведение помогло бы государству добиться устойчивого роста после 2015 г. Однако, такая трансформация будет сопровождаться болезнями роста, которые сделают 2014 г. особенно непростым, как для экономики, так и для граждан. Отказ от реформ, по мнению экспертов Всемирного банка, позволит Украине прожить 2014 г. без особых потрясений. Однако, ценой отложенной коррекции станет рост внешнего долга и углубление существующих проблем в 2015–2016 гг.

По оценкам опрошенных ЛІГАБізнесІнформ экспертов, рост ВВП по итогам года может составить от 0 до 2,5 % (консенсус-прогноз – 1,5 %); инфляция – от 1 до 5,8 % (2,6 %); дефицит счета текущих операций – от 4,5 до 9 % ВВП (6,2 %); дефицит госбюджета – от 3 до 6 % ВВП (4,7 %).

Нацеленность власти на победу на президентских выборах 2015 г. не оставляет шансов на реформирование экономической политики в наступившем году. «Руководство страны взяло курс на сохранение стабильности в надежде на то, что экономический климат снова потеплеет и можно будет, как и ранее, продавать полуфабрикаты, не особо задумываясь о повышении конкурентоспособности государства, – сетует Д. Боярчук. – Власть сделала ставку на старую модель экономики, надеясь когда-

нибудь дождаться своего клиента. Но остывание экономики России и других стран BRICS говорит о том, что ресурсный суперцикл подходит

к своему завершению. И поэтому такие страны как Украина должны с невероятной скоростью перестраиваться, чтобы выжить».

Прогнозные макроэкономические показатели на 2014 год

	ВВП, %	Инфляция	Сальдо счета текущих операций, млрд. долл. / % ВВП	Дефицит бюджета, % ВВП
Украинское кредитно-рейтинговое агентство (UCRA)	1,3	2,0	-8 / -4,5	3
SP Advisors	1,2	4,1	-15,1 / -	-
Всемирный банк	2,0	2,0	- / -9,0	4,4
МЦПИ	0,0	4-5	-10 / -	6
Case-Украина	1,1	1,0	- / 5,9	4,8
Concorde Capital	1,0	1,3	- / 6,1	5,1
Eavex Capital	2,5	5,8	- / 5,7	-
Альпари	2,5	1,5-2	-7,5 / -	-

(Только ПРАВДА! (<http://t-pravda.net/economy/prognoses/159147-k-chemu-gotovitsya-ukrainskoj-ekonomike-v-2014-godu-.html?lang=ru>). – 2014. – 12.01).

***

Экономические прогнозы на 2014 г. предсказывают для Украины трудный финансовый год.

Следующий год будет трудным для страны, считает О. Устенко, руководитель Международного фонда Блейзера. «Причины не только в украинской экономике. Тревожные весточки доходят также из экономик других стран.

Первый момент – риски сворачивания программы количественного смягчения в Америке. Если американцы пойдут именно этим путём, то украинцы утратят всякие возможности выйти на внешние рынки капитала.

Второй момент – существуют определённые риски со стороны россиян. Экономика РФ охлаждается. А поскольку больше 25 % экспорта идёт из Украины на российские рынки, то украинцы, безусловно, прочувствуют такое охлаждение и на “своей шкуре”.

Третий момент – рынки развивающихся стран центра и востока Европы ни сейчас, ни в следующем году не заинтересуют потенциальных инвесторов», – считает эксперт.

На экономической карте мира. Как написал в своем блоге на сайте Financial Times известный британский экономист Г. Дэйвис, в 2014 г. для мировой экономики ключевыми станут три вопроса.

Как долго осталось до начала цикла ужесточения монетарной политики в США?

Как будет действовать Европейский центральный банк (ЕЦБ), если недавнего сни-

жения ставок до околонулевого уровня окажется недостаточно для успешного стимулирования экономики?

Сможет ли Китай совладать со своим кредитным пузырьём и мягко осуществить ребалансировку экономики, не теряя нынешних темпов роста?

По мнению эксперта, монетарная политика США распространяется далеко за пределы американских границ, влияя на финансовые условия, в которых существуют множество стран, в первую очередь – развивающихся. Когда ФРС пойдёт-таки на ужесточение монетарных условий, это отразится на многих экономиках, включая, безусловно, и Украину.

Монетарная политика в Еврозоне тоже будет оказывать влияние на украинскую экономику.

Европейские проблемы противоположны американским – экономика всё ещё крайне слаба. Ситуацию усугубляет рост евро, что приводит к снижению конкурентоспособности европейских компаний.

Пытаясь противостоять этой тенденции, ЕЦБ осенью снизил свою основную процентную ставку до минимально возможного уровня – 0,25 %. Если этого окажется недостаточно для эффективного стимулирования экономики – что весьма вероятно – в распоряжении банка останутся лишь нестандартные меры, типа того же «количественного смягчения».

Пока что, активное сопротивление Германии и Бундесбанка (немецкого

Центробанка) не позволяет достичь консолидации мнений, необходимых для применения дополнительных инструментов стимулирования. К этому могут подтолкнуть очередные осложнения на финансовых рынках. Однако, до того момента недостаточно мягкая монетарная политики будет негативно влиять на темпы роста экономик Европы. Это касается и Украины, для которой страны ЕС являются одним из ключевых торговых партнёров.

Польский путь. Осилит идущий. Что же касается Китая, то, несмотря на всю судьбоносность происходящих в стране перемен, для Украины этот процесс может оказаться менее значимым, чем кажется.

Именно благодаря непомерному раздутию китайского спроса на металлургическую продукцию – главным образом, со стороны стремительно разрастающегося строительного сектора – на этом рынке случился бум, создавший для Украины в 2000-х несколько лет очень быстрого роста и поддерживавший нашу экономику во время рецессии 2009 г.

Однако, с середины 2011 г. – когда началась ребалансировка экономики Китая – этот спрос стал играть обратную роль. Его сжатие привело к падению цен на металлы и резкому ухудшению условий на украинских экспортных рынках. Именно китайский фактор, наложившийся на структурные проблемы украинской экономики и некомпетентность властей, привёл к наблюдаемой сейчас в Украине рецессии.

При этом, вне зависимости от того, насколько успешно Китай будет переходить к экономике, завязанной на внутреннее потребление, спрос на металлы вряд ли восстановится. Он завязан не на потребление, а на инвестиционную активность, которую китайские власти для успешной ребалансировки должны перестать стимулировать.

Соответственно, будет ли «посадка» китайской экономики «мягкой» или «жесткой» не так уж принципиально для Украины.

Новая же раскрутка спроса в строительстве – что стимулировало бы спрос на металлы – сейчас практически исключена. Наоборот, продолжающиеся оставаться высокими темпы роста цен на китайскую недвижимость говорят о том,

что инвестиционную активность в этом секторе будут подавлять и далее, что может дополнительно ухудшить ситуацию на мировых рынках металлов.

Что ждет Украину?

Как считает Е. Белан, главный экономист Dragon Capital, инфляция в стране в текущем году будет даже ниже, чем в минувшем, а курс национальной валюты останется стабильным.

«В 2014 г. внешняя конъюнктура, скорее всего, останется слабой. Для Украины может оживиться экспорт в Россию, что позитивно скажется на некоторых экспортно-ориентированных отраслях. По инфляции наш прогноз на 2014 г. – 7 %, по сравнению с 8,4 % в этом году. Улучшение связано, в первую очередь, с ожидаемым 34-процентным снижением цены на импортный газ и частичным восстановлением экспорта в Россию.

Но действие этих факторов будет компенсировано ростом потребительского импорта, вызванного мягкой бюджетной политикой. Стабильность же валютного курса по-прежнему является одним из главных приоритетов экономической политики в Украине. Если пакет финансовой помощи от России будет реализован в полной мере, Нацбанку не составит особого труда удерживать валютный курс близко к текущей отметке 8,3 грн/дол.», – говорит Е. Белан.

Выживать за счет химврома и машиностроения? Повышение мирового спроса на металлы – пока еще основного продукта украинского экспорта (22,9 %) – будет иметь незначительное влияние на экономический рост, говорят эксперты.

«Как ожидается, постепенное возобновление мирового спроса на металл начнется уже со следующего года, и в целом за год он возрастет на 3 %. Однако украинских металлургов теснят китайские конкуренты, поэтому рост производства стали в стране будет меньшим – на уровне 1–2 %», – прогнозирует аналитик компании Eavex Capital И. Дзвинка.

Сложно прогнозируемая ситуация ожидается в сельском хозяйстве, высокие темпы роста которого уже второй год подряд удерживают ВВП от большего падения.

«Продолжение такого роста третий год подряд маловероятно. Скорее всего, объемы

сельского хозяйства будут на уровне или чуть выше показателя 2012 г., то есть они будут ниже, чем в нынешнем году», – пояснил аналитик Украинской аграрной ассоциации М. Заблоцкий.

В такой ситуации основными драйверами экономики должны стать машиностроение и химическая промышленность – отрасли, которые больше других могут выиграть от заключенных 17 декабря украинско-российских соглашений. «Снижение цены на газ должно стать стимулом для развития химической отрасли – с ростом на уровне 10 %. Около 5 % могут быть достигнуты в машиностроении. Это связано с обещаниями российских властей увеличить закупки железнодорожного оборудования», – отметил начальник аналитического департамента ИК «Арт-Капитал» И. Путилин.

Угрозы те же. Рост социальных расходов эксперты называют одной из главных угроз для экономики.

«Проект госбюджета базируется на нереалистичном прогнозе доходов, значит, его дефицит можно увеличить еще на 2 % ВВП», – отмечает руководитель аналитического департамента компании SP Advisors В. Ваврищук.

По словам эксперта, учитывая, что вопрос курса гривны в Украине политический, власти будут стремиться удержать его. «Вместе с увеличением соцвыплат это приведет к очередному ускорению роста импорта, что полностью нивелирует положительный эффект от снижения цены на газ», – уверен В. Ваврищук.

Такая политика правительства, по мнению представителей Международного валютного фонда (МВФ), углубляет внутренние и внешние дисбалансы в экономике страны, следствием которых стало углубление рецессии, о чем свидетельствуют экономические итоги 2013 г.

При этом В. Ваврищук прогнозирует постепенное восстановление экономики только со второго полугодия 2014 г. «Если Россия оставит хотя бы половину из обещанных 15 млрд дол., то НБУ и правительство при желании смогут удерживать обменный курс относительно стабильным. Думаю, именно это и будет для них одним из приоритетов в следующем году. Обратная сторона медали в том,

что при стабильном курсе потребительский импорт значительно вырастет и дефицит текущего счета платежного баланса вряд ли сократится», – говорит он (*Trust (<http://www.trust.ua/news/89489-ukraina-ekonomicheskie-prognozy-na-2014-god.html>)*). – 2014. – 8.01).

***

Економіка у 2014-му: апогей застою

У новому році більшість торішніх негативних тенденцій в економіці збережеться. Не обійдеться без позитивних крапель, але вони не матимуть достатньої ваги. Застій триватиме.

У 2014 р. шукати гроші нібито не треба, принаймні до IV кварталу. Тож на авансцену вийдуть негативні тенденції в народному господарстві, які накопичуються ось уже четвертий рік поспіль. 2013-го вони ледь не реалізувалися в обвалі окремих секторів. Але надійшли російські гроші – обвал відкладено, а ось поглиблення негативних трендів триває. Це й визначатиме ситуацію в економіці 2014 р.

Надія на закордон. Вплив зовнішнього сектору на макроекономічну рівновагу цього року важко переоцінити. Кредит і знижка на газ від Росії надають у розпорядження уряду величезну, як для України, суму, що становить близько 10 % річного ВВП. Без неї скрутних часів уникнути не вдалося б. Водночас меншої кількості грошей для підтримання рівноваги в економіці за інших рівних умов не вистачило б, що також говорить про глибину українських проблем.

Оскільки Кремль матиме можливості переглядати чи скасовувати грудневі домовленості принаймні раз на квартал, владі не варто думати, що гроші вже в кишені. Згаданий фактор триматиме в напруженні уряд і населення України протягом усього року, адже, якщо перефразувати відомий вислів, загроза чи страх обвалу – це гірше, ніж сам обвал. Відтак вплив Росії на економічну ситуацію в нашій країні 2014-го буде, мабуть, найбільшим за часи незалежності.

Та, навіть, якщо російські гроші справно надходять відповідно до грудневих угод, це не гарантує стійкості макроекономічної рівноваги, адже вони можуть закінчитися вже в IV кварталі цього року (див. «Подайте на

вибори»). Відтак щоб уникнути проблем із валютою та бюджетними виплатами, владі знову доведеться розраховувати на зовнішні ринки товарів і капіталу. А з ними не все так просто.

За оцінками МВФ, у 2013 р. обсяг світової торгівлі збільшився на 2,9 %, при цьому експорт товарів і послуг з України за 11 місяців року зменшився на 6,1 %. Те саме стосується й ринків капіталу: глобальний індекс акцій MSCI ACWI ІМІ (відстежує 8500 акцій із 44 країн) за рік зріс на майже 20 %, при цьому іноземні інвестиції в Україну (акції, облигації, кредити) за 11 місяців знизилися на 28 %. Тобто Україна втрачає конкурентоспроможність за багатьма параметрами, і така тенденція, на жаль, збережеться й 2014-го.

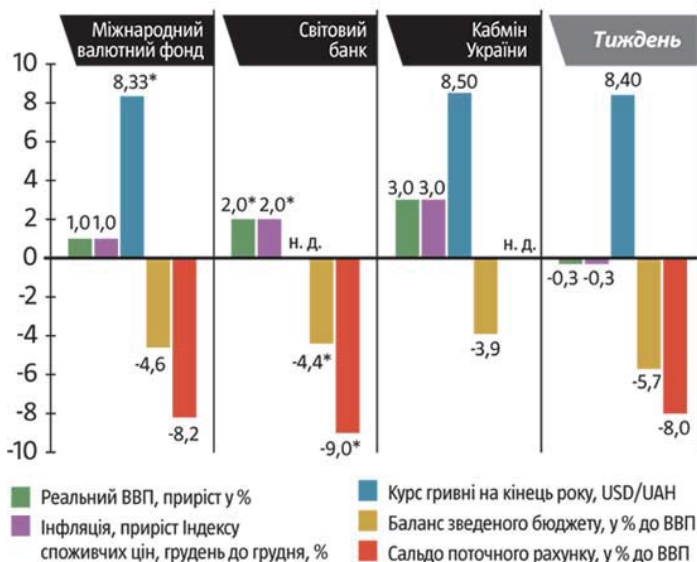
Утім, незначні приводи для оптимізму все ж таки є. По-перше, на поточний рік МВФ прогнозує пришвидшення темпів зростання світової торгівлі до 4,9 %, і крихти від нього можуть

дістатися Україні. По-друге, окрім кредиту та знижки на газ Київ домовився з Москвою про активізацію співпраці в літако-, судно- та вагобудуванні, а також в інших галузях. І хоча часто бувало так, що угоди з Кремлем вилами по воді писані, та є надія, що ці останні домовленості допоможуть українському транспортному машинобудуванню принаймні частково відновити позиції на зовнішніх ринках, втрачені у 2013 р. (за 10 місяців експорт транспортних засобів зменшився на 43 % рік до року).

По-третє, більшість експертів вважають, що світові ціни на сталь пройдуть дно у 2013–2014-му. І хоча їм протиставляють песимістичніші прогнози (наприклад, The Economist прогнозує їх падіння на 11 % на тлі зростання індексу цін базових металів на 4,7 % у 2014 р.), усе ж таки є надія на пожвавлення глобального ринку чорних металів, із чого можуть скористатися українські металурги.

Прогнози-2014

За основними макропоказниками поточний рік мало відрізнятиметься від попереднього. Подібність прогнозів світових аналітичних центрів дивує і насторожує...

*Прогнози, опубліковані раніше ніж у грудні 2013-го
 **У прогнозі вказано лише середньорічний рівень інфляції

За даними МВФ, Світового банку, КМУ, власні розрахунки

менш оптимістичними є перспективи українських аграріїв на зовнішніх ринках. 2013 р. був не дуже вдалим, адже, незважа-

ючи на рекордний врожай, світові ціни на зерно істотно впали (на пшеницю, кукурудзу та ячмінь, відповідно, на 20, 36 і майже 40 %

за рік). Чи вдасться 2014-го повторити рекорд урожайності – питання відкрите, а ось відновлення світових цін чекати годі.

Так, The Economist прогнозує подальше зниження індексу цін на продовольство, розрахованого виданням, на 6,6 %, причому на пшеницю очікується падіння на 10,5 %, а на кукурудзу – на 19 %. Відтак експорт сільгосппродукції з України може, як і досі, зменшуватися. Водночас низькі ціни на продовольство обмежуватимуть глобальний попит на хімічні добрива. Це призведе до того, що, попри меншу ціну на газ, українські хімічні підприємства і далі жеврітимуть, а обсяг експорту їхньої продукції, ймовірно, як і раніше, скорочуватиметься.

У результаті можна чекати на невелике зростання експорту за підсумками року (у межах 3 %). Разом зі знижкою на газ воно могло б істотно зменшити дефіцит поточного рахунку (з рекордних 8,9 % ВВП у 2013 р.), якби не було збільшення імпорту, зумовленого підвищенням доходів і соціальних виплат перед виборами. Але оскільки понад половину приросту зарплат і пенсій буде витрачено на імпортні товари та послуги, то дефіцит поточного рахунку знизиться незначно. За оцінками «Тижня», він становитиме 8,0 % ВВП (див. «Прогнози-2014») за умови, що курс гривні залишиться майже незмінним, у чому зараз майже ніхто не сумнівається.

Із фінансуванням дефіциту поточного рахунку також не все очевидно. Якщо іноземні інвестиції та зовнішні корпоративні запозичення падатимуть такими темпами, як 2013-го, російських грошей виявиться недостатньо для того, щоб уникнути подальшого зменшення золотовалютних резервів. Тому було б добре та спокійніше, якби уряд на початку року розмістив єврооблігацій хоча б на 2–4 млрд дол., інакше його закінчення може бути нервовим.

Для вдалого розміщення нібито є всі передумови, адже після грудневих угод дохідності суверенних євробондів України впали. Але наразі вони здебільшого вищі ніж 9 %, а це не дуже комфортний рівень порівняно з тими 7,5–8 %, під які уряд розміщався останніми роками. Отже, у 2014 р. доводиться знову сподіватися на вдачу та прихильність глобальних

ринків, що створює зайві ризики для й без того тендітної макроекономічної рівноваги.

Бюджетний дисбаланс. Новий рік успадкує від старого всі тенденції в державних фінансах. За винятком хіба що однієї – пошук грошей для фінансування бюджетного дефіциту може бути не таким проблемним, як у 2013 р., принаймні до IV кварталу. Уряд знову завищив прогноз зростання номінального ВВП і пожинатиме плоди цього наприкінці року, коли виявиться, що податкові та неподаткові надходження відстають від плану.

Крайнім, як завжди, буде бізнес, здебільшого неолігархічний, який через відставання від графіка «віджиматимуть» протягом усього 2014 р. Крім того, влада знову не забула про свій інтерес у бюджеті, причому з огляду на наявність російських грошей стежитиме, щоб він виявився не меншим, ніж 2013-го. Варто пам'ятати й про старт передвиборчих переговорів, який вже традиційно для України передбачає збільшення соціальних виплат.

Хоча в бюджеті-2014 воно не таке рясне, як під час минулих виборчих кампаній, але закладає непогану основу для ще більшого зростання в I кварталі 2015 р. Якщо поєднати всі ці тенденції з великими обсягами погашення боргів і відсоткових виплат, то виявиться, що російськими грошима треба дуже бережливо розпоряджатися. Про те, що їх витратять на інвестиції, інновації та модернізацію, як устигли заявити деякі високопосадовці, взагалі не йдеться – це чергова дезінформація.

На жаль, мова йде про те, аби їх разом із можливими зовнішніми запозиченнями на ринкових умовах вистачило, щоб спокійно закрити рік і залишити трохи для фінансування I кварталу 2015 р.

У підсумку, згідно з розрахунками «Тижня», дефіцит зведеного бюджету за результатами року становитиме 5,7 % ВВП (див. таблицю). У базовому сценарії він буде профінансований не лише російськими грошима. Хоча є ймовірність того, що наприкінці року виникне дефіцит фінансування, який призведе до затримки соціальних виплат. Якщо така загроза стане реальною, будуть задіяні інші важелі, на які розраховувала влада, коли в проекті

держбюджету-2014 збільшувала фінансування МВС та Міндоходів, відповідно, на 10 та 6 %, зменшуючи видатки на оборону, освіту та науку, охорону здоров'я та інші ключові галузі.

Банки: світло в кінці тунелю? У 2014 р. банківська система розвиватиметься в руслі трендів минулих років, хоча з'явиться низка нових, і деякі з них виявляться позитивними. Усі процеси будуть зав'язані на боротьбі за частку ринку, який не зростає. Вона визначатиме низьку рентабельність банків, продовження процесів злиття та поглинання (вихід низки європейських банків із ринку, укрупнення українських і деяких російських фінустанов), створення нових банків і фактичну неплатоспроможність окремих банків із низькою якістю активів.

На цій основі розвиватимуться старі та з'являтимуться нові тенденції. По-перше, російські гроші, які підтримують платіжний баланс, мають позитивно вплинути і на ліквідність та стабільність фінустанов. Цих ресурсів може вистачити навіть для того, щоб банкіри забули про високі ставки на міжбанку принаймні на рік. Відтак середні ставки за депозитами та кредитами, не виключено, знизяться.

По-друге, населення і далі активно відкриватиме депозити: великі зарплати та найменші за останні роки сумніви стосовно курсу гривні й стабільності банків створять підґрунтя для зростання заощаджень.

По-третє, обсяги кредитування бізнесу зростуть. Але не тому, що в Україні з'явиться багато інвестиційних проектів, а тому, що підприємства матимуть високий дефіцит обігових коштів – ще більший, ніж торік. Водночас оскільки фінансування дефіциту бюджету більш-менш забезпечене, банки спрямовуватимуть ресурс саме в корпоративний сегмент.

Згодом це може призвести до поганих наслідків, адже неефективні компанії потребуватимуть дедалі більше грошей, а повертати борги їм буде нічим, але це питання 2014-го на порядку денному не стоятиме.

Та головна тенденція банківського сектору у 2014 р. – радикальне зменшення виплат за зовнішніми кредитами. За останні п'ять років після кризи українські фінустанови повер-

нули нерезидентам понад 15 млрд дол. зовнішніх позик, узятих до кризи 2008–2009 рр., коли гроші були дешевими та доступними. Частка зовнішніх кредитів у балансі банків зменшилася з 24,3 % наприкінці 2008 р. до 7,5 % у листопаді 2013 р.

Наразі вона низька для того, щоб на міжнародні фінансові ринки виходили не тільки державні, а й фінансово здорові приватні установи. Власне, ця тенденція зародилася ще 2013-го, коли чисті виплати банків за зовнішнім боргом впали наполовину й за 11 місяців становили менш як 1 млрд дол.

Цілком можливо, що нинішнього року відбудеться велике розміщення єврооблігацій однією з приватних українських фінустанов, а чистий приплив грошей від іноземних кредитів та облігацій змінить мінус на плюс. Так чи так, але за винятком хронічно проблемних банків, про які «Тиждень» не раз писав, банківська система у 2014 р. видаватиметься здоровішою, навіть якщо такий її стан виявиться тимчасовим.

Рівень цін: знову за старе. Ще місяць тому перспективи двозначної інфляції у 2014 р. були досить ймовірними. Активний друк грошей Нацбанком (за 11 місяців 2013 р. грошова база збільшилася на 13 %), малий обсяг золотовалютних резервів, який міг призвести до девальвації та істотного подорожчання імпортованих товарів, і передвиборче зростання соціальних виплат, не забезпечене відповідним підвищенням продуктивності праці, видавалися переконливими аргументами.

Але грудневі угоди з Росією та оприлюднений бюджет-2014 показали, що питання істотного зростання цін практично зняте. Єдиною загрозою на сьогодні є подальша активна грошова емісія Нацбанком. Хоч на початку року в ній не буде особливої потреби, але в другому півріччі (або якщо російські гроші раптом перестануть надходити) ця загроза може повернутися і разом із гривнею, надрукованою в 2013 р., призвести до підвищення рівня цін.

Слід зауважити, що занадто істотне пришвидшення інфляції так само не вигідне владі з огляду на вибори-2015, як і занадто повільне зростання соціальних виплат. Тому можна не

сумніватися, що цього року товари з адміністративним ціноутворенням узагалі не подорожчають, а ті, ціни на які визначає ринок, навіть за несприятливих обставин уряд намагатиметься регулювати тими чи іншими засобами. Водночас підвищення соціальних виплат, закладене в бюджеті-2014, на нашу думку, щонайменше наполовину реалізується у збільшенні обсягу імпорту, тож на вартість товарів і послуг внутрішнього виробництва істотно не вплине. У підсумку «Тиждень» очікує невисокої річної інфляції – 3,2 % наприкінці 2014 р.

Реальний сектор у реальному застої. Цього року на більшість підприємств, особливо тих, які не мають прикриття у владних ешелонах і доступу до бюджетної годівниці, чекає ще один рік виживання, боротьби за місце під сонцем та відсутності розвитку.

З одного боку, зовнішній попит обмежується не надто сприятливою глобальною кон'юнктурою на сировинні товари та подальшою втратою конкурентоспроможності українського товаровиробника на світовій арені. З іншого – внутрішній попит стримуватиме слабке збільшення доходів населення (передвиборче зростання мінімальних зарплат та пенсій цього року буде млявим і на загальну картину майже не впливатиме), а також низький рівень іноземних інвестицій та високі виплати приватного боргу.

Тож перерозподіл ринку в багатьох галузях на користь ефективніших (чи наближених до влади) компаній триватиме. Він відбуватиметься на тлі ще вищих, ніж у 2013 р., витрат на оплату праці; незмінно високого податкового тиску, спричиненого недовиконанням бюджету за доходами; більших відсоткових платежів через більшу закредитованість, спричинену дефіцитом обігових коштів. Усе це підриватиме ліквідність підприємств.

І якщо в 2013 р. вони виживали, продаючи старі запаси, то 2014-го такий сценарій не пройде. За нашими підрахунками, близько 5–10 % українських приватних компаній за обсягами доходу протягом року відчують гострий брак ліквідності. Де-факто вони стануть банкрутами. Цілком можливо, що зупинять операційну діяльність і перестануть видавати зарплату працівникам.

І, навіть, якщо сильніші конкуренти їх поглинуть або просто займуть їхню частку на ринку, збільшивши виробництво на власних потужностях, для цих процесів знадобиться певний час. Падіння загального виробництва протягом зазначеного періоду нівелює збільшення чистого експорту, яке прогнозується у 2014 р. За підсумками року «Тиждень» очікує падіння ВВП на 0,3 % і подальшого погіршення фінансового становища українського неолігархічного бізнесу.

Новий рік обіцяє бути складнішим, ніж здавалося на перший погляд, враховуючи прихід в Україну російських грошей. За ключовими макроекономічними показниками він нагадуватиме 2013 р.

Це може приспати увагу, але супроводжуватиметься збільшенням державного боргу та наближенням періоду істотних виплат; проїданням запасів і вартості чистих активів підприємств та їхньою відмовою від інвестування; необґрунтованим зростанням соціальних виплат і відповідним збільшенням структурного дефіциту бюджету. Ці нібито другорядні показники вберуть у себе весь негатив застою в економіці, але дадуть про себе знати згодом. Відтак нинішній рік може бути справжнім затишшям перед бурєю. А може, росіяни іншої думки, і буря таки станеться в 2014 р.? (*Тиждень* (<http://tyzhden.ua/Economics/98521>). – 2014. – 15.01).

***

Економіка України в 2013 году: чуда не ждали, а катастрофы не произошло

Економіка України в прошлом году продолжила падение: по данным Госслужбы статистики, в промышленности, которая дает до 30 % объема ВВП, оно составило 4,7 %, в строительстве – 14,5 %, в транспорте – почти 2 % (см. инфографику). Объем ВВП пока подсчитывается, но, по оценочным данным экспертов, он возрос чисто символически – на 0,1 %, в деньгах это примерно 14 млрд грн (на такую сумму ежемесячно выплачивают пенсии. – Авт.). В то же время эксперты «Сегодня» считают, что нельзя говорить о катастрофе в экономике, ведь, например, в кризисном 2009 г. ВВП упал на 14,8 % по сравнению с 2008 г.

«В условиях, когда наша экономика, прежде всего металлургическая промышленность и машиностроение, зависит от ситуации на мировом рынке, а в Европе весь год был спад, в США – застой, мы не могли показать чудо», – считает президент Украналитцентра А. Охрименко. Старший аналитик МЦПИ А. Жолудь более критичен: «Правительство сработало на “тройку с минусом” из-за сдерживания курса гривни, которая не давала ускориться инфляции, разогревающей экономику. Конечно, формально за курс нацвалюты отвечает НБУ, но он работает в связке с Кабми-

ном». Подробнее итоги работы всей страны за 2013 г. выглядят так.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ. Самый большой спад наблюдался в химпроме (на 17,5 %), машиностроении (13,8 %), нефтеперерабатывающей (11,2 %), легпроме (6,2 %), самый большой рост в производстве фармацевтической продукции (11,6 %), добыче руды (4,6 %). По прогнозам А. Охрименко, в этом году в машиностроении должен быть рост за счет поставок локомотивов, вагонов, трансформаторов, самолетных двигателей и т. д. прежде всего в Россию и страны СНГ, а в перспективе и в Китай.

АГРОСЕКТОР. Селяне в плюсе не только из-за рекордного урожая – собрано 63 тыс. т зерна, из которого экспортировано уже 20,5 млн т (Минагропрод прогнозирует продажу 33 млн т), но и из-за роста в прошлом году производства мяса, молока и яиц. Так, например, по мясу имеем прирост 277 тыс. т (на 8,2 % или по 6 кг на каждого украинца), по яйцам – почти полмиллиарда штук (по десятку на человека). Тем не менее, эксперты говорят, что в этом году в агросекторе будет снижение, но на сколько, пока не ясно, ведь неизвестно, каким окажется нынешний урожай. А вот животноводство и дальше будет развиваться, прежде всего на экспорт – в страны Ближнего Востока и Европу, где оценили нашу курятину.

СТРОИТЕЛЬСТВО И ТРАНСПОРТ. Глубокий спад в строительстве – за два последних

года на 25 % – объясняется прежде всего снижением инвестиций государства в инфраструктуру: в 2011 г. под проведение Евро-2012 строились дороги, аэропорты, стадионы, сейчас этого нет. Но А. Жолудь отмечает, что в жилом строительстве спад в прошлом году всего 6,6 %, и это позволяет надеяться на то, что в 2014 г. строить жилья будут больше, ведь в бюджете заложено финансирование госпрограммы «Доступное жилье».

Но выйти в плюс пока не удастся. Спад в транспорте он объясняет резким снижением авиаперевозок из-за банкротства компании «Аэросвит». Но транспорту в этом году обещают прирост из-за увеличения поставок российского газа (трубопроводный транспорт) и возврата транзитных грузопотоков в Европу из России и обратно, часть которых из-за обострения отношений с РФ пошла через Белоруссию.

ТОРГОВЛЯ. Розниця по-прежньому в плюсе, хотя и меньшем, чем год назад. «Люди покупают больше, потому что цены стоят, а зарплаты растут, – говорит А. Охрименко. – Рост розничной торговли продолжится, ведь в предвыборный год доходы населения продолжают увеличиваться. Еще один фактор – “выбеливание” бизнеса, вывод его из тени, особенно в розничной торговле» (*Сегодня* (<http://www.segodnya.ua/economics/enews/itogi-ekonomiki-ukrainy-v-2013-godu-v-cifrah-infografika-489820.html>). – 2014. – 21.01).

***

Що чекає економіку у 2014 році?

Макроекономічні прогнози для України на 2013 р. були неоднозначними, однак збулися найбільш песимістичні. Реальний дефіцит бюджету досяг майже 100 млрд грн, що призвело до активного зростання зовнішніх і внутрішніх боргів і посилення фіскального тиску на тлі ослаблення експорту і, отже, торгового балансу.

Але були й позитиви. Серед них – хороший врожай зернових і досягнуті наприкінці року комплексні домовленості з Росією, що матимуть помітний вплив на вітчизняну економіку. Цей фактор, а також поступове поживавлення світової торгівлі, забезпечать економічне оздоровлення країни.

Макроперспективи

Більшість експертів вважають, що 2014 р. глобальна економіка активніше відновлюватиметься після кризи. Так, у МВФ очікують 2 % зростання на розвинутих ринках і 5 % на тих, що розвиваються.

Наприклад, поживавлення помітне в найбільшій економіці світу – США, де 2012 р. ВВП збільшився на 2,8 %, за результатами минулого року очікується зростання 1,7–1,8 %, а 2014-го – 3 %.

Можливий вихід із рецесії і в еврозоні: у II кварталі вперше за 1,5 роки було зафіксоване зростання – на 0,3 % порівняно з попереднім періодом. У III кварталі тренд зберігся, однак, зростання сповільнилося до 0,1 %.

Прогнозується, що у 2014 р. економіка зони евро може «підвищитися» на 0,9–1 %, а 2015-го – на 1,5–1,7 %. Разом із поживавленням у Штатах і продовженням зростання ВВП країн групи

БРІКС це створить кумулятивний позитивний ефект і, нарешті, має підвести ризику під кризою, що почалася у 2008 р.

Отже, цього року наша країна матиме зовнішні передумови для економічної стабілізації.

Компанія Ernst&Young прогнозує зростання українського ВВП на 2,5 % на 2014 р. Потім тенденція може розвиватися, і 2016-го темпи економічного розвитку здатні подвоїтися до 5 %. Більш стримані прогнози демонструють, що цього року національна економіка зросте приблизно на 1,5 %.

Із відновленням міжнародної торгівлі органічно пов'язані й очікування активізації експорту. За 10 місяців 2013 р. порівняно із січнем – жовтнем 2012 р. він зменшився на 9,4 % до 51,9 млн дол. Однак цього року може знову зрости на 8–10 %.

Це буде пов'язано із загальним зростанням зовнішнього попиту і з відновленням поставок до Митного союзу.

Стосовно першого чинника, то й минулого року, незважаючи на слабку експортну кон'юнктуру, вдалося зберегти вартісний обсяг продажів на деяких важливих напрямках: так, за 10 міс. товарні поставки до Європи скоротилися лише на 2,7 % – до 13,8 млрд дол.

До того ж експорт у деякі знакові країни збільшився: до Угорщини на 2,5 % – до 1305 млн дол., в Нідерланди на 38 % – до 822 млн дол., у Чехію на 13,7 % – до 680 млн дол., до Словаччини, Франції, Швейцарії та ін.

На тлі економічного поживавлення у Європі 2014 р. поставки на євrorинки зростатимуть і без запуску вільної торгівлі, вважають економісти.

Причому це стосується як Західної, так і Центрально-Східної Європи. В останній економічна ситуація стабільніша, ніж на заході ЄС.

Наприклад, у Польщі протягом світової кризи не було рецесії, і вона вже стала найбільшим європейським споживачем продукції з України (2012 р. – на 2 млрд 576,2 млн дол.), обійшовши Італію. На польському ринку активно реалізується не тільки вітчизняний метал і руди, а й машини та обладнання.

Серед інших країн виділяються Китай із зростанням українського імпорту за

10 місяців на 47,9% – до 2270 млн дол., і Туреччина (+1,1% – до 3112 млн дол.). Аналітики очікують, що 2014 р. експорт у КНР розвиватиметься, зокрема завдяки продукції АПК і машинобудування.

Нарешті, після домовленостей із РФ Київ матиме можливість поступово відновлювати поставки в МС, які б за інших обставин (за оцінками фахівців) зменшилися б у новому році на 4–4,5 млрд дол. Це значною мірою стосується машин і устаткування, основна частина яких експортується з України до Митного союзу.

Індустріальний аспект. Очікується відновлення показників і в промисловості. Тут за 11 місяців минулого року зниження становило 5%. Найбільше падіння виробництва було зафіксовано в хімпромі – на 18,5% порівняно з січнем – листопадом 2012 р. Ненабагато краща ситуація в машинобудуванні – «мінус» 13,9%.

Однак у 2014 р. через майбутнє загальноекономічне погравлення показники національної промисловості поліпшуватимуться.

За словами виконавчого директора Міжнародного фонду Блейзера О. Устенка, спостерігатиметься зростання у харчопромі, який навіть у найважчі кризові роки демонстрував позитивну динаміку.

На тлі активізації глобальних металоринків збільшиться випуск продукції і в усьому гірничо-металургійному комплексі – від видобутку сировини до отримання готової продукції. Так, у центрі «Укрпромзовнішекспертиза» прогнозують у 2014 р. зростання виплавки сталі на 2,7% до 34,2 млн т, а металоекспорту – на 500 тис. т, до 23,6 млн т, завдяки відновлення попиту на Близькому Сході і в Євросоюзі, а також розвитку споживання в Африці.

Прогнозується активізація і в машинобудуванні. Тут зростання виробництва може становити 7–10% і більше. Це залежатиме від ситуації на зовнішніх ринках. Одним із важливих стимулів буде відновлення показників попиту на вітчизняні машини й устаткування з боку МС, включаючи лідируючі в експортній структурі підгрупи – насосно-компресорну техніку, рухомий склад залізниць, судна та ін.

Так, Москва обіцяє відновити імпорتنі сертифікати для вагонзаводів до лютого 2014 р., про що вже писала «Реальна Економіка».

Автомобілебудівники за підсумками минулого року повідомляють про погравлення виробництва і пов'язують це із введенням весною 2013 р. спецмита на імпорт авто, а також із утилізаційним збором, який разом зі спецмитом становить до 20% вартості деяких автомобілів.

Різниця особливо відчутна в економічному сегменті. При цьому Кременчуцький автоскладальний завод (холдинг АІС) має намір 2014 р. подвоїти кількість випущених авто до 18 тис. шт., корпорація «Богдан» – збільшити показники у 2,4 рази – до 21,5 тис. шт.

Прогнозується і продовження зростання сільського господарства, що триває вже кілька років. За 11 місяців року зростання досягло 11,3% за товарною продукцією порівняно з січнем – листопадом 2012 р. Відзначимо рекордний для України врожай зернових (63 млн т), який може повторитися і в майбутньому.

Фінанси. Стабілізація в економіці та промисловості, помножена на розвиток експорту, підтримають тренд поліпшення платіжного балансу (ПБ; разом з торговим балансом), який почався 2013 р.

Нагадаємо, у II кварталі в країні сформувався профіцит ПБ у розмірі 360 млн дол. Тоді як у квітні – червні 2012 р. дефіцит становив 550 млн дол.

Поліпшення було пов'язано зі зменшенням дефіциту поточного рахунку здебільшого внаслідок значного спаду імпорту енергоносіїв та машпродукції. Однак до кінця року (за 11 місяців) профіцит ПБ скоротився до 15 млн дол. (2012 р. – дефіцит в 4,175 млрд дол.).

Негативне сальдо рахунку поточних операцій за січень – листопад досягло 14,2 млрд дол., що на 15,9% перевищує показник 2012 р.

Економіст Б. Кушнірук підкреслює: чисте надходження капіталу за фінансовим рахунком повністю перекидає дефіцитність поточного рахунку через ослаблення ввезення енергоносіїв і товарів машинобудування, зниження девальваційних очікувань і, відповідно, попит на готівкову інвалюту.

Імовірно, позитивна тенденція триватиме і в поточному році. Тим більше, що виплати за зовнішніми боргами значно зменшаться – 6,1 млрд дол. порівняно із 7,7 млрд дол. 2013 р.

І, звичайно, тиск на ПБ послабиться після того, як подешевшає російський газ у пакеті з викупом українських єврооблігацій на 15 млрд дол.

Лише один «газовий» виграш бюджету і торгового сальдо оцінюється майже в 5 млрд дол., а разом з надходженням коштів від єврооблігацій це дасть змогу послабити дефіцит поточного рахунку ПБ із сьогоднішніх 7,3 % ВВП до 5,9 % і менше.

Водночас загальна ситуація з боргами залишатиметься напруженою. Державні заповзичення 2013 р. становили 152,71 млрд грн (до рівня 550 млрд) при плані в 138,85 млрд.

Із зазначеного обсягу 104,75 млрд грн залучено на внутрішньому ринку, 479,6 млрд – на зовнішньому. Цього року Київ планує заповзичити 37 млрд грн на зовнішніх ринках і +114,9 млрд грн на внутрішньому, що підвищить держборг приблизно до 700 млрд грн.

У свою чергу зростання зовнішнього боргу ще більше підсилює зацікавленість влади в стабільності курсу гривні. Це має не тільки соціально-показовий ефект, а й вплив на вартість обслуговування інвалютних боргів.

Тим більше, що такій стабільності сприятиме ймовірно загальноекономічне поживлення, незважаючи на активізацію інфляції, яка неминуха з поліпшенням економічних настроїв і внутрішнього попиту.

Якщо у 2013 р. базовий інфляційний показник навряд чи перевищить 0,5 %, то цього року Е&У прогнозує не менше ніж 3–4 %. Це може сприяти залученню інвестицій за рахунок зменшення реальної вартості кредитних ставок.

Тому триватиме й минулорічне зростання кредитного портфеля банків, який за 11 місяців року становив 9 % (до 882,2 млрд грн), разом із 13 % збільшенням гривневих позик і 2 % – валютних. Кредити юрособам з початку року зросли на 10,9 % – до 694,3 млрд грн, фізособам – на 2,6 % – до 187,9 млрд грн.

Отже, сьогодні наявні всі передумови для того, щоб у 2014 р. рецесія змінилася на відновлення. Реальні показники залежатимуть від світової економічної динаміки, оскільки Україна залишається країною, яка залежна від експорту. Одночасно можна чекати активізації і внутрішнього попиту, який підтримуватиметься «соціаль-

ними» діями влади напередодні президентських виборів (*Economy* (<http://real-economy.com.ua/publication/22/59683.html>). – 2014. – 9.01).

***

Економіка України у 2014 році: прірва чи надія?

У 2014 р. влада матиме можливість зробити висновки й здійснити кроки до стабілізації ситуації в країні. Якщо цього не станеться, то вже 2015 р. замість «покращення» Україна ризикує потрапити в ще більш глибоку рецесію.

Те, що економіка нашої країни перебуває у тяжкому стані, очевидний факт. І це не викликає сумнівів як серед досвідчених експертів і аналітиків, так і у пересічних громадян. Навіть діюча влада згодна з тим, що Україна сьогодні живе дуже непросто.

Справді, про який оптимізм можна говорити, якщо вже протягом чотирьох кварталів триває зниження ВВП. Із червня 2012 р. відбувається скорочення промислового виробництва. За підсумками дев'яти місяців 2013 р., негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу досягло майже 6 млрд дол., а золотовалютні резерви Нацбанку до початку грудня скоротилися до мінімуму протягом багатьох років.

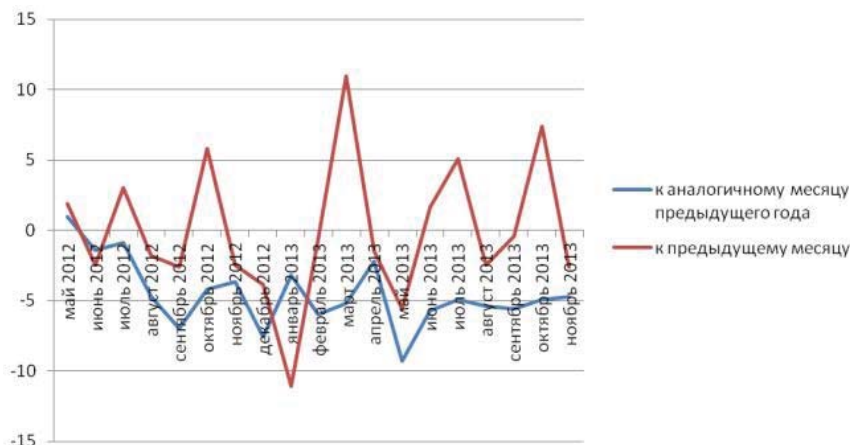
Причому очікування уряду щодо української економіки виявилися безрезультатними: замість закладених у бюджеті 3,4 % зростання ВВП наприкінці року в кращому разі побачимо «нуль», а в гіршому – падіння. І до всього цього додається нестабільна соціально-політична ситуація в країні. Це негативно впливає на слабку економіку, яка вступає у 2014 р. без імунітету до стресових ситуацій і стимулів для зростання.

В очікуванні дива. Певні надії на поживлення все-таки є. Зокрема, домовленості Росії і України про розвиток авіабудування, суднобудування, космічної галузі й інфраструктурних проектів, за різними підрахунками, допоможуть створити до 50 тис. робочих місць. Це матиме позитивний вплив на динаміку ВВП і ринок праці. До того ж сумарний щорічний обіг від партнерства оцінюється в 5 млрд грн. Крім того, укладено договір про стратегічне співробітництво на 2014–2018 рр. з Китаєм. Завдяки

цьому договору вже 2014 р. очікується потрійне збільшення товарообігу між країнами з 10 до 30 млрд дол.

Зниження ціни на газ до 268,5 дол./тис. куб. м, хоч як би критикували цей крок В. Януковича, дасть поштовх у розвитку промисловості

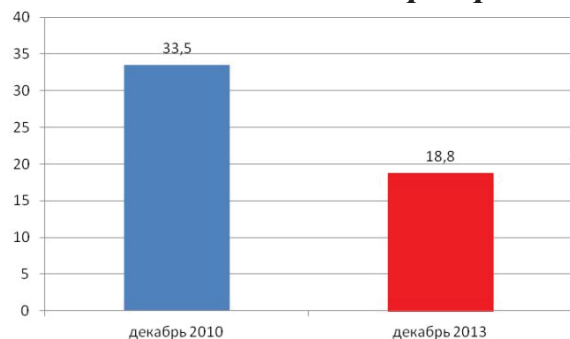
й металургії, а також допоможе зберегти поточні тарифи та поліпшити платіжний баланс країни. Тому є певні очікування щодо відновлення промислового виробництва, а також поступового нарощування темпів інфляції, яка сприятиме «розкрутці» економічного зростання.

Водночас стабільність курсу гривні, як одного з психологічних індикаторів здоров'я економіки, є сумнівною. По-перше, девальваційні настрої вже понад рік тиснуть на наці-

ональну валюту. Це повною мірою відчувалося в IV кварталі разом з різким скороченням золотовалютних резервів.

Стан золотовалютних резервів НБУ, млрд дол.

Джерело: НБУ (на початок зазначеного періоду)

По-друге, у 2014 р. Україна має погасити значні обсяги боргів: повернути МВФ 3,67 млрд дол., виплатити за єврооблігаціями 1 млрд дол., за ОВДП – 0,9 млрд дол.

Хоча наполеонівські плани щодо залучення близько 152 млрд грн нових боргів за рік (план на 2013 р. передбачав 116 млрд грн) дадуть змогу уряду розібратися з давніми боргами. Цьому сприятимуть останні домовленості з Росією про фінансову допомогу розміром 15

млрд дол., 12 млрд дол. (майже 100 млрд грн) з якої надійдуть саме у 2014 р.

Про перебування фінансової системи України на межі «зриву» свідчить те, що 750 млн дол. із 3 млрд дол. російської допомоги вже пішли на погашення синдикуваного кредиту, який було надано у вересні цього року Ощадбанком Росії й VTB Capital. Термін погашення позики спливав 27 грудня 2013 р.

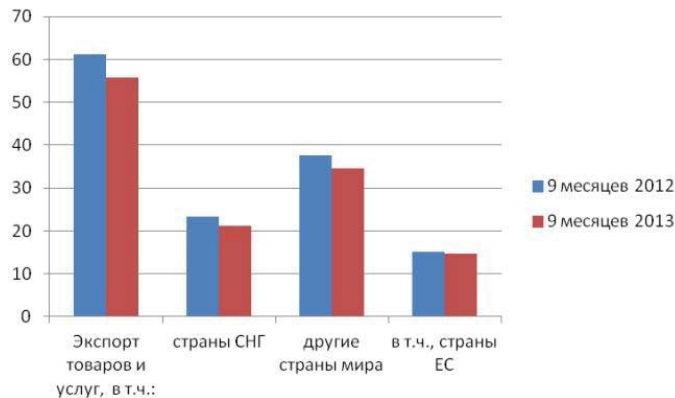
Пересидіти й вижити. Щодо зовнішньої кон'юнктури для України також є певні проблеми. Ситуація з інтеграційними процесами

перебуває в «підвішеному стані»: відносини з ЄС зіпсувалися, із Митним союзом (Росією) дружба є більш ніж дивною. Ця ситуація веде нас до геополітичної залежності, що аж ніяк не сприяє розвитку торгівлі. Не варто сподіватися на профіцит зовнішньоторговельного балансу і за підсумками 2014 р. МЕРТ прогнозує, що за

підсумками 2014 р. негативне сальдо зросте до 11,4 млрд грн.

До того ж конкурентоспроможність вітчизняних підприємств потребує «покращення». Експорт з України за дев'ять місяців 2013 р., порівняно з аналогічним періодом 2012 р., скоротився майже на 9 %.

Обсяги експорту за межі України, млрд дол. США

Хоча за означений період гривня девальвувала на 15 к. або на 2 %. Це мало б підтримати українських виробників. Але у фаворі виявилися хіба що компанії аграрного сектору. Однак «цукеркові» і «сирні» війни довели, як легко можна блокувати роботу стратегічно важливих для будь-якої галузі підприємств.

Узагалі, глобально довіра до української економіки за останній рік значно погіршилася. Рейтингові агентства дають песимістичні прогнози: на початку листопада 2013-го агентство S&P зменшило довгострокові суверенні кредитні рейтинги України з «В» до «В-» з «негативним» прогнозом. Трохи раніше, у вересні, Moody's знизило рейтинг єврооблігацій України до рівня «Саа1» з «В3». У липні агентство Fitch надало рейтингу України «негативний» прогноз. Причому більшість цих оцінок підтверджує залежність України від інтеграційних процесів.

Приводом для стриманого оптимізму може стати хіба що підвищення прогнозу рейтингу України тим самим S&P до «стабільного».

У Standard&Poor's зазначають: якщо не буде знайдено інше джерело фінансування урядових потреб, залежність України від Росії збільшу-

ватиметься. МВФ також учергове наголошує на погіршенні прогнозу зростання української економіки. У фонді прозоро натякають на те, що для збереження відносин із цією авторитетною організацією Україні потрібні не тільки реформи (перегляд цін на енергоносії, лібералізація валютного курсу, скорочення бюджетного дефіциту й витрат на бюджетну сферу), а й поновлення взаємин з ЄС.

Інше питання, хоч який би шлях обрала Україна, вплив інтеграційних тенденцій на рейтинги й настрої інвесторів 2014 р. буде значним, а то й основоположним.

І все-таки, на даному етапі можна дещо впевнено говорити: погроза дефолту України значно ослабла. Нехай і за допомогою Росії, але гроші знайшлися. І більш ніж 17 млрд дол., які потрібно повернути протягом року. Крім того, котирування CDS (кредитно-дефолтних свопів), які вказують на ймовірність критичних проблем у країні, з початку грудня істотно знизилися: до 800 з більш ніж 1100 пунктів.

Тому, 2014 р. країна, скоріше за все, переживе без потрясінь. Додатковим підтвердженням цього є фондовий ринок. Він зазвичай реагує на будь-які зміни приблизно за півроку до їх

початку і є своєрідним сейсмографом. Наприклад, у 2008 р. українські біржі з початку лютого почали заходити в круте піке, а восени вдарила криза. Нині на фондовому ринку застій: найбільш показовий індекс «Української біржі» перебуває в межах 800–900 пунктів уже протягом тривалого періоду. Тож, ситуація у фінансовому секторі поки що не передвіщає лиха.

Однак якщо найближчого року влада не зробить висновків і не здійснить необхідних для стабілізації економіки кроки, у 2015 р., замість нового витка підйому Україна ризикує потрапити в ще глибшу рецесію (*Economy* (<http://real-economy.com.ua/publication/22/59462.html>). – 2014. – 2.01).

***

Українська економіка – крок у 2014 рік

У 2014 р. уряд очікує на 3-відсоткове зростання ВВП, дешевий газ і російські кредити мають цьому посприяти. Влада також піде на збільшення соціальних виплат напередодні президентської виборчої кампанії.

Українська економіка вже п'ять кварталів поспіль перебуває в стані рецесії, і уникнути падіння реального ВВП у цьому році навряд чи вдасться – спад становитиме 0,3–0,5 %.

«Скоріше за все, невелике падіння буде спостерігатися і в другому півріччі. Очікувати швидкого економічного підйому не варто. Зростання ВВП у 2014 р. становитиме 1,1 %», – прогнозує керівник аналітичного департаменту компанії SP Advisors В. Вавришук.

Основним стимулюючим чинником зростання економіки у 2014 р. має стати обіцяне президентом РФ В. Путіним зняття обмежень з українського експорту на ринках країн Митного союзу. Без цієї лібералізації зростання української економіки могло бути ще нижче – 0,6 %, визнає В. Вавришук. Уряд затвердив оптимістичний прогноз зростання ВВП на 3 %.

Підвищення світового попиту на метал – поки ще основного продукту українського експорту (22,9 %) – матиме незначний вплив на економічне зростання. Як очікується, поступове відновлення світового попиту на метал почнеться вже з наступного року, і в цілому за рік він зросте на 3 %. Однак українських металургів тіснять китайські конкуренти.

Складно прогнозована ситуація очікується в сільському господарстві, високі темпи зростання якого вже другий рік поспіль утримують ВВП від більшого падіння.

«Продовження такого зростання третій рік поспіль мало ймовірно. Скоріше за все, обсяги сільського господарства будуть на рівні або трохи вище показника 2012 р., тобто вони будуть нижче, ніж у цьому році», – пояснив аналітик Української аграрної асоціації М. Заблоцький.

У такій ситуації основними драйверами економіки повинні стати машинобудування та хімічна промисловість – галузі, які більше за інших можуть виграти від укладених 17 грудня українсько-російських угод.

«Зниження ціни на газ має стати стимулом для розвитку хімічної галузі – із зростанням на рівні 10 % Близько 5 % можуть бути досягнуті в машинобудуванні. Це пов'язано з обіцянками російської влади збільшити закупівлі залізничного устаткування», – зазначив начальник аналітичного департаменту ІК «Арт-капітал» І. Путілін.

Обіцяні Росією позики дадуть можливість профінансувати всі заплановані соціальні виплати, однак підвищення бюджетного дефіциту лише переносить розв'язання проблем української економіки на 2015–2016 рр. (*Businessua* (<http://businessua.com/industriya/ukrainska-ekonomika-krok-u-2014-rik-9894.html>). – 2014. – 1.01).

***

Падіння української економіки триває. Запас міцності контрагентів – підприємств, банків, уряду – вичерпується. У таких умовах багато компаній не переживуть бодай року подібних випробувань. «Стабільності» від партії влади: промисловість постійно падає, обсяги будівництва невпинно зменшуються, роздрібна торгівля та сільське господарство незмінно сповільнюються. У підсумку рецесія триває, а проблеми підприємств наростають.

Обсяг промислового виробництва в жовтні був на 4,9 % менший, ніж рік тому. Щоправда, падіння сповільнилося порівняно із серпнем і вереснем (відповідно -5,4 % та -5,6 %). Але казати про зміну тенденції зарано, адже різниця

в цифрах незначна. Зате чітко видно, що темпи падіння промисловості демонструють гротескно стабільність, від початку року вже протягом шести місяців перебуваючи в діапазоні 5,2–5,3 % (див. «Статистика «покращення»). Проблеми промисловості хронічні. Їхні причини не обмежуються факторами зовнішнього попиту й діють уже не перший квартал, залишені без уваги уряду.

Причини падіння економіки всередині економіки, а не за її межами, як про це постійно твердить уряд

Серед галузей промисловості в жовтні найбільше падала хімія (-18,9 %). Багато її заводів завантажені на рівні технологічного мінімуму або близько до нього. Виявляється, навіть пільгової ціни на природний газ, який імпортує Д. Фірташ, недостатньо для того, щоб компенсувати технологічну відсталість українських хімічних підприємств і зробити їх конкурентоспроможними. Тож не дивно, що минулого місяця виробництво аміаку в Україні було на 57 % нижчим, ніж роком раніше.

Другим за темпом падіння було машинобудування (-14,3 % у жовтні). Ключовим чинником стало зменшення виробництва у вагонобудуванні (на 51 % до жовтня 2012 р.), яке забезпечує ¼ доходів усієї галузі. Велику роль тут відіграла РФ, яка витісняє українських вагонобудівників зі свого ринку, останнім часом активно використовуючи для цього нетарифні обмеження (сертифікації, ліцензії тощо). Росіяни вже багато років розвивають власне виробництво вагонів, тому такі заходи не пов'язані з підписанням Угоди про асоціацію України з ЄС, отже, використовуватимуться ними надалі, навіть якщо підписання документа буде провалено. Ідеться про просте та прагматичне відстоювання державою економічних інтересів російського товаровиробника.

Замикає трійку «лідерів» падіння харчопрому (продукти, напої та тютюнові вироби) – виробництво скоротилося на 12,5 % порівняно з жовтнем 2012-го. Дехто цю тенденцію безпосередньо пов'язує з проблемами постачання українських товарів на територію Росії, яка веде проти України відкриту торговельну війну.

Однак, наприклад, випуск кондитерів із вмістом какао за рік зменшився лише на 5 %, а без какао – на 9 %. Це при тому, що половина продукції вітчизняних кондитерів спрямовується на експорт, зокрема на територію РФ. Найбільше натомість просіло виробництво напоїв: у жовтні горілки, пива, газованої мінеральної води, соків, інших безалкогольних напоїв виготовлено відповідно на 16, 25, 16, 19, 43 % менше, ніж рік тому. Але цей сегмент постачає на експорт лише 10–15 % усього виробництва. Отже, причини падіння його та харчової промисловості загалом лежать усередині економіки, а не за її межами, як про це постійно твердить уряд.

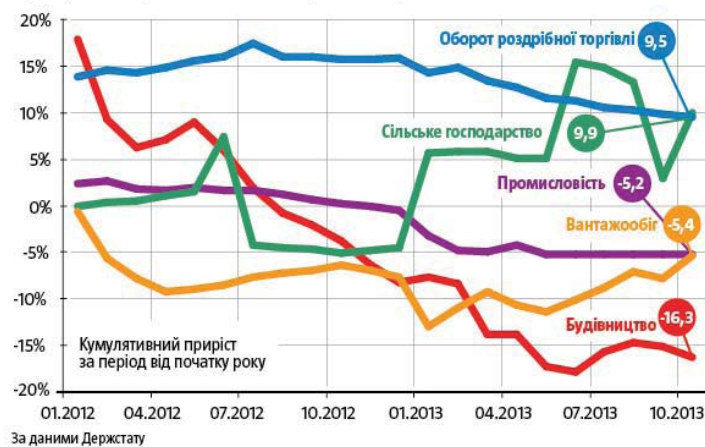
Насамперед може йтися про зниження платоспроможного попиту з боку українців. Так, за результатами щомісячного дослідження GfK Ukraine, у вересні 2013 р. індекс споживчих настроїв в Україні знизився більше ніж на сім пунктів порівняно із серпнем. Водночас багато наших співгромадян не сподіваються на поліпшення матеріального становища, що зумовлено очікуванням безробіття, девальвації та зростання інфляції. Аналітики зазначають, що це доволі істотне падіння, яке відображає песимістичні настрої в суспільстві, викликані тим, що економіка не відновлюється.

Будівельна галузь досі переживає глибокий спад. У жовтні темп падіння сягнув 24,3 %, а загалом сектор демонструє двозначні темпи зниження, починаючи з березня 2013 р. (див. «Статистика «покращення»). Раніше уряд пояснював це активізацією будівництва у 2011–2012 рр. у зв'язку з проведенням Євро-2012, що сформувало високу базу порівняння, за якої від'ємної динаміки нібито було неможливо уникнути. Але цієї бази вже квартал як немає, а в будівельній галузі не видно навіть найменших ознак відновлення.

Сільське господарство в жовтні дещо відновило темпи зростання після різкого сповільнення у вересні через негоду (див. «Статистика «покращення»). Проте простежується тенденція до сповільнення динаміки, тобто аграрії, вочевидь, уже не зможуть компенсувати падіння в інших секторах економіки у другій половині 2013-го.

Статистика «покращення»

Базові галузі економіки не демонструють жодних ознак завершення кризи. Спад у промисловості, будівництві й транспорті триває, а темпи зростання в роздрібній торгівлі та сільському господарстві вповільнюються.

Єдина галузь, яка демонструє ознаки поліпшення, – транспортна. За 10 місяців 2013 р. вантажообіг зменшився на 5,4 %, сповільнивши падіння з двозначних темпів у першій половині року. Цілком імовірно, що таким результатом сектор завдячує засиллю імпортованих товарів, які купують українські споживачі. Але очевидно, що відновлення в транспортній галузі не зможе розвинути доти, доки промисловість і будівництво падатимуть, а торгівля переходитиме в тінь.

Гра без переможців. Здавалося б, яке значення для переважної частини простих українців має падіння економіки? Доки зростають зарплати й пенсії, рецесія не впливає на більшість людей. Але це не зовсім так. Справді, середні зарплати в Україні й далі підвищуються. Але в умовах падіння обсягів виробництва та низьких і навіть від’ємних темпів інфляції доходи підприємств зменшуються, а витрати зростають.

У бізнесу з’являються касові розриви, які він може тимчасово заповнювати спочатку отриманими кредитами, далі продажем запасів, а згодом і урізанням інвестицій, урешті-решт, жертвуючи майбутнім розвитком, щоб подолати проблеми, спровоковані теперішнім споживанням (див. «Споживання ціною розвитку»).

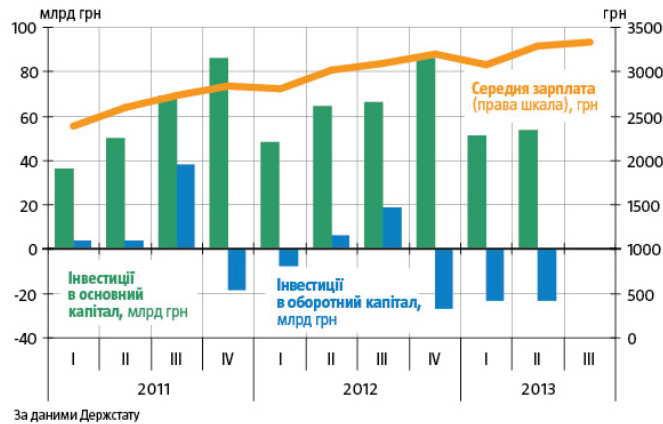
На сьогодні практично всі подушки безпеки для української економіки спрацювали. Банки дуже слабо кредитують бізнес, бо чимало грошей спрямовують на ОВДП уряду, та й самі не можуть похизуватися достатньою ліквідністю (див. Тиждень, № 44/2013). За дев’ять місяців 2013 р. бізнес отримав від фінустанов нових кредитів на 42 млрд грн.

Проте цього виявилось вкрай мало, тож йому довелося продавати запаси, зменшуючи середні залишки сировини та готової продукції на складах. У першому півріччі запаси матеріальних оборотних коштів бізнесу впали на 46 млрд грн – ці гроші спрямовано на те, щоб не зупинити роботу в надії на омріяне урядом поживлення економіки.

Але й того було недостатньо. Підприємства стали жертвувати інвестиціями: якщо у III та IV кварталах минулого року реальний обсяг інвестицій в основний капітал зменшився відповідно на 6,9 % та 7,5 %, то у II кварталі 2013-го – на 19,7 %. Усе це сталося задовго до того, як на кордоні з Росією з’явилися масштабні проблеми з розмитненням українських вантажів.

Споживання ціною розвитку

Зростання зарплат у поєднанні з падінням економіки вичерпує ресурс міцності українських підприємств. Щоб вижити, вони продавали запаси й відмовлялися від інвестицій у основні засоби. Незабаром доведеться різко обмежувати фактичний фонд оплати праці. Тож підприємства або уріжуть зарплати, або формуватимуть заборгованість із їх виплати на тлі скорочення персоналу й частіших відпусток «за власним бажанням».

За даними Держстату

Поки підприємства витрачали запас своєї фінансової міцності для забезпечення незмінних масштабів діяльності, більшості простих українців криза не стосувалася. Та на сьогодні спалено багато ресурсів бізнесу, втрачено чимало інвестиційних можливостей. Можна не сумніватися, що збереження такої економічної політики до виборів-2015 призведе до втрати великою частиною контрагентів останніх резервів на чорний день.

Якби в Україні була ринкова економіка, це закінчилося б зменшенням зарплат і різким зростанням безробіття. Але в наших реаліях залишаться і низьке (офіційне) безробіття, і високі зарплати, зате з'являться заборгованість із зарплат, масові відпустки за власним бажанням та безліч фірм-фантомів, фактичних банкрутів із високими обсягами кредиторської заборгованості.

Фінансове становище підприємств нагадуватиме лихі 1990-ті, а розвиток економіки – часи брежневського застою (*Tyzhden* (<http://tyzhden.ua/Economics/94473>). – 2013. – 28.12).

***

Прогнози економістів: інвестицій із Китаю очікувати поки що не приходиться, але перспективи отличные

О реструктуризації економіки речь не идет, производство будет падать. Причины кроются

в неправильной макроэкономической политике правительства. Неправильная политика в банковской сфере. Бизнес не желает сейчас работать, бизнес-ситуация нулевая.

В бюджете предвыборного 2014 г., принятом без голосования, заложен рост ВВП на 3 %. На чем основывается эта цифра и какова вероятность того, что оптимистичные 3 % станут реальными? Будет ли обещанный рост ВВП означать реальный рост экономики? Отвечали на эти вопросы и делали прогнозы эксперты в ходе круглого стола «Макроэкономические тенденции-2014: прогнозы и сценарии».

«Действительно, сегодня эта цифра выглядит довольно оптимистично. Я бы сказал, что рост ВВП на уровне 3 % – это сложно, но возможно. На экономический рост будут влиять несколько факторов. Первый – как будет чувствовать себя экономика ЕС, ведь если она будет расти, мы также будем расти. Второй – отношения с Российской Федерацией. Также существенно повлияет ситуация в Китае, мы можем надеяться на оживление наших отношений. И еще один фактор – это ситуация внутри страны», – считает директор департамента Министерства экономического развития и торговли Украины Е. Олейников.

По словам И. Литвина, председателя правления Ассоциации украинско-китайского сотрудничества, сегодня не стоит серьезно уповать

на китайский фактор в прогнозах развития экономики Украины: «Никаких инвестиций в ближайшее время из Китая ожидать реально не приходится, ведь у нас нет с этой страной никаких соответствующих договоренностей. Есть кредитные договоренности, есть договоренности о принципах взаимодействия с тем, чтобы потом это все вылилось в какие-то вложения. Каждый может в этом убедиться, обратившись к сайту Президента – там четко указано, какие документы были подписаны».

В то же время эксперт отмечает конкретный прорыв в отношениях с Китаем: «Как бывший посол в этой стране могу сказать, что раньше такого не было. Шаги делаются правильные. Все китайские структуры нацелены на расширение сотрудничества с нашей страной, в свою очередь и мы этого хотим. То есть у нас существует отличная перспектива. Но не стоит ее привязывать к бюджету и экономике этого года».

Нам не столь важно, на сколько возрастет товарооборот между нашими странами. Важно знать, как развивать нашу промышленность или сельское хозяйство с тем, чтобы украинская продукция имела спрос в Китае. Если бы у нас еще хватило силы воли, в том числе и политической, чтобы инвестиционный климат стал более привлекательным для китайцев. Ведь они ежегодно вкладывают куда-то сотни миллиардов долларов. Значит, где-то им лучше, чем в нашей стране».

Эксперты были единодушны во мнении, что политика имеет сильное влияние на нашу экономическую жизнь. Е. Копатько, основатель группы компаний Research & Branding Group, отметил: «У нас сейчас ведутся политические самозабвенные монологи, где никто друг друга не слышит. Мы очень сильно завязаны на политику, которая доминирует над здравым смыслом в Украине. Стране, в которой колоссальные политические и социальные риски, очень сложно быть прогнозированным партнером. Я вижу развитие этой ситуации так: политическая элита, какой бы флаг она ни носила, и крупный бизнес садятся за стол переговоров, “улицу” в эти вещи вмешивать нельзя. Майдан – это набатный колокол о том, что многих людей что-то не устраивает».

А. Крамаренко, главный редактор «Деньги. ua», больше доверяет прогнозам международного инвестиционного банка Morgan Stanley, который прогнозирует рост ВВП Украины в 2014 г. до 2 %. По словам эксперта, рост будет связан с потребительскими расходами, а также иметь ярко выраженный долговой характер: «Я считаю, что мы берем экономический рост займы. Полагаю, что это ужасно. Ведь долг нам будут давать с частотой примерно раз в квартал».

Настроение нашего кредитора может сильно меняться, в зависимости не только от поведения украинского правительства, но и контрагентов наших кредиторов. Самое сложное – конвертировать этот долговой рост в здоровый, основывающийся на внутренних ресурсах экономики. В этой ситуации власть должна проявить договороспособность и с народом, и с бизнесом. Если это произойдет, то долговой рост станет своего рода детонатором для здорового роста, если нет – станет всего лишь первым шагом к большому финансовому кризису в Украине».

По словам А. Охрименко, президента Украинского аналитического центра, пока еще ни одному международному банку не удалось сделать правильный прогноз ни роста ВВП, ни инфляции в Украине. Эксперт считает, что рост, скорее всего, будет обеспечен не за счет долгов, а за счет налогов: «Ежегодно за счет налогов мы финансируем бюджет. Этот год предвыборный, поэтому я уверен, что заложенный рост заработной платы бюджетникам, пенсий будет выполнен. Будет использована классическая эмиссия гривны – это шикарный ход».

После каждой эмиссии гривни у нас наблюдается рост экономики – растут потребительские настроения. Люди покупают продукты питания, которые производят украинские компании, мебель, производимую чаще всего в нашей стране, тратят на развлечения в Украине. Сегодня, к сожалению, есть политические игры. Давайте отбросим эту риторику, за ними стоят не политики, а олигархи. Абсолютно уверен: все решения будут приниматься не на Майдане, а где-нибудь в Монте-Карло, где соберутся олигархи».

«Налоговая составляющая бюджета высокая. Вопрос в том, можно ли ее поступления обеспечить? Мы делали анализ и обнаружили зависимость: когда налоговая нагрузка превышает темпы роста номинального ВВП, в Украине происходит падение экономического роста. Но 2011 г. показал аномальные результаты: рост налогов – 56 %, номинального ВВП – 21 %, рост реального ВВП при этом – 5,2 %.

Оказалось, что есть еще один неучтенный показатель – уровень теневой экономики. Все годы он не менялся, а в 2011-м “тень” сократилась сразу на 4 %. То есть эти поступления были не из легального сектора, а из теневого. Поэтому сегодня важный вопрос – побудить субъекты хозяйственной деятельности, которые ведут законную, но неучтенную деятельность, переходить в легальный сектор. Реформирование НДС – это одна из задач, которую в этом году будут решать обязательно. Я считаю, что без решения этого вопроса экономический рост если и будет, то небольшой», – считает Е. Олейников.

В. Панченко, директор Международного центра перспективных исследований, считает заложенный рост ВВП в бюджет-2014 вполне реальным: «Эти цифры возможны. Но если взять, например, Россию, то там ни трем процентам, ни даже семи процентам роста ВВП не радуются. Радуются структурным изменениям в экономике. У нас таких изменений не было.

Именно это я считаю причиной того, что нам нужно было срочно делать заимствования на достаточно радикальных изменениях вектора развития. Одна из причин – постоянное сдерживание гривни, ведь у нас каждый год проходят выборы, а это социальный вопрос».

Говоря о стабильности гривни, эксперт добавил: «В этом году правительство заявило, что гривня будет стабильной. Конечно, так и будет. Мы прогнозируем курс 8,5 грн/дол. на конец года. Трехлетний неизменный курс гривни и при этом высокие депозитные ставки, которые говорят о высоких ожиданиях рисков банка, приводят к тому, что кредитование реального сектора в принципе отсутствует. Поэтому о реструктуризации экономики мы говорить не можем. На самом деле рост ВВП не будет связан с реальным ростом экономики.

Производство будет падать. Причины кроются в неправильной макроэкономической политике правительства, сдерживании гривни и низкого уровня инфляции. Неправильная политика в банковской сфере. Депозиты в прошлом году возросли на 60 млрд грн, а выдано в реальный сектор экономики было 25 млрд грн. У меня есть несколько примеров, когда бизнесмены предпочитают делать вложения в нестабильную банковскую систему, считая эти риски ниже, чем вложения в производство. То есть бизнес не желает сейчас работать. У нас нулевая бизнес-ситуация».

Е. Олейников считает, что в Украине инфляция работает на рост импорта.

Е. Копатько отметил прошлый год как трудный, но важный с точки зрения выплат долга МВФ: «2013 год был важен в том смысле, что наибольшая часть денежных кредитов была выплачена. Украина выплатила по долгам МВФ в прошлом году около 5,8 млрд дол. В этом году долг существенно меньше – около 3,7 млрд дол. Может быть, этот год будет полегче с точки зрения валютной нагрузки».

Подытоживая, эксперт подчеркнул важность политической стабильности для экономики страны: «Очень важно, чтобы мы начали работать, а не заниматься политикой. Самый большой риск – внутри нас» (*Racurs.ua (http://racurs.ua/431-prognozy-ekonomistov-investiciy-iz-kitaya-ojdat-poka-chto-ne-prihoditsya-noperspektivy-otlichnye). – 2014. – 21.01).*

***

Улучшение условий торговли с Россией, а также возобновление экономического роста в ЕС позволит Украине достичь показателя роста ВВП в 2014 г. на уровне 3 %, уверен О. Устенко, исполнительный директор Международного фонда Блэйзера.

«Украина, как экспортно-зависимая экономика, будет показывать рост за счет оживления мировых товарных рынков и прежде всего рынка РФ и ЕС. Порядка 27 % украинского экспорта в 2013 г. реализовалось на территории РФ. Учитывая, что в текущем году экономика России покажет как минимум 1,5-процентный рост (кстати сказать, согласно

их собственному официальному прогнозу ожидается, что рост может находиться на уровне, превышающем 2 %). Это дает реальную возможность нарастить украинское присутствие в этом регионе. Более того, исходя из московских договоренностей, РФ не будет использовать те меры нетарифного ограничения, которые присутствовали в наших торговых отношениях в 2012 и 2013 г.

Одно это может дать дополнительный прирост украинской экономике на уровне около 2 %. ЕС покупает порядка четверти нашего экспорта. Уровень роста экономики ЕС в 2014 г. прогнозируется на уровне от 1 % до 1,5 %. Это означает, что украинский реальный сектор может получить дополнительный импульс для своего развития», – пояснил О. Устенко.

Таким образом, он считает правительственный прогноз, на основе которого формируется госбюджет, вполне реалистичным. Дополнительным стимулирующим фактором станет политика Национального банка, направленная на смягчение монетарной политики. «Немаловажным фактором, который будет стимулировать рост в 2014 г., является смягчение монетарной политики, которая проводится НБУ. Как правило, в краткосрочной перспективе, монетарное стимулирование также дает позитивные результаты», – сказал О. Устенко (*Finance* (<http://finance.obozrevatel.com/economy/28416-ekspert-polagaet-hto-rost-ukrainskoj-ekonomiki-na-3-sovershenno-realen.htm>). – 2014. – 23.01).

***

Украина активно снижает объем государственного долга. Этому способствуют проводимые Минфином аукционы по размещению ОВГЗ и еврооблигаций. Отметим, что также на увеличение выплат повлиял достаточный объем золотовалютных резервов и укрепление курса гривни. Правительство Украины и в 2014 г. продолжит выплаты по внешним долгам, сообщает информационно-аналитический портал Inpress.ua.

Размер украинского госдолга находится в допустимых пределах, которые соответствуют европейским требованиям, заявил О. Устенко,

исполнительный директор Международного фонда Блейзера.

«Учитывая, что на конец 2013 г. объем государственного долга находился на уровне около 38 % ВВП, Украина выглядит достаточно неплохо. Абсолютно понятно, что частично дефицит государственного бюджета в 2014 г. будет также финансироваться за счет долговой нагрузки.

Вместе с этим увеличение абсолютных показателей долга будет происходить на фоне растущей экономики, а это означает, что как минимум государственный долг не только не превысит критической отметки Маастрихтских критериев, но при благоприятном сценарии развития может быть снижен», – прогнозирует О. Устенко.

Согласно Маастрихтским критериям, которые используются для стран-кандидатов на вступление в ЕС, уровень государственного долга не должен превышать 40 % ВВП, пишет *Gazeta.ua*.

Общая сумма государственных долгов в текущем году возрастет всего на 11 млрд грн. При этом внешние заимствования будут уменьшены, а внутренние заимствования не столь существенными. Об этом заявил президент Украинского аналитического центра А. Охрименко.

Эксперт напоминает, что в 2014 г. за счет госбюджета правительству нужно будет погасить долги на сумму 140 млрд грн, из которых около 65 % – внутренние долги.

В частности, идет речь о размещенных Минфином в прошлые годы облигациях внутреннего государственного займа. «Как правило, погашение старых ОВГЗ происходит за счет размещения новых ОВГЗ. В 2014 г. Минфину нужно будет погасить старых ОВГЗ и выплатить процентов на сумму 95 млрд грн. В 2014 г. запланировано, что Минфин разместит на рынке ОВГЗ на сумму почти 115 млрд грн, – констатирует эксперт. – Как говорят специалисты, нетто-привлечение будет 20 млрд грн. Другими словами, госдолг возрастет только на 20 млрд грн, а остальные миллиарды просто рефинансируются. Происходит такой кругооборот денег на финансовом рынке».

Комментируя обслуживание внешних долгов, А. Охрименко сказал, что в текущем году правительство должно погасить около 6 млрд дол., из которых 3,7 млрд дол. – долг МВФ, пишет forUm.

Финансист отмечает, что для погашения долгов Минфин планирует в 2014 г. разместить еврооблигаций на сумму 4,7 млрд дол. «Разницу в 1,3 млрд дол. планируется покрыть за счет золотовалютных резервов. Но при этом не будут наращивать новые долги. Таким образом, по итогам 2014 г. общая сумма государственных долгов возрастет всего на 11 млрд грн, за счет того, что внешние заимствования будут уменьшены, а внутренние заимствования не будут столь существенными», – добавил он (*Inpress* (<http://inpress.ua/ru/economics/23975-eksperty-ukraina-uspeshno-spravlyaetsya-s-pogasheniem-vneshnikh-dolgov>)). – 2014. – 23.01).

Економіка на тлі політичної нестабільності

Економіка України и Евромайдан: точки соприкосновения

Политическая нестабильность еще никогда не была поводом для экономического роста. Однако в нашей стране Евромайдану нашли особое применение: он оказался очень удобным объектом, на который можно повесить всех собак, обвинить во всех неудачах и провалах. Что же на самом деле происходит с отечественной экономикой и какая связь между ее состоянием и сложившейся ситуацией?

С исторического 21 ноября 2013 г., когда было приостановлено подписание ассоциации с ЕС, прошло уже более двух месяцев, насыщенных событиями. Затянувшееся политическое противостояние народа и власти способствует тому, что появился способ спекулировать на происходящем и искать источник зла именно в нем – как с одной, так и с противоположной стороны.

В частности, отечественные и западные эксперты по-разному характеризуют влияние Евромайдана на экономику Украины. Некоторые считают, что прямой связи как таковой нет, что корни проблем находятся намного глубже, а текущие события просто оказались удобным способом оправдания неудач.

Евромайдан стал своеобразным козлом отпущения для власти, хотя полностью отрицать его связь с нынешними экономическими процессами не стоит. Так, часть аналитиков и экономистов склоняются к тому, что на рост риска дефолта, ухудшение кредитного рейтинга нашей страны (а финансовая помощь нам действительно необходима) повлиял именно Евромайдан. Кто ближе к истине? И как на разных сегментах нашей экономики отразилось политическое противостояние?

По мнению председателя Комитета экономистов Украины А. Новака, острый политический кризис, который мы сейчас можем наблюдать в Украине, имеет влияние на экономическую ситуацию, в частности на валютный рынок, который, наравне с фондовым, является нервной системой экономики. «Мы наблюдаем умеренную, но постоянную девальвацию гривни. Если политическое противостояние не прекратится или наоборот – обострится, ее темп ускорится. Кроме того, в текущем году Украине не стоит рассчитывать на приток валютных иностранных инвестиций, их объем уменьшится, даже в сравнении с прошлым годом (тогда он был около 2 млрд дол., что по сути является мизерной суммой), – прогнозирует эксперт. – В этом году будет наблюдаться тенденция по оттоку инвестиций, в частности внутренних. Украинские бизнесмены, в связи с неопределенностью и рисками, будут замораживать производство – это как минимум, а как максимум – будут вывозить свой капитал за пределы страны».

Хотя на реальный сектор экономики прямого влияния сложившейся ситуации нет, считает А. Новак. В том числе нет влияния на органы государственной власти: помещения правительства и Государственного казначейства, как и его региональные отделы, не заблокированы, заседания происходят. «У власти нет реальных причин не выполнять свои бюджетные обязательства, хотя, как мы часто можем слышать, чиновники заявляют о связи существующих экономических проблем с Евромайданом, что, безусловно, не является объективной оценкой. События не имеют прямого влияния на бюджетный процесс в нашей стране», – утверждает эксперт.

С Евромайданом также связывают другую проблему – возможность дефолта. Но украинский экономист А. Блинов считает, что все эксперты уже на протяжении 2012–2013 гг. (то есть задолго до Евромайдана) говорили о стремительно растущих рисках дефолта Украины, в частности, в наибольшей степени их беспокоил вопрос галопирующего роста дефицита бюджета и разрывов в платёжном балансе. С этим оценками резко диссонировали лишь оценки чиновников и глашатаев правительства и Национального банка, считает эксперт.

«При этом после заключения российско-украинских соглашений о снижении цены на газ и кредитовании украинской экономики в размере 15 млрд дол. почти все аналитические организации заявили об улучшении прогноза роста промышленного производства и прекращении сильного девальвационного давления.

Так, консенсус-прогноз на 2014 г., составленный по данным 14 организаций, показывает, что реальный ВВП в нынешнем году возрастет на 1,5 % (прогнозы колеблются от 0 до 2,5 %), а обменный курс на конец года достигнет 8,50 грн/дол. (8,20–8,70)», – констатирует эксперт.

В то же время, по словам А. Блинова, ключевая проблема заключается в резком возрастании макроэкономических угроз в конце 2015 – начале 2016 г., когда назреет необходимость погашения российского кредита.

Это произойдет в связи с тем, что украинское правительство не предпринимает реальных действий по минимизации торгового и бюджетного дефицита. А план реформ Президента выполняется от силы на 40 %.

А вот управляющий партнер инвестиционной компании Capital-Times Э. Найман, хотя и утверждает, что Евромайдан сейчас явление почти стопроцентно политическое, не отрицает наличия его влияния на реальную экономику, в частности на увеличения спроса на наличные доллары. «Политическая нестабильность всегда увеличивает кредитные риски. Но для Украины это увеличение рисков пока очень незначительное. Фактор получения кредитов от России и снижения цены на газ оказался существенно важнее для повышения кредитоспособности

Украины в 2014 г.», – добавляет эксперт (*Ubr* (<http://ubr.ua/finances/macroeconomics-ukraine/ekonomika-ukrainy-i-evromaidan-tochki-soprikosnoveniia-275981>). – 2014. – 24.01).

***

Революция наносит серьезный ущерб экономике Украины

С точки зрения экономики, акции протеста начались очень не вовремя и помешают восстановлению экономики. Наметились признаки стабилизации и роста, на 2014 г. была запланирована реализация множества крупных инвестиционных проектов, но теперь они будут заморожены или свернуты, заявил экономист В. Старинец.

«Экономика только начала выходить из стагнации, стабилизировались на приемлемом уровне ставки по гособлигациям Украины. Национальный банк не допустил снижения курса гривни, инфляции практически не было, достигнуты выгодные соглашения о кредитах с Россией и Китаем, существенно снижена цена на российский газ. В этот самый момент по экономике страны наносится удар, который может ее ослабить именно в начале выхода из кризиса», – поясняет экономист.

В. Старинец напомнил, что вследствие массовых беспорядков и революций в первую очередь страдают рядовые граждане. «Беспорядки должны быть осуждены общественным мнением потому, что эти действия не несут в себе решения коренной проблемы, а лишь усугубляют финансово-экономическое положение простых людей, в массе своей не понимающих смысла и последствий происходящего», – говорит экономист.

В качестве примера В. Старинец приводит экономические потери стран, перенесших революции в последнее время. По данным правительства Сирии, обнародованным 20 января 2014 г., экономический ущерб для страны составил 21,6 млрд дол. По подсчетам МВФ «арабская весна» нанесла региону общий ущерб в размере 75 млрд дол. По оценкам специалистов британского банка HSBC, общий экономический ущерб от «арабской весны» составил 800 млрд дол.

(Correspondent (<http://korrespondent.net/business/financial/3297440-revoluitsyiananosyt-sereznyi-uscherb-ekonomyke-ukraynyekspert>). – 2014. – 27.01).

***

Економічні прогнози на 2014: усе визначатиме політика

Те, що буде відбуватися від «йолки» до «йолки» на майдані Незалежності, багато в чому визначатиме, що відбуватиметься в економіці України. Економіку 2014 р. визначатимуть угоди, не підписані та підписані Україною наприкінці 2013 р., а також наближення президентських виборів 2015 р. Відтак, виділити якісь окремі події, на які варто очікувати бізнесу і не лише йому, дуже важко.

Опитані ВВС Україна експерти наголошують на тому, що робити економічні прогнози тоді, коли політичні впливи є настільки сильними та непередбачуваними, дуже важко. Майже всі експерти кажуть, що 2014 р. не буде легшим за 2013-й. Проте є й інші думки.

О. Устенко, виконавчий директор Міжнародного фонду Блейзера: «Є думка, що ситуація буде різко змінюватися вже з кінця грудня 2013 р. Очевидно, що після московських домовленостей економіка отримала додатковий імпульс, особливо в тому, що стосується розвитку реального сектору, неприпустимості застосування усіх нетарифних обмежень. Тільки за рахунок цього українська економіка щонайменше може отримати додатковий імпульс для зростання ВВП на 2,5 % у 2014 р. До того ж не треба забувати про спільні проекти, про які домовилися дві сторони і які можуть бути реалізовані в Україні або за участі українських виробників, що також може додати до 0,5 % зростання.

Думаю, український політикум уже навчений гірким досвідом попередніх угод, і не тільки харківських. Звісно, ми не знаємо усіх подробиць і деталей. Але я не уявляю, як ці деталі можуть не виноситися в публічну площину тривалий час. Скоріше за все, ми їх побачимо дуже скоро.

Нова ціна на газ потенційно збільшує той дохід, який залишається в розпорядженні домо-

господарств, тому що напруження, пов'язане з можливістю підвищення тарифів на газ, також знижене.

Плюс, 2014 р. – це рік піку політичного циклу в Україні, що означає додаткові соціальні виплати. Тому ми можемо очікувати, що внутрішнє споживання, чи принаймні доходи домогосподарств можуть збільшуватися, що, можливо, приведе і до зростання української економіки. З іншого боку, тут є фактор ризику, бо у разі, як відгуку з боку вітчизняного товаровиробника не буде (а я передбачаю, що його не буде), імпорт зростатиме.

Думаю, на тлі зростання економіки, ми можемо очікувати зростання інфляції і відходу від того практично нульового рівня, який буде зафіксований за підсумками 2013 р. Скоріше за все, НБУ відмовиться або буде намагатися відмовитися від архаїчної політики фіксування курсу, бо не курс є головним досягненням економічної політики, а економічне зростання чи ВВП на душу населення».

І. Газізулін, експерт Українського інституту публічної політики: «Зараз зарано говорити, про те, що остаточний вибір зроблено. Уряд його відкладає, купуючи час для того, аби не робити реформи. Але це означатиме, що упродовж 2014 р. та більшу частину 2015 р., коли буде формуватися політичне середовище після президентських виборів, Україні не слід сподіватися на надходження суттєвих прямих іноземних інвестицій».

В. Юрчишин, директор економічних програм Центру Разумкова: «Гадаю, вже не варто очікувати, що процес підписання Угоди із ЄС буде відновлено чи продовжено у 2014 р. Так само важко сподіватися, що в чинних умовах ми зможемо провести плідні переговори з МВФ.

Чинників, щоб проводити структурні зміни в економіці, щоб шукати нові зовнішні ринки, щоб підвищувати енергоефективність, немає. Все це на сьогодні втрачено. Так само втрачені можливості для реформування інститутів захисту бізнесу, інвесторів, кредитів, зрозумілих і прозорих правил для всіх економічних агентів.

Нібито покращення в газовій сфері, але тут я погоджуюся з експертами, які кажуть, що вони

не стануть підґрунтям для відновлення розвитку економіки. Проте окремі показники можуть дещо покращитися. Частина тих коштів, що ми отримуємо від Росії, буде спрямована на підтримку соціальної сфери, скоріше за все, безпосередньо напередодні президентських виборів. Але і це не матиме якихось серйозних наслідків.

Що стосується реального сектору, бізнесу, то тут поки що не видно, за рахунок чого може відбутися розширення. Інвестиції як були, так і залишаються вкрай низькими. Так само не видно, за рахунок чого можуть пожвавішати внутрішній ринок чи ринки СНД. Тобто, якщо наступного року і буде якесь зростання, воно матиме символічний характер і буде певним віддзеркаленням того, що економіка впала вкрай низько. Я не очікував би від наступного року якихось позитивних змін».

В. Дубровський, старший економіст Центру соціально-економічних досліджень CASE: «Прогнози, на жаль, дуже непевні. У кращому разі економіка отримає якийсь невеликий поштовх від цих російських “кредитів” і зниження ціни на газ. Більшою мірою від ціни на газ, бо “кредит” призначений для того, щоб балансувати на краю прірви, його ледь вистачить, аби розрахуватися з терміновими зовнішніми зобов’язаннями і покрити якусь частину дефіциту бюджету.

Усі фактори, які призвели до падіння економіки (у 2013 р. – Ред.), наразі залишаються в силі. Єдине, що може початися якесь кволе відновлення світової економіки, і це покращить кон’юнктуру для нашого експорту. Ми отримали чіткий сигнал, що замість реформ будуть російські гроші.

Соціальні виплати, якщо вони робляться за рахунок податків, не простимулюють економіку. Бо це в одних людей забирають, а іншим – віддають. Тобто попит одних людей замінюється попитом інших. Вони не створюють додаткових можливостей для економіки.

Загалом, навіть якщо якесь пожвавлення і буде, то це буде лише тимчасове пожвавлення, адже ми отримали чіткий сигнал, що замість реформ будуть російські гроші. Угоду з ЄС підписано не буде, можливо, будуть тривати якісь переговори, Янукович висуватиме якісь чергові

нереалістичні і незрозумілі європейцям вимоги, аби лише створити вигляд, що “процес іде”.

Економічна ситуація не покращиться, і, у кращому разі, залишиться на тому ж рівні. Водночас політичні впливи можуть змінювати її в різних напрямках. Ключ до вирішення проблем економіки лежить зараз у політиці, і тому передбачати її розвиток дуже важко. Ситуація є дуже хиткою, і тут можуть втрутитися якісь інші гравці, про яких ми зараз не знаємо, або не знаємо, які у них є карти».

Т. Фіала, генеральний директор Dragon Capital: «На наступний рік ми прогнозували зростання в 1,5 %. Але це були очікування осені. Зараз важко сказати, як ці оцінки зміняться через політичну нестабільність та зміну геополітичного вектору. Отримані від Росії кредити будуть витрачені на зарплати і пенсії. Дещо відновиться попит на товари, які Україна експортує.

Зниження ціни на газ, звісно, є позитивною новиною для економіки, але є маленький нюанс: ця знижка має підтверджуватися кожен квартал, і наразі не зрозуміло, чого вимагатиме Росія за кожне підтвердження. І кредит: його вартість є досить низькою, проте строк досить короткий – два роки. І якщо уряд не проведе реформи, не почне боротися з корупцією і не створить більш привабливий інвестиційний клімат, то через два роки ми опинимося в такій самій ситуації, тільки з додатковим боргом у 15 млрд дол.»

А. Дерев’янка, виконавчий директор Європейської Бізнес Асоціації: «Зараз немає ясності, чіткості і прогнозованості щодо того, як розвиватимуться політичні події. Очевидно одне: у короткотерміновій перспективі російський кредит закрие дірки. Але, навіть якщо він і справді є безумовним, і там справді немає якихось політичних вимог, про які ми поки не знаємо, він просто знову буде “проїдений”, і ми витратимо всі ці гроші напередодні виборів» (*Bbc* (http://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2014/01/131220_economy_2014_forecasts_az.shtml). – 2014. – 2.01).

***

После революции экономика Украины будет отходить 10 лет

Экономика страны – это не митинги и политические лозунги, это довольно сложный механизм движения денег, в котором, так или иначе, задействованы и местные государственные структуры. Парализовав их работу своими захватами, политики фактически оставили пенсионеров без пенсий, инвалидов – без пособий и работников бюджетной сферы без заработной платы. Такое мнение озвучил президент Украинского аналитического центра А. Охрименко.

Эксперт считает, что захват государственных зданий в регионах – это игры политиков, которые делят власть, но при этом пострадают простые украинцы. «Опьянение от захвата администраций очень быстро пройдет, когда те же, кто захватывал эти здания, не получит свои пенсии и заработную плату. Несложно поломать механизм государственных финансов, куда сложнее его поддерживать в рабочем состоянии. Где новая власть собирается брать деньги на выплаты из бюджета?» – спрашивает эксперт.

«Это только наивные люди могут поверить, что приедут добрые дяди из США и будут раздавать деньги из мешка вместо печенок. Реальная экономика – это не печенки, это сложный и, к сожалению, хрупкий механизм, который существенно страдает от погромов и захватов», – говорит А. Охрименко.

Политолог отметил, что можно сколько угодно критиковать власть и пытаться ее поменять. В конечном итоге вся смена власти превращается в замену одной группы олигархов на другую группу, но все остальное останется на прежнем уровне. «И богатые остаются богатыми, а бедные становятся еще беднее, так всегда было и будет, именно об этом написано во многих исторических книгах. Нельзя быть таким наивным и верить в чудо, что можно обеспечить рост доходов населения захватом государственных зданий.

Любая блокировка работы государственных зданий в Киеве или на местах приведет к тому, что не будут поступать деньги в госбюджет, а значит, не будут и выплачиваться пенсии и заработная плата – просто не будет денег, чтобы это сделать. Экономика не любит катаклизмов и политических лозунгов. Если действительно протестующие хотят лучшей жизни, то,

как раз, нужно делать все наоборот – не раскачивать лодку, в которой они сами находятся, а обеспечивать, чтобы она плыла вперед, а не назад», – считает А. Охрименко.

Он добавил также, что уже сейчас понятно, что главным итогом всей этой революции будет обнищание населения, громадные проблемы с выплатой пенсий и заработной платы бюджетникам, гиперинфляция и другие экономические катаклизмы. «Вместо ожидаемой эры благополучия настанут времена реальной нищеты, когда будет сложно найти работу, когда инфляция будет съедать заработную плату. В лучшем случае понадобится 10 лет, чтобы экономика Украине смогла отойти от того шока, который ей приходится испытывать из-за этой революции», – подытожил А. Охрименко (*Siteua* (http://news.siteua.org/Украина/527481/После_революции_экономика_Украины_будет_отходить_10_лет). – 2014. – 27.01).

***

Если не уменьшит фискальное давление, бизнес вновь выйдет на Майдан.

Общий фонд бюджета по данным на конец 2013 г. недополучил 31,3 млрд грн, или почти 9 % плановых доходов, однако большую часть этой дыры закрыли российским займом, пишет «Коммерсант-Украина».

Эксперты считают, что завышенные показатели доходов госбюджета 2014 г., заложенные правительством Н. Азарова, заставят налоговые и таможенные органы более придирчиво относиться к предпринимателям, что может вызвать очередной всплеск волнений.

По мнению завсектором денежно-финансовой стратегии отдела экономической стратегии Национального института стратегических исследований А. Молдована, правительству следует уменьшить объем плановых доходов бюджета от уплаты НДС и налога на прибыль предприятий.

«Завышенные планы будут усиливать фискальное давление на бизнес независимо от динамики ставок налогообложения. Лучше поставить меньшую планку по сбору средств, а если вследствие роста экономики удастся собрать с бизнеса дополнительные ресурсы,

то следует направить их на уменьшение задолженности из бюджетного возмещения НДС и объемов оплаченных налогов наперед», – уверен А. Молдован. Возвращенные из бюджета средства будут автоматически направлены на расширение операционной хозяйственной деятельности предпринимательского сектора и оживление инвестиционной активности, что предоставит импульс для экономического роста.

По мнению эксперта, необходимым является также изъятие из бюджета статьи 19 относительно предоставления органам казначейства права погашать задолженность по возмещению НДС путем выдачи финансового казначейского векселя (*Delo (http://delo.ua/ukraine/esli-nemumenshit-fiskalnoe-davlenie-biznes-vnov-vyjdet-na-ma-225616/). – 2014. – 27.01).*

***

Экономика Украины в 2014 г.: прогноз по макропоказателям Forbes представляет традиционный консенсус-прогноз по макропоказателям.

В наступившем 2014 г. Украину ожидает инфляция на уровне 2,9 % и рост ВВП в пределах 1,3 % – при самом лучшем сценарии. Главным, влияющим на макроэкономику событием будут выборы 2015 г. Напомним, Кабмин дает положительные прогнозы по макропоказателям в наступившем году. Так, прогноз ВВП-2014 составляет 1,653 трлн грн, ожидаемые темпы роста – 3 %, индекс потребительских цен – 4,3 %.

Впрочем, 26 января рейтинговое агентство S&P ухудшило прогноз роста ВВП до 1 % с 1,5 %. Также в 2014-м в S&P ожидают дефляции в пределах 5 %. Украина увеличила выпуск чугуна и стали Основой для положительных прогнозов стала новость о предоставлении Россией кредита в размере 15 млрд дол. «Мы улучшили прогноз роста ВВП на 1 п.п., до 2,5 % год к году, поскольку ожидаем, что в свете объемного финансирования от России правительство будет проводить более мягкую бюджетную политику, что поспособствует росту доходов населения и отраслей, ориентированных на внутренний спрос», – подчеркивает главный экономист Dragon Capital Е. Белан.

В Concorde Capital прогноз на уровне 1 % роста ВВП основывают на украинско-российских отношениях. Руководитель аналитического отдела Concorde Capital А. Параций объясняет, что «главное допущение в формировании прогноза – это выполнение обещаний России в полном объеме по цене газа и по валютному кредиту». Оппозиция назвала свое основное требование к Госбюджету-2014. Все опрошенные нами эксперты солидарны во мнении о стабильности курса гривни в 2014 г.

Ключевой причиной для этого называют президентские выборы, которые должны состояться в 2015 г. «До президентских выборов НБУ приложит максимум усилий для стабилизации курса национальной валюты и инфляции. Инфляцию мы ожидаем в диапазоне от 1,5 до 2 %. Поскольку правительство Украины закладывает в бюджет ускорение инфляции до 4,3 %, можно предположить, что оно готовится к девальвации гривни. И на конец 2014 г. курс гривни ожидается в пределах 8,35–8,5 грн/дол.», – отмечает В. Антонов из компании «Альпари».

Е. Белан, главный экономист Dragon Capital: «В 2014 г. внешняя конъюнктура, скорее всего, останется слабой. Для Украины может оживиться экспорт в Россию, что позитивно скажется на некоторых экспортно-ориентированных отраслях. По инфляции наш прогноз на 2014 г. – 7 %, по сравнению с 8,4 % в прошлом году.

В еврозоне рекордно снизился уровень кредитования Улучшение связано в первую очередь с ожидаемым 34-процентным снижением цены на импортный газ и частичным восстановлением экспорта в Россию. Но действие этих факторов будет компенсировано ростом потребительского импорта, вызванного мягкой бюджетной политикой. Стабильность же валютного курса по-прежнему является одним из главных приоритетов экономической политики в Украине.

Если пакет финансовой помощи от России будет реализован в полной мере, Нацбанку не составит особого труда удерживать валютный курс близко к текущей отметке 8,3 грн/дол.»

А. Блинов, начальник аналитического отдела Альфа-Банка (Украина): «Мы ожидаем рост

реального ВВП на 2 % по итогам следующего года. По сути, в экономике будет продолжаться та же стагнация, что наблюдалась и в 2013 г., только теперь со знаком “плюс”.

Небольшое ускорение экономика получит во втором полугодии благодаря социальным вливаниям накануне выборов. Однако экономический рост в Украине по итогам года будет вдвое меньшим, чем в среднем по мировой экономике. В Украине стало больше безработных. Дефицит текущего счета по итогам 2014 г. составит 15 млрд дол. В относительном выражении мы оцениваем его значение в 7,8 % от ВВП.

Недавние договоренности о снижении цены на поставляемый из РФ газ будут компенсированы наращиванием объемов его импорта и не приведут к сокращению торгового дефицита».

В. Вавришук, руководитель аналитического департамента инвестиционной компании SP Advisors: «Экономика начнет постепенно восстанавливаться только со второго полугодия 2014 г.

Думаю, в первые два квартала мы не увидим фундаментальных изменений, и динамика ВВП будет отрицательной. Если Россия предоставит хотя бы половину из обещанных 15 млрд дол., то НБУ и правительство при желании смогут удерживать обменный курс относительно стабильным. Думаю, именно это и будет для них одним из приоритетов в следующем году. Обратная сторона медали в том, что при стабильном курсе потребительский импорт значительно возрастет и дефицит текущего счета платежного баланса вряд ли сократится. По нашим прогнозам, он третий год подряд останется на уровне около 8 % ВВП» (*Polemika* (<http://polemika.com.ua/news-135084.html>). – 2014. – 6.01).

***

Президент РФ В. Путин и премьер-министр Д. Медведев договорились подождать формирования в Украине нового правительства перед тем, как продолжить выполнять финансовые и энергетические обязательства перед этой страной.

«При понимании необходимости исполнения всех договоренностей мы должны делать это осмысленно, а осмысленно это можно будет делать только тогда, когда мы будем понимать, каким будет правительство, кто будет там работать и каких правил они будут придерживаться», – сказал Д. Медведев на совещании у главы государства. «Это разумно, давайтеждемся формирования нового правительства Украины, но прошу вас контактов с коллегами не терять», – ответил В. Путин.

В свою очередь первый вице-премьер И. Шувалов пообещал, что как только будет сформировано новое правительство Украины, с ним незамедлительно начнутся переговоры.

На заседании российско-украинской межгосударственной комиссии под председательством президентов России и Украины 17 декабря было принято решение о снижении стоимости российского газа для Украины на треть – до 268,5 дол. за тысячу кубометров, а также о покупке Россией евробондов Украины на 15 млрд дол. В декабре 2013 г. Киев уже получил 3 млрд дол. от продажи России украинских евробондов.

В. Путин напомнил, что, помимо договоренностей по энергетике, у России и Украины есть и другие совместные планы, в том числе по кооперации в самолетостроении, судостроении, атомной энергетике. «Я исхожу из того, что правительство Российской Федерации даже до формирования полноценного правительства Украины эту работу с коллегами будет проводить и дальше», – сказал он.

«Мы, конечно же, будем выполнять в полном объеме ваши указания», – заверил президента И. Шувалов. «Однако для того, чтобы эти указания были выполнены, и были выполнены те программы, о которых мы вам докладывали в конце прошлого года и начале нынешнего <...> представляется целесообразным все же дождаться формирования нового правительства Украины», – добавил первый вице-премьер (*ПРАЙМ* (<http://www.1prime.ru/Politics/20140129/776587853.html>). – 2014. – 29.01).

БАНКІВСЬКА СФЕРА ТА ПРОГНОЗИ ЩОДО КУРСУ ВАЛЮТ

Транслявання точки зору аналітиків та експертів через ЗМІ

Украинские банки: революция нам не помеха

За время независимости Украина пережила несколько банковских кризисов, последний из которых грянул в 2008–2009 гг. Кризис привел к заметной девальвации гривни, дефолту нескольких банков и появлению на рынке большого количества несостоятельных заемщиков.

Несмотря на период политической нестабильности и столкновения в Киеве, в начале 2014 г. украинские банки оказались в лучшей ситуации, чем когда-либо. Очередной виток политической нестабильности не принесет банковской системе ни моратория на досрочного изъятие депозитов, ни даже массовых дефолтов среди крупных банков, и вот почему.

Сверхликвидность. В 2014 г. банки вошли с хорошим уровнем ликвидности. Этот вывод подтвержден сразу несколькими показателями по системе. Во-первых, в новый год банки вошли с остатками на корсчетах и транзитных счетах в размере 36,7 млрд грн.

В период с 2 по 22 января остатки на корсчетах и транзитных счетах колебались около отметки в 30 млрд грн, что заметно выше среднедневного остатка по итогам 2013 г. Такое положение дел указывало на хороший уровень обеспеченности банковской системы ликвидными средствами. Для сравнения, в феврале 2009 г., на который приходился пик банковского кризиса, остатки на корсчетах колебались в диапазоне от 0,3 до 18,6 млрд грн.

Во-вторых, объем ликвидности уверенно соответствовал обязательствам, которые взяли на себя банки. По состоянию на 1 января значение норматива моментальной ликвидности составляло 56,99 % (при нормативе не менее 20 %), значение текущей ликвидности – 80,86 % (при нормативе не менее 40 %), значение краткосрочной ликвидности – 86,89 % (при нормативе не менее 60 %).

Все нормативы ликвидности по системе были на 1 января 2014 г. лучше, чем месяц ранее. Сформированного системой запаса ликвидности достаточно для противостояния оттоку вкладов и стабильной работы межбанковского рынка. С начала 2014 г. на межбанковском рынке ставки опустились с 22,7 % до 5,3 %. Такой тренд косвенно указывает на отсутствие дефицита ресурсов в системе.

Качественный актив. Если сравнивать текущую ситуацию в банковском секторе с 2009 г., то можно отметить, что в настоящее время отсутствуют главные составляющие кризиса: существенная девальвация гривни (более чем на 50 %) и большие объемы валютных кредитов населению и компаниям, которые не имеют валютной выручки. Тогда, в 2009 г., девальвация стала главным драйвером ухудшения качества активов. Население, которое набралось валютных ипотечных и авто-кредитов, было не в состоянии по ним рассчитаться.

Процесс усиливался оттоком вкладов при слабом запасе ликвидности. В начале 2014 г. реализация такого сценария полностью исключена:

1) НБУ несколько лет назад запретил валютные кредиты для населения и компаний, у которых нет валютной выручки. Был выстроен такой себе забор между валютными и кредитными рисками банков, и трансформация одних рисков в другие стала невозможной.

2) Вплоть до второй половины 2013 г. украинские банки выводили плохие кредиты с балансов, продавая их коллекторам и различным компаниям финансового сектора. С 2009 г. в Украине была создана целая индустрия по работе с проблемными кредитами, что помогло банковской системе улучшить качество активов.

Деловая активность в Украине за 2013 г. снизилась, однако происходило это на уровне коррекции. Так, если в 2013 г. промышленное производство упало на 4,7 %, то в кризисном 2009 г. темп снижения промышленного производства составлял 22 %. При этом в 2013

г. неплохо показало себя сельское хозяйство: индекс объема сельхозпродукции за этот год возрос на 13,7 %. Как видим, спад деловой активности в 2013 г. был незначительным и не мог послужить макропричиной для ухудшения качества банковских кредитов.

Фактор иностранцев. Несмотря на то что доля иностранных банков в капитале банковской системы упала в декабре до 33,7 %, в системе осталось много иностранных банков, которые в состоянии оказать стабилизирующее воздействие на систему в целом, связав украинскую банковскую систему с банковским сектором Евросоюза и РФ:

1) состав иностранных банков остается сбалансированным и включает европейские банки, российские госбанки и российские частные банки;

2) в 2013 г. хорошо стабилизировали систему российские госбанки, в частности «Внешэкономбанк», который очень активно восстанавливает работу «Проминвестбанка»;

3) во второй половине 2013 г. состав дочек иностранных банков, работающих в Украине, стабилизировался. Прекратились анонсы продаж крупных банков, завершались ранее анонсированные сделки. Для Украины важно, что остались дочки таких европейских банков первого эшелона как: Credit Agricole, BNP Paribas, UniCredit, Deutsche Bank и другие. Материнские банки этих структур занимали определяющие место в банковской системе зоны обращения евро и имели облегченный доступ к системе рефинансирования Европейского центробанка.

В 2014 г. уход иностранных банков, при условии стабилизации политической ситуации, будет сведен к минимуму. В начале 2014 г. в ЕС опять отложили проведение стресс-тестов и полный переход на Базель-3, что предполагало ужесточение требований к достаточности капитала.

Теперь банкам ЕС нет необходимости чистить (распродавать) портфель рискованных активов в Восточной Европе и Азии. А те, кто поспешил избавиться от украинских активов для улучшения ликвидности и достаточности капитала всей группы, мягко говоря, поторопились. Ожидается, что в связи с отложенными стресс-тестами даже те европейские банки, которые анонсировали свой уход из Украины, останутся под давлением низких цен на их украинские активы в сравнении с 2005–2007 гг.

Системные факторы. В 2014 г. Украина вошла с несколькими госбанками, которые играли в системе очень важную роль и обеспечивали доступ государства на рынок банковских услуг. «Укрэксимбанк» и «Ощадбанк» вошли в 2014 г. с очень большим запасом адекватности капитала. «Укргазбанк», скорее всего, по итогам 2013 г. покажет значительную чистую прибыль.

На протяжении 2013 г. в банковской системе не наблюдалось значительного числа дефолтов среди крупных банков. С рынка поступали сигналы о наличии определенных проблем, связанных с платежеспособностью банков «Даниэль», «Экспобанк» и Банк «Меркурий». В январе 2014 г. Фонд гарантирования вкладов ввел временную администрацию в банк «Даниэль». На начало года в фонде осуществлялись выплаты по банкам: «Таврика», «ЭрДэ», «Базис», «Инпромбанк», Банк «Столица» и «Соцкомбанк». При этом фонд не торопился признавать банки, у которых были зафиксированы проблемы с возвратностью депозитов, неплатежеспособными. Эта стратегия, хотя она и невыгодна вкладчикам, должна оцениваться позитивно. Во-первых, фонд дает возможность акционерам найти ресурсы для восстановления платежеспособности банка. Во-вторых, это заставляет вкладчиков более тщательно подходить к выбору банка, а не уделять все внимание только размеру обещанного процента по депозиту.

В целом же можно отметить, что работа системы гарантирования депозитов в Украине ощутимо снижает риски для мелких вкладчиков.

Итак, прочность украинской банковской системе придают:

- заметный запас ликвидности;
- отсутствие системных причин для массового ухудшения качества активов;
- стабилизирующее действие от сбалансированного присутствия «иностранцев» и вероятной остановки их оттока;

- ощутимая работа системы гарантирования вкладов по компенсации рисков вкладчикам с депозитами до 200 тыс. грн.

Все эти факторы являются хорошим фундаментом для стабильной работы банковской системы, несмотря на нестабильную политическую обстановку (*Inpress.ua (<http://inpress.ua/ru/economics/24014-ukrainskie-banki-revoljutsiya-nam-ne-pomekha>). – 2014. – 24.01*).

***

Курс гривни в 2014 году: прогнозы, сценарии, перспективы

«По какому сценарию будут развиваться события на валютном рынке? Какая динамика курса гривни выгодна населению, правительству и национальным производителям? Удастся ли в 2014 г. улучшить торговый баланс и побороть негативные тренды в экономике?»

Ответы на все эти вопросы остаются фундаментом для экономических прогнозов на 2014 г., и поэтому они интересуют как население, так и представителей деловых кругов.

Тактические преимущества. Самой знаковой новостью для экономики Украины в 2013 г. стали итоги украинско-российских договоренностей в декабре, а именно снижение стоимости газа с 406 до 268,5 дол. и вероятное получение кредита в 15 млрд дол. Несмотря на беспорядки в Киеве рынки позитивно отреагировали на улучшение входящих параметров для экономики. Для банкиров конкретные договоренности правительства оказались важнее политической нестабильности. Поэтому новогодние праздники финансовый сектор провел, приспособившись к суровым новостям с политических фронтов.

1. Валютный рынок. За 14 рабочих дней (с 24.12.2013 по 17.01.2014) на наличном рынке гривня девальвировала всего на 0,86 % по среднему курсу продажи. На межбанковском рынке средневзвешенный курс оставался в том же диапазоне 8,10–8,1544.

Общий объем продаж на межбанковском валютном рынке в долларовом эквиваленте (млрд дол.), средний курс продажи доллара США на наличном рынке. Объем продаж валюты на межбанке оставался относительно стабильным. 25 декабря и 11 января наблюдался пик снижения активности на валютном рынке. Пики объемов продаж на валютном межбанке были зафиксированы 27 декабря (2,8 млрд дол.) и 15 января (1,8 млрд дол.).

Судя по очень медленной девальвации на межбанке, спрос превышал предложение. Такое положение дел, скорее всего, было связано с сезонным фактором: ведущие импортеры аккумуляли валюту после новогодних распро-

даж. Также стоит обратить внимание, что средний курс гривни к доллару на наличном рынке значительно отделился от средневзвешенного значения на межбанковском рынке. Например, за период с 24.12.2013 по 17.01.2014 гривня на межбанковском рынке девальвировала всего на 0,11 %.

Несмотря на новогодние праздники, наличный рынок более нервно, чем межбанк, реагировал на политические события в Киеве. В принципе, этого и следовало ожидать, поскольку более квалифицированные участники на межбанке лучше чувствовали ситуацию и в меньшей степени поддавались панике, хотя максимумы по отдельным сделкам иногда тоже заметно превышали среднее значения курса.

В целом, более спокойный межбанк означал, что Нацбанку удалось стабилизировать ситуацию на валютном рынке, однако ситуация на рынке наличной валюты будет в значительной степени зависеть от набора «нервных факторов», на которые традиционно реагирует население, принимая решение о покупке СКВ.

2. Ликвидность 36,7 и межбанк 5,6 %. Анализ динамики остатков на корсчетах и транзитных счетах банков, а также динамики средней ставки по ночной гривне ясно указывает, что причин для беспокойства за валютный рынок нет. Новый год банки Украины встретили с остатками на корсчетах в размере 36,7 млрд грн. После Нового года объем остатков на корсчетах держался около отметки в 30 млрд грн, что заметно выше среднедневного остатка за 2013 г. Тренд, заданный общей ликвидностью, очень красноречиво подчеркивает и снижение средней ставки по ночной гривне на межбанке до 5,6 % годовых.

Приведенная статистика ясно указывает, что на протяжении первых двух недель нового года украинские банки поддерживали заметный уровень ликвидности, и эта ликвидность не уходила на валютный рынок. Снижающийся гривневый overnight также указывал на слабеющее желание банков выносить избыток ликвидности на валютный рынок.

Стратегия перелома. Объективной особенностью 2014 г. является тот факт, что украинскому правительству нужно во что бы то

ни стало переломить экономический тренд последних 2–3 кварталов и возобновить тенденцию экономического роста. Большинство аналитиков и международные организации сходятся во мнении о том, что, скорее всего, правительству Украины это удастся сделать. Например, прогнозы прироста ВВП в 2014 г. колеблются на уровне от 1 до 3,5 %.

Исходя из того, что объемы ликвидности в системе перестали реагировать на курс гривни на межбанке, уже в первом полугодии 2014 г. просматривается переломный сценарий запуска стимулирования экономики через кредитный механизм. Так, первые 17 дней нового года показали, что стратегия, при которой НБУ насыщает систему ликвидностью, вызывая падение ставок по кредитам, в течение первого полугодия очень даже реализуема.

Мои наблюдения показывают, что в прошлом при выходе из нестабильной ситуации Нацбанку требовалось от четырех до восьми месяцев, чтобы заметно улучшить объемы кредитования на фоне заметно снижающихся процентов.

Фондирование роста ВВП через банковские кредиты – это один из самых действенных инструментов лечения экономики, который в прошлом нас никогда не подводил. Однако при таком сценарии идет заметное снижение ставок по депозитам, и его реализация требует времени, терпения и 3–6 месяцев макроэкономической стабильности.

Вторым методом стимулирования роста экономики, как ни странно, может быть девальвация гривни. Плавная девальвация в пределах темпов инфляции совсем не повредит финансовой системе. Ранее, при высоких ценах на газ и заметном внешнем долге, лечение экономики девальвацией было весьма и весьма сомнительным рецептом. После снижения стоимости газа и относительного равновесия прогнозного торгового баланса стимулирование роста экспорта и снижение потребления импорта с помощью обесценения нацвалюты вновь приобрели смысл.

Если в экономике не будет наблюдаться больших стрессов, то думаю, что в 2014 г. плавная девальвация нацвалюты до значения в 8,5 грн за дол. может стать оптимальным сце-

нарием. В то же время у НБУ на начало года сформированы все условия для того, чтобы удерживать курс в I квартале в коридоре 8,15–8,35 грн за дол.

Следует помнить, что в самом начале 2014 г. Украина еще не ощутила всех плюсов от падения газовой цены с 406 до 268,5 дол. за тыс. м куб. Единственным пока плюсом стал первый транш российского кредита, который и стабилизировал ситуацию.

По предварительным данным, на 1 января 2014 г. объем международных резервов Украины составлял 20,4 млрд дол.

Увеличение международных резервов произошло в основном за счет поступлений средств от размещения государственных ценных бумаг: внешних – в объеме 3 млрд дол. и внутренних – на 806 млн дол.

Коварные факторы риска. Если до конца 2014 г. ситуация на внешних рынках для украинского экспорта не изменится, то Украине скорее всего не понадобится весь российский кредит в сумме 15 млрд дол., разве что для рефинансирования старых долгов.

Для Украины в декабрьских договоренностях куда более ценным, чем кредит, остается снижение стоимости газа, поскольку приводит к нормализации торгового баланса и становится катализатором роста. Механизм влияния цены газа на рост ВВП базируется на возможности увеличения, например, экспорта электроэнергии или удобрений, в себестоимости которых удельный вес энергоресурса традиционно очень заметен.

Однако оптимизм в отношении украинской экономики можно сохранять, лишь если ситуация на мировых сырьевых рынках не изменится. А прогнозы таких перемен есть. К примеру, датский SAXO Bank считает, что в 2014 г. нефть вполне может упасть до отметки в 80 дол. за баррель.

Такие прогнозы укладываются в рамки простой логической цепочки: ФРС сокращает инъекции ликвидности для своего внутреннего рынка, экономическая активность в США сокращается, и они меньше потребляют сырья. Параллельно с такими процессами на американском рынке, сокращение программы коли-

чественного стимулирования приводит к тому, что меньший объем ликвидности попадает на сырьевые рынки.

14 января несколько неожиданно тренды, нарисованные радикальным SAHO Bank, подтвердил и Deutsche Bank, который снизил свой прогноз цены на нефть с 106,25 до 97,50 дол. США за баррель. С одной стороны, для Украины снижение стоимости нефти на международных рынках является позитивным трендом, поскольку тогда будет снижаться и оговоренная стоимость газа.

Однако между ценами на нефть и ценами на черные металлы и сырьевую продукцию ГМК также есть корреляция. К тому же основные импортеры черного проката – РФ и страны Ближнего Востока – при снижении стоимости нефти будут себя чувствовать гораздо хуже, чем сейчас, то есть в этих странах появляется риск рецессии.

В принципе, очень тяжело предугадать реакцию сырьевых рынков на поведение ФРС. Из последнего выступления Б. Бернанке следует, что экономика США находится в превосходном состоянии. Однако Б. Бернанке покидает свой пост, и его выводы могут иметь привкус политической ситуации в США, где, кстати говоря, «под ковром» еще не окончены бюджетные дебаты. Очень многое будет зависеть и от того, какую позицию займет новая хозяйка ФРС Д. Йеллен, и получит ли она политический заказ от Белого дома. Также трудно предсказать поведение стран ОПЕК и РФ, которые могут не захотеть сокращать добычу, стремясь наполнить распухшие госбюджеты нефтедолларами.

Пик большой игры между ФРС и сырьевыми рынками, скорее всего, придется на середину 2014 г., ближе к августу. Но, как не обидно, Украина в этой игре не участвует. И все, что остается украинским властям, – это наблюдать за тем, как меняются обстоятельства на сырьевых рынках. Пока я склоняюсь к реализации менее радикальных прогнозов Deutsche Bank, который прогнозирует такие уровни сырьевых цен, которые не должны разбалансировать сырьевые рынки. Однако риск неблагоприятного развития событий для сырьевых экономик в 2014 г. остается высоким.

Думаю, что Украине не следует удерживать курс на межбанке и наличном рынке так жестко, как это происходило в 2012–2013 гг. Монетарным властям следует подстраховаться и взять курс на плавную девальвацию. Темпы девальвации должны быть предельно скромными, а ее график – размеренным, чтобы не раздражать население и не создавать стресс для финансовой системы. И если в 2014 г. мы вошли со средневзвешенным курсом на межбанке в 8,15 и с девальвацией в размере 4,3 % (темпы инфляции, заложенный в бюджет-2014), то курс на конец 2014 г. может быть 8,5 грн за дол. (курс, заложенный в бюджет-2014). Напомню, что в бюджет-2013 был заложен курс 8,4 грн за дол.

Вполне допускаю, что на протяжении 2014 г. будут иметь место стрессовые колебания курса. При этом причины таких колебаний будут не столько политическими, сколько зависящими от конъюнктуры рынков традиционного украинского экспорта.

Как показывает статистика, в 2014 г. Украина вошла с неплохими монетарными составляющими. Растущая ликвидность, падающие ставки на межбанке, относительная стабильность валютного межбанка, прирост ЗВР, перспективы снижения ставок на кредитном рынке и реальное выравнивание торгового баланса – наличие таких фундаментальных стабилизирующих факторов указывает на то, что если участники рынка не хотят потерять свои сбережения, то не следует торопиться реагировать на изменения валютного курса. Помните, что в феврале 2009 г. средний курс на наличном валютном рынке составлял 9,5 грн за дол., и нетрудно подсчитать убытки, которые понесли граждане, активно скупавшие доллары в начале 2009 г. по такому курсу.

Также следует понимать мотивы, которые могут двигать украинским правительством в 2014 г., поскольку они кардинально отличаются от тех мотивов, которые им двигали в 2012–2013 гг. Два года подряд украинские власти решали проблему безопасности, им важно было не допустить девальвацию, чтобы не создавать стресс для финансовой системы и не допустить дефолта по внешним долгам.

В 2014 г. монетарної влади, скорее всего, придется решать проблему эффективного использования инструментов стимулирования экономического роста. В понимании и правительства, и населения обеим сторонам не так уж и важно, какой курс гривни будет поддерживаться, куда более важны социально-экономические достижения.

Проще говоря, население совсем не возражало бы, если бы при курсе в 10,0 грн за дол. средняя зарплата в Украине была бы 10 тыс. грн при занятости 95 % трудоспособного населения. Хотя спешу успокоить вкладчиков: быстрые темпы девальвации гривни как мера, повышающая экономический рост, в 2014 г. правительству Украины будет недоступна, в т. ч. из-за растущего внешнего долга, который нужно будет обслуживать.

А вот применение механизма плавной девальвации в пределах курса, заложенного в бюджет, плюс-минус несколько процентов – это вполне вероятный сценарий, точные параметры которого будут диктоваться событиями на внешних рынках, исполнением декабрьских договоренностей с РФ и, возможно, привлечением новых кредитов» (*В. Шапран. Курс гривни в 2014 году: прогнозы, сценарии, перспективы // Inpress.ua (<http://inpress.ua/ru/economics/23758-kurs-grivny-v-2014-godu-prognozy-stsenarii-perspektivy>). – 2014. – 20.01).*

***

Падіння курсу української гривні щодо долара зумовлене поглибленням політичної кризи, вважають економісти. Вони впевнені: застосування владою сили проти демонстрантів не вирішить проблему.

З початку цього року курс гривні щодо американського долара впав більше ніж за цілий минулий рік. У 2013 р. курс знизився лише на 15 к., а впродовж січня цього року – на 37 к. Новий рік українці зустрічали з курсом 8,23 грн за долар. А за підсумками 27 січня на торгах Української міжбанківської валютної біржі курс знизився до 8,6 грн за долар.

Старший економіст Міжнародного центру перспективних досліджень О. Жолудь в інтерв'ю DW назвав дві причини пришвид-

шення девальвації українських грошей. Перша – збільшення попиту в січні з боку імпортерів. За словами експерта, вони мали традиційно великий виторг наприкінці минулого року і тепер масово конвертують гривні, виручені від продажу товарів українцям перед зимовими святами, у валюту для закупівлі нових партій іноземного краму. Друга причина – щоденне зростання попиту «з боку інших агентів», занепокоєних посиленням політичної нестабільності в Україні.

У свою чергу директор Інституту економічних досліджень та політичних консультацій І. Бураковський вважає цю другу причину першою і такою, що справляє вирішальний вплив на курс гривні. Адже зростання обсягів торгів валютою на українському міжбанківському ринку до більш ніж 2 млрд дол. спостерігається саме з 21 січня.

Тобто з моменту, коли протистояння між маніфестантами Майдану та урядовими військами на вул. Грушевського перейшло до силової фази. «Це провокує ще не виразно панічні, але цілком певні настрої щодо того, що валюту треба скуповувати», – зазначив експерт.

Крім того, він нагадав, що Національний банк України не має достатньо золотовалютних резервів, щоби ефективно протистояти біржовим коливанням курсу української валюти. А інвестори, які хотіли працювати на українському ринку, масово вийшли з нього ще в другій половині минулого року. Третім фактором нестабільності гривні економіст вважає пожвавлення на міжбанківському ринку валютних спекулянтів.

«Для запобігання панічним настроям сьогодні необхідне політичне рішення нинішньої кризи. Але не в силовому форматі, а таке, що переконає ринок та бізнесменів, що це рішення є серйозним, довгостроковим і буде виконуватись», – сказав І. Бураковський.

Із загостренням протистояння на вулицях українські вкладники дедалі частіше вдаються до дострокового вилучення своїх коштів з депозитів. Але банкіри у своїх виступах по телебаченню запевняють, що наразі обсяги достроково розірваних депозитних угод «лишаються в стандартних межах».

На думку банкірів, курс гривні може знизитися до межі в 8,5 грн за долар, за яким розрахований закон про бюджет на 2014 р. Але вони очікують, що на цьому падіння курсу припиниться, бо воно буде не вигідне Нацбанку. Утім, як зауважують експерти, чи спроможеться Нацбанк втримати курс у цих межах, залежатиме від розвитку внутрішньополітичної ситуації в державі (*Dw* (<http://www.dw.de/експерти-курс-гривні-падає-через-протистояння-влади-і-майдану/a-17390851>). – 2014. – 25.01).

***

Від початку року гривня постійно дешевшає відносно долара. У НБУ цю девальвацію не вважають суттєвою і не бачать підстав для подальшого знецінення. Водночас експерти вважають, що гривня не може не дешевшати через масові протести та відсутність економічного зростання. Крім того, частина з них вважає повільну девальвацію національної валюти корисною для економіки, і значних коливань на фінансовому ринку не очікують.

Долар в українських обмінниках продається вже за 8 грн 55 к. Українська національна валюта в банках та обмінниках щодня продовжує дешевшати, тоді як офіційний курс гривні лишається незмінним. Бюджет 2014 р. розрахований на курс 8 грн 40 к. за долар, і немає підстав, що гривня цього року буде набагато дешевшою, заявив днями журналістам заступник голови Нацбанку України О. Ткаченко. Він вважає, що Євромайдан та політична нестабільність в Україні можуть вплинути на вартість гривні, але незначно. За його словами, депозити в національній валюті зростають, і українці не поспішають її продавати.

Зі свого боку, частина банкірів, зокрема голова правління «Райффайзен банку Аваль» В. Лавренчук, вважають, що дуже високі відсоткові ставки за депозитами в українській валюті говорять про значні інфляційні очікування та про недосконалість української фінансової системи.

Гривня не може не дешевшати на тлі від'ємного ВВП та політичної нестабільності, так пояснив Радіо Свобода зниження курсу української валюти економічний та фінансовий

експерт О. Пасхавер. «Ситуація, яку маємо в Україні, знижує довіру до гривні. Друкарського верстату нині не вмикатимуть. Хоча б тому, що простіше позичити додаткові кошти в Росії. Оскільки у держави гроші закінчилися, вони обрали політику повільного зниження курсу гривні. Бо таке зниження – не можемо вважати швидким. Якби в Україні була нормальна, а не викривлена структура економіки, то така поступова девальвація була б навіть корисною. Але в будь-якому разі, рік, прожитий з від'ємним ВВП, це криза», – констатує експерт. Він наголошує, що девальвація національної валюти та її економічне падіння викликані передовсім внутрішньою ситуацією в Україні та політикою влади, а не світовими тенденціями. За його словами, у держав-сусідів України таких проблем наразі немає.

Девальвація корисна для економіки?

Проте є аналітики, які вважають поступову девальвацію гривні корисною для економіки. Серед них – і аналітик рейтингового агентства «Експерт-Рейтинг» В. Шапран.

На думку експерта, на користь стабільного валютного курсу зіграє і те, що банки мають достатні залишки коштів на своїх рахунках. Крім того, за його словами, НБУ має всі ресурси, щоб втрутитися в ситуацію за потреби. Однак наприкінці минулого року низка експертів говорила про те, що золотовалютні резерви України неприпустимо зменшилися, що це позбавляє НБУ змоги довго стримувати фінансову стабільність і неминуче призведе до тимчасової девальвації гривні (*Radiosvoboda* (<http://www.radiosvoboda.org/content/article/25240523.html>). – 2014. – 24.01).

***

Обострение политического кризиса в Украине обернулось новой волной оттока банковских вкладов и стремительной девальвацией гривни.

Итоги революционной недели оказались неутешительными для банкиров. Разрастание конфликта спровоцировало новую волну паники. Опасаясь за судьбу своих сбережений, население снова ринулось в банки за своими депозитами.

Гривня продолжила стремительно девальвировать, подешевев за неделю на 16 к. Банкиры уверяют, что пока контролируют ситуацию. В действительности без вмешательства НБУ уже не обойтись. Если ведомство И. Соркина и дальше будет бездействовать, отток денег из банков может усилиться, а доллар – подорожать до 9 грн.

На осадном положении. Затишье на банковском рынке оказалось недолгим. Вкладчики, только было успокоившиеся после декабрьских событий в столице, снова ринулись спасать свои деньги. По словам финансистов, ситуация пока лучше, чем в конце прошлого года.

«Но паника набирает обороты, причем не только в Киеве, но и во всех регионах. Люди не только забирают вклады по окончании их срока, но и досрочно расторгают договоры. Ситуация сейчас примерно одинакова во всех банках», – рассказал «ДС» председатель правления банка «Хрещатик» Д. Гриджук.

Вкладчики вымывают и гривневые депозиты, которые они тут же пытаются конвертировать в доллар, и валютные вклады. Владельцы сбережений в СКВ, предпочитающие стабильность высокой доходности гривневых депозитов, обычно более осторожны и реагируют на малейшие изменения в ситуации.

При этом на рынке целенаправленно нагнетается истерия. На прошлой неделе в Интернете появились массовые призывы «спасать» депозиты. А клиенты многих банков стали получать sms-сообщения и телефонные звонки якобы из call-центров самих финучреждений, предлагавших забрать вклады. «Это усугубило ситуацию. В прошлую среду, на которую пришелся пик таких рассылок, мы только в Киеве зафиксировали более 50 звонков от напуганных клиентов, которые пытались понять, что же происходит», – говорит заместитель председателя правления VAB Банка А. Шаперенков.

Все это говорит о целенаправленной акции по расшатыванию отечественного финансового рынка, которая курируется из тех же центров, что и мероприятия по дестабилизации политической ситуации в стране.

Финансисты говорят, что причин для беспорядка пока нет. На протяжении трех недель

января население активно несло деньги в банки, и те еще не успели их потратить, поскольку кредитный рынок в начале года оставался «мертвым». Поэтому пока финучреждения имеют достаточный запас прочности, чтобы вернуть деньги всем желающим. «Но если нестабильная ситуация в стране затянется еще на пару недель или конфликт начнет обостряться, НБУ, вероятно, придется вмешаться в ситуацию и ввести мораторий на досрочное снятие депозитов», – допускает руководитель одного из банков.

Параллельно банкиры стали переводить свои подразделения «на осадное положение». Некоторые из них временно закрыли отделения в центре столицы или перевели их на спецрежим, сократив время работы.

Еще одной причиной для тревог стал курс национальной валюты, рухнувший на межбанковском валютном рынке до нового минимума. К пятнице безналичный доллар успел подорожать до 8,51–8,55 грн/дол.

Таким образом, курс валюты янки уже превысил максимальный расчетный показатель в 8,5 грн/дол., заложенный в законе о госбюджете на 2014 г. На наличном рынке к концу прошлой недели доллар покупали в среднем по 8,47 грн, продавали – по 8,6 грн.

НБУ по-прежнему хладнокровно наблюдал за тем, как обесценивалась национальная валюта, не выходя с интервенциями на межбанк. Традиционную функцию «спасателей» не взяли на себя и госбанки. При резких колебаниях на валютном рынке они обычно тушат «пожар», продавая дешевый доллар. Но на этот раз Ощадбанк, вышедший на валютный рынок, также продавал доллар по 8,43–8,45 грн/дол.

Банкиры частично связывают обвал национальной валюты с отложенным спросом. Импортеры долго выжидали, пока рынок успокоится и доллар начнет дешеветь. Но поскольку этого не произошло, а сроки расчетов по внешнеэкономическим контрактам стали поджимать, компании были вынуждены покупать дорогую валюту. Ситуацией воспользовались спекулянты, которые продолжили накручивать курс.

Хотя финансисты отмечают, что риски для дальнейшего обесценивания гривни все же

***

Як банки і гривня реагують на конфлікт

У понеділок, 27 січня, на міжбанківському валютному ринку був позначений новий горизонт валютного курсу. У п'ятницю, 24 січня, курс на міжбанку досягав 8,5 грн/дол. У понеділок, 27 січня, курс на міжбанку доходив вже до 8,6 грн/дол. Деякі банки були готові купувати валюту на міжбанку за курсом дорожче 8,6 грн/дол., а на ринку панувало похваллення. 28–30 січня фінансисти очікують виходу НБУ на міжбанк з новими інтервенціями. За прогнозами, їх обсяг може досягти 1 млрд дол.

У бесіді з Forbes фінансисти відзначають, що мова може також йти про зниження курсу гривні в межах 8,4 грн/дол. Водночас у понеділок офіційний курс НБУ становив 7,99 грн/дол.

Forbes дізнався у банкірів і економістів, як фінансова система реагує на політичну кризу, і з чим пов'язані їх основні очікування на валютному ринку.

В. Горбаль, член ради Національного банку України: «Основний фактор, який сьогодні впливає на банківську систему, це ситуація в політиці. Банківська система показала свою стійкість у перші дні політичної кризи, коли відбувався ажіотаж навколо банків. На початку грудня була короткострокова тенденція щодо зняття вкладів, але вона заспокоїлася за кілька днів.

Нині ми спостерігаємо стрибки долара. Зміна курсу почасти я пов'язую з подіями на вулиці. Загострення ситуації відбулося 19 січня. Деяких людей охопила паніка. Захоплення адміністративних будівель, події на вулиці впливають і на населення, і на бізнес. Тенденцією останнього тижня стало зростання курсу. Разом з тим ми бачимо, що банківська система працює нормально, мораторій на дострокове зняття вкладів не введений. Поки що підстав для застосування якихось заходів щодо стабілізації банківської системи немає.

Жорсткі заходи зі стабілізації фінансової системи, у вигляді мораторію на зняття вкладів, має сенс вводити при збереженні тенденції щодо зняття вкладів протягом місяця. Разом з тим Україна не проходила ніколи такої політичної кризи, як зараз. Політики повинні показати людям, які перебувають по

єсть. До кінця январа Україна повинна повернути МВФ 650 млн дол., крім того, значительные виплати предстоят не только по гривневим, но и валютным ОВГЗ.

Рассчитываться с долгами в правительстве намерены за счет российских денег. По словам заместителя министра финансов А. Мярковского, в главном финансовом ведомстве страны ожидают, что до конца месяца Россия выкупит украинские облигации еще на 2 млрд дол.

Но если из-за обострения политической ситуации Москва передумает либо начнет диктовать дополнительные условия, Киев может оказаться в весьма затруднительной ситуации. К тому же россияне вовремя вспомнили о том, что Украина все еще не вернула «Газпрому» 2,7 млрд дол. за поставки газа в 2013 г., по которым нам была предоставлена рассрочка. Срок оплаты задолженности наступил 25 января, и остается лишь надеяться, что Киев сможет добиться отсрочки.

Страховщики заработают на революции. В отличие от банковских коллег страховщики переживают кризис вполне благополучно. По данным опрошенных «ДС» компаний, те не фиксируют всплеск заявлений об убытках, связанных с массовыми беспорядками. Впрочем, если бы даже страхователи попытались потребовать от СК компенсаций за сожженные машины и полученные во время боев травмы, они, скорее всего, остались бы ни с чем.

Ведь любые ситуации, связанные с революциями, массовыми беспорядками и террористическими актами, являются традиционным исключением из страховых полисов. Хотя некоторые компании говорят, что готовы войти в положение пострадавших и рассмотреть возможность выплат.

Особо предприимчивые страховщики даже стали зарабатывать на кризисе, предлагая клиентам полисы, включающие риски смерти, инвалидности, временной утраты трудоспособности в связи с военными действиями, массовыми беспорядками и пр. Цена таких страховок примерно на треть выше, чем стандартных договоров, которые гарантируют выплаты по тем же событиям, но в мирное время (*Depo* (http://www.depo.ua/ru/delovaja-stolica/2014_ds/janv_ds2014/4-662/117456.htm). – 2014. – 29.01).

обидві сторони барикад, у який бік рухається країна. Я думаю, що питання сьогодні вже не в компетенції НБУ. Будь-якими діями НБУ може тільки посилити ажіотаж з боку населення й бізнесу. Введення мораторію та інших заходів будуть лише побічно виникати з існуючої кризи. Якими б геніальними були менеджери в НБУ, вони нічого не зможуть зробити в ситуації, що склалася. Варіант її вирішення знаходиться у Верховній Раді».

О. Жолудь, аналітик МЦПД: «Весь період із закінчення різдвяних свят тривало зростання курсу. Спочатку – за рахунок імпортерів. Завершуються різдвяні розпродажі, у тому числі імпортової техніки, плюс у січні проходить чергова закупівля. Більшість закупівель проходять за 100-відсотковою передоплатою. Це призводить до того, що з роздробу в кінці минулого року імпортери гроші отримали. Для закупівлі наступної партії вони обмінюють отриману гривню на валюту, формуючи попит.

Також ми бачимо попит, схоже, з боку й інших економічних агентів. Вони розглядають валюту як альтернативний спосіб збереження активів. Хоча офіційний курс НБУ залишається незмінним – 7,99 грн/дол.

Такий розрив шкодить економіці. 50 % валюти, що приходить до країни, підлягає обов'язковому продажу за офіційним курсом. Ті, через кого заходить валюта в країну, перестають показувати валютну виручку. Адже при цьому вони просто терплять збитки через продаж нижче ринкового курсу. Для експортно-імпортних операцій такий розрив у курсі є помилкою уряду.

Утримання такого курсу було б вигідно, якби у нас були гарантії, що, припустимо, при збереженні офіційного курсу проводяться необмежені інтервенції. Так, банк Швейцарії проводить необмежені інтервенції для утримання курсу франк/євро на рівні 1,2. У нас такого механізму немає, а високі ставки по гривні не сприяють виходу країни з рецесії.

На міжбанк виходять державні банки. Минулого тижня це був Ощадбанк – він виходив із грошима НБУ. Це повторення стратегії минулого року, коли формально на ринок виходили держбанки, але з грошима, отриманими

від НБУ. Це – загальна проблема заміни кінцевої мети красивим жестом. Формально процес відбувається не через НБУ, а через держбанки. Додатково це дає можливість заробити держбанкам, а прибуток держбанків іде в бюджет.

У 2004 р., за часів попереднього політичного протистояння – набагато більш м'якого – за місяць на підтримку банківської системи пішло близько 2 млрд дол. Але тоді економіка країни була набагато меншою».

П. Крапівін, перший заступник голови правління банку «Контракт»: «Банківська система зберігає стабільність – завдяки, у тому числі, відсутності паніки серед вкладників і приватних осіб, покупців валюти. Так, підвищення попиту на валюту є, але воно не критичне, і не має характеру масового забігу. Вкладники також нормально реагують на ситуацію.

На відміну від 2004 р., коли люди масово вилучали депозити і скуповували валюту, ми маємо діаметрально протилежну картинку. Невеликий відплив у січні був пов'язаний із вкладками, які розміщувалися на короткий термін, на новорічні свята – три тижні, місяць. Це спочатку – швидкі гроші, короткострокова ліквідність, і банки особливо не розраховували, що ці кошти залишаться в банківській системі.

Припускаю, НБУ дав сигнал, що продовжуватиме підтримувати ринок, і позначив новий ціновий рівень у рамках 8,4–8,45 грн/дол. Я очікую, що курс вирівняється в цьому діапазоні за 3–4 дні. Це заспокоїть готівковий ринок, і буде заспокійливим сигналом для вкладників».

А. Оністрат, голова спостережної ради банку «Національний кредит»: «З боку населення в п'ятницю, 25 січня, був дуже міцний попит на валюту. Поки що ніякої істерики немає, пара євро-долар коливалася протягом останніх місяців у межах 10 %, тому 3-відсоткова зміна вартості гривні – це несуттєва зміна. Вона спровокована тим, що в ситуації гострої політичної кризи кожен думає: “Своя сорочка ближче до тіла”. За моїми оцінками, 25 % попиту на валюту формують імпортери, решта попиту йде з боку населення.

У понеділок, 27 січня, на міжбанк попит на валюту задовольняли приблизно на 50 %. Вранці деякі банки були готові купувати

валюту за 8,75 грн/дол., але Ощадбанк продав по 8,4 грн/дол. Для стабілізації ситуації, за моїми оцінками, 28–30 січня НБУ повинен буде продати банкам від 500 млн дол. до 1 млрд дол.».

Т. Хак-Ковач, голова правління ОТП Банку: «Основні очікування пов'язані з тим, що відбудеться сьогодні, 28 січня. У такій ситуації попит на валюту дуже високий. Люди знервовані, але до паніки ще далеко. Курс на міжбанку вже досягав 8,7 грн/дол. НБУ вийшов на ринок з інтервенцією. Також ми бачимо високу ліквідність гривні – 24 січня в гривні ставки були нижчі, ніж у доларах. Наприклад, овернайт у гривні коштував 1–2 %, на тиждень – 2–3 %.

Я думаю, що курс у межах 8,5–8,6 грн/дол. є плановою девальвацією гривні з боку НБУ. Частково це природний процес, який підігривається ситуацією в політиці. Населення вже купило валюти більше, ніж зазвичай. За моїми оцінками, мова йде приблизно про подвоєння попиту – те, що ми спостерігали 24 січня. Якщо курс підвищиться вище позначки у 8,6 грн/дол., НБУ вийде на міжбанк з інтервенціями» (*Finance* (<http://news.finance.ua/~2/0/all/2014/01/28/317759>). – 2014. – 28.01).

***

Повышение стоимости валют по отношению к гривне происходит в связи с выравниванием баланса национальной валюты. Об этом «Обозревателю» заявил экономист П. Мельник.

«Сейчас выравнивается тот баланс, который должен был выровняться год назад. Национальная валюта у нас переоценена очень давно. Вообще, если взять покупательные способности, а также макроэкономические показатели, которые есть в стране, то этот скачок еще не конец. Выравнивание ситуации по цене валюты – довольно долгий процесс, так что еще неизвестно, насколько изменится этот курс», – отметил П. Мельник.

По словам эксперта, национальная валюта давно уже «чувствовала себя не очень хорошо». «Курс удерживался благодаря постоянным интервенциям регулятора для его удержания. Причем официальный курс от рыночного отличался не первый месяц, около

года. 7,99 против 8,10–8,15 держится уже давно. Официальный курс не должен так отличаться от рыночного, он как бы плавает вокруг него, но не быть постоянно выше. Это нездоровая ситуация, когда официальный курс отличается на столько от рыночного. Фактически, официальный курс, по которому заставляя работает бизнес, но бизнес работает по рыночному», – подчеркнул экономист (*Finance* (<http://finance.obozrevatel.com/analytcs-and-forecasts/67408-ekspert-o-povyishenii-kursa-valyut-eto-esche-ne-vse.htm>). – 2014. – 27.01).

***

Эксперты объяснили, почему в Украине лихорадит доллар. Валютная катастрофа может произойти только из-за всенародной паники, уверены специалисты.

На фоне подорожания доллара некоторые украинские эксперты признают, что нестабильность в стране негативно влияет на рынок валюты, другие же считают, что курсу гривни ничего не угрожает.

«Конечно, сейчас курс национальной валюты зависит от политического фактора, хотя он не единственный, и им же будет определяться еще минимум месяц», – уверен руководитель отдела аналитики Forex club Н. Ивченко. «Если ситуация не нормализуется, и противостояние затянется на месяц или два, то доллар может подскочить и до 9. Но как только политический кризис разрешится, и все станет спокойно, валюта тоже стабилизируется и курс вернется к 8,3–8,5 грн за один доллар», – отметил эксперт.

С ним однако не согласен президент Украинского аналитического центра А. Охрименко, который считает, что на курс влияют больше экономические, чем политические факторы. «Первый – нам нужна валюта для закупки газа в этом месяце, а второй – нам нужно заплатить МВФ по кредиту. Но да, третий фактор – это спрос на доллар, который взвинтили, в первую очередь, настроения людей из-за политической ситуации. Нацбанк все это видит и сейчас принимает меры, стараясь сбить курс, чтобы он не рос выше рубежа в 8,5», – отмечает эксперт.

На выходных, когда «зеленый» пошел в рост, некоторые украинцы уже начали активно скупать валюту. Однако скоро курс может вновь

упасть и «паникеры» понесут финансовые потери, отметил в те дни исполнительный директор Независимой ассоциации банков Украины (НАБУ) С. Мамедов. «В нужный момент регулятор вмешается, и курс откажется назад. Потеряют при этом те, кто принял скоропалительные решения – накопил валюту, снял деньги с депозита в банке и т. д. Ведь такое уже бывало, и не раз», – отмечал банкир и советовал не паниковать.

И впрямь, сегодня в обменниках доллар поднялся уже до 8,6 грн, однако НБУ уже вышел на межбанковский валютный рынок, и курс начал понемногу падать. «Протестные движения на курс доллара не влияют. Единственное, народ начинает бояться, что введут чрезвычайное положение... Если не будет чрезвычайного или военного положения, гривня будет стабильна. На нее влияет только паника, которую могут заварить провокаторы», – считает экс-заместитель председателя НБУ Я. Солтыс (*Joinfo* (http://joinfo.com/news/view/817752_Eksperti-obyasnili-pochemu-Ukraine-lihoradit.html)). – 2014. – 28.01).

***

Оскільки Україна є експортноорієнтованою країною, то девальвація гривні є природним процесом. Таку думку на прес-конференції висловив економічний експерт О. Устенко.

Експерт звернув увагу на те, що поточного тижня на ринках, що розвиваються, розпочалася девальвація місцевих грошових одиниць. «У цьому випадку Україна просто у тренді. З початку тижня турецька ліра різко девальвувала... До нинішнього моменту відбувалася різка девальвація російського рубля, ось різко девальвувало аргентинське песо. Також була різка девальвація інших валют. У цьому випадку девальвація, яка відбувається в Україні, це девальвація мейнстріму», – зауважив О. Устенко.

Експерт порадив не засмучуватися щодо тієї ситуації, яка відбувається в співвідношенні гривні до долара й гривні до євро. Він також зазначив, що всі експортноорієнтовані країни прагнуть до того, аби їхня власна грошова одиниця була відносно слабкою. «Україна експортноорієнтована країна, адже половину нашого

ВВП ми отримуємо за рахунок експорту товарів. Тому взагалі девальвація гривні грає нам на руку в плані можливості просування наших експортерів», – зазначив О. Устенко.

Він також наголосив, що якщо б гривня не девальвувала протягом останніх півтора тижня, то почала б спостерігатися різка втрата конкурентоспроможності України на зовнішніх ринках.

Експерт також зазначив, що будь-які фундаментальні засади щодо курсу не змінилися, адже золотовалютні резерви НБУ перебувають на тому ж рівні.

У свою чергу экс-заступник голови НБУ С. Яременко висловив думку щодо того, що за нинішнього стану економіки України девальвація гривні не приведе до покращення економічної ситуації в країні. «Адже девальвація у класичних умовах гальмує імпорту і піднімає внутрішні галузі... і збільшує кількість експорту», – зауважив він.

С. Яременко також зазначив, що у зв'язку із внутрішніми потребами ринку в багатьох галузях українські виробники вже не є конкурентними. «Тому девальвація гривні не викличе відродження внутрішнього виробництва, а призведе тільки до зростання цін на імпортні товари та до інфляції», – додав він.

Як раніше повідомлялося, Міжнародна рейтингова агенція Fitch переглянула прогноз курсу гривні до 8,3 грн/дол. у середньому на період до першого півріччя 2015 р. Прогноз було переглянуто у зв'язку з досягнутими в грудні 2013 р. домовленостями між Києвом і Москвою про кредит у 15 млрд дол. і зниження ціни на газ для України.

Додамо, наприкінці 2013 р. Національний банк України окреслив заходи, які сприяли забезпеченню стабільності грошової одиниці України протягом 2013 р. Зокрема, регулятором були введені чіткі обсяги грошової пропозиції. Так, приріст грошової маси за січень – вересень 2013 р. становив 12,7 %, а монетарної бази – 11,5 %. Крім того, за даними НБУ, протягом січня – вересня 2013 р. показник приросту індексу споживчих цін у річному вимірі коливався на рівні, який близький до 0 (*Unn* (<http://www.unn.com.ua/uk/news/1298224-ekspert-negradit-zasmuchuvatis-schodo-padinnya-kursu-grivni>)). – 2014. – 28.01).

***

У 2014 р. Національний банк продовжить утримувати курс гривні з політичних міркувань. Таку думку висловив економіст О. Жолудь.

«Нацбанк матиме більше можливостей для утримання курсу гривні. І, зважаючи на політику НБУ восени, коли таких можливостей було менше, є досить висока ймовірність продовження політики утримання курсу з політичних міркувань. Оскільки це наочна демонстрація “стабільності”, яку собі в заслугу можуть ставити і Президент, і парламентська більшість», – заявив О. Жолудь.

Експерт зазначає, що послаблення курсу було б доречним для української економіки, утім регулятор до таких кроків не вдаватиметься. «Відпустити гривню було б доречно, якщо ми говоримо про поступове послаблення контролю за курсом, але не схоже, що на це підуть. Ми бачимо, що є істотний розрив між офіційним курсом упродовж року – 7,99 і готівковим курсом міжбанку – який ходить від 8 до 8,30», – зауважив економіст.

Він додав, що 2014 р. можна очікувати збільшення валютних резервів, але воно буде досить «умовним». «Можна очікувати на збільшення золотовалютних резервів. Але потрібно зважати, що уряд бере гроші в борг від Російської Федерації. Через те що виплати з бюджету робляться не в інвалюті, а в гривні, уряд передаватиме валюту НБУ, що збільшить резерв на певний час. Треба розуміти, що через рік ці кошти доведеться віддавати. Тобто це умовне збільшення», – наголосив О. Жолудь (*Tyzhden* (<http://tyzhden.ua/News/98196>). – 2014. – 3.01).

***

С. Яременко¹ : О том, что происходит с гривней

«Политический беспорядок в любой стране всегда приводит к определенным экономическим потрясениям, которые возникают вследствие реакции как корпоративного сектора, так и населения.

Второе обстоятельство, которое влияет на поведение курса валюты – это то, что в плане

валютного регулирования мы следуем советам Международного валютного фонда, хотя и не имеем, по сути, никаких отношений в виде предоставления помощи от этой организации. Мы девальвируем нашу валюту, как этого хочет МВФ. Поэтому Национальный банк сейчас преследует две цели: первая – сохранить стабильность и, одновременно, обеспечить гибкость курса, как того требует мировая конъюнктура. Именно поэтому в НБУ и допускают определенный лаг девальвации. Я считаю, что курс гривни на уровне 8,64 не является критическим. И в данной ситуации такой уровень можно даже назвать вполне приемлемым.

Вместе с тем все будет зависеть от дальнейших политических событий. Экономическая доминанта не поменялась, в принципе, положение очень тяжелое. Я имею в виду в целом в международной торговле Украины, не говоря уже о других огромных мировых рынках. Поэтому стабилизирующий фактор, который принесла помощь России, сдерживает курс в таких пределах. Если дальнейшие события будут развиваться так, что появится риск, что Россия приостановит эту помощь, то общая экономическая ситуация в стране отнюдь не вызовет особого оптимизма» (*Inpress.ua* (<http://inpress.ua/ru/speech/24237-sergey-yaremenko-otom-chto-proiskhodit-s-grivnoy>). – 2014. – 28.01).

***

Гривня восстановится, когда прекратится политическая вакханалия.

Спекулятивный рост доллара на межбанковском рынке был вызван не экономическими предпосылками, а результатом политического конфликта. Теперь, когда противоборствующие стороны ведут переговоры и достигают компромиссов, ситуация стабилизировалась. Тем более на данный момент НБУ обладает достаточным количеством золотовалютных резервов, чтобы впредь не допускать скачков курса и эффективно бороться со спекулянтами, сообщает информационно-аналитический портал Inpress.ua.

Политическое затишье позволило курсу доллара вернуться к прежним позициям. Об этом заявил президент Украинского аналитического центра А. Охрименко. Эксперт напоминает, что торги на межбанковском валютном рынке 27 января 2014 г. завершились на курсе

¹ С. Яременко – экс-замглавы НБУ.

8,61/8,7 грн. Этот рост, по его мнению, был вызван не экономическими предпосылками, а результатом политического конфликта.

«Но уже 28 января 2014 г., когда политические страсти начали утихать, курс доллара на межбанке вернулся к уровню 8,49/8,54 грн. По мере политической стабилизации будет стабилизация ситуации и на валютном рынке. Курс доллара может снизиться и до 8,2–8,3 грн, если в Украине прекратится политическая вакханалия», – считает финансист, пишет ForUm.

А. Охрименко полагает, что в данный момент НБУ обладает достаточным количеством золотовалютных резервов, чтобы стабилизировать курс на межбанке и ликвидировать угрозу спекулятивных игр. По словам эксперта, после продажи России еще на 2 млрд дол. украинских еврооблигаций можно будет не переживать за будущее курса гривни.

24 и 27 января на межбанковском валютном рынке была организована целенаправленная провокация со стороны ряда банков. «Они умышленно за счет мелких сделок завышали курс доллара, покупали валюту по фиктивным контрактам со своими оффшорами, вносили хаос и панику. А их представители, особенно отдельные политики от оппозиции, призывали украинцев вообще забирать деньги из банков, чтобы усугубить ситуацию», – сказал он.

По мнению финансиста, валютных спекулянтов, которые раскачивали валютный рынок, несложно выявить.

А. Охрименко констатирует, что недавно целая группа банков начала предлагать доллары по завышенному курсу 8,6 грн/дол. При этом, продолжает эксперт, указанные банки фиксируют скупку долларов на очень низком уровне – 8,412 грн/дол. и ниже. «Это, прежде всего, показывает, что они просто хотят распродать свои наличные доллары, но при этом явно не спешат скупать новые, так как понимают, что завышенный курс не может быть вечным», – полагает президент Украналитцентра.

Благодаря вмешательству Национального банка Украины курс гривни удалось стабилизировать. Об этом говорится в аналитическом обзоре экспертов УкрСиббанка. «В целях стабилизации ситуации на валютном рынке Национальный банк Украины провел массовые

интервенции, продав, по нашим оценкам, порядка 500 млн дол. по курсу в 8,40 грн/дол. Это поможет несколько стабилизировать ситуацию», – сказано в нем.

По мнению аналитиков банка, на фоне сезонно низкой деловой активности ослабление гривни в данный период выглядит необычно. В частности, на рынке с начала года не наблюдалось активности по скупке валюты ни корпоративным сектором, ни со стороны физических лиц.

Эксперты полагают, что основным драйвером ослабления гривни стала нестабильная политическая ситуация.

В УкрСиббанке отмечают, что население в последнее время бросилось покупать иностранную валюту под влиянием политических заголовков. Однако, несмотря на политическое противостояние и ослабление гривни, по их словам, выхода иностранных инвесторов с украинского рынка не наблюдается. «Хотя гривня ведет себя так же, как и другие валюты развивающихся рынков, которые в этом месяце испытали удар, мы подчеркиваем, что никакого выхода иностранных инвесторов не происходит», – добавили они.

Как ранее сообщал Inpress.ua, политическая нестабильность непосредственным образом влияет также и на экономическую ситуацию в стране, причем не самым благоприятным образом. Такое мнение в ходе круглого стола Украинского форума на тему: «Политическая ситуация в Украине: состояние и перспективы» высказал исполнительный директор Фонда Блейзера О. Устенко.

В то же время другие экономические эксперты считают, что политические волнения на майдане Незалежности не спровоцируют панических настроений на валютном рынке.

Как сообщалось, НБУ принимает все необходимые меры для сохранения устойчивого курса гривни, учитывая политическую ситуацию и попытки спекулянтов дестабилизировать национальную валюту.

Отметим, что в настоящее время в Украине нет экономических причин для колебания курса национальной валюты. Все, кто пытается доказать обратное, спекулируют на панических настроениях украинцев, заявил

первый вице-премьер-министр С. Арбузов (на сегодняшний день и. о. первого вице-премьер-министра. – Ред.).

Ожидаемое сокращение золотовалютных резервов Украины в ноябре 2013 г. с 20,6 млрд до 18,8 млрд дол. не является критичным. Такое мнение высказал исполнительный директор Международного фонда Блейзера О. Устенко.

И даже при условии развития наихудшего для экономики страны сценария, связанного с акциями протеста, проходящими в Украине, резервов в Национальном банке Украины хватит для удовлетворения первоочередных нужд еще на 2–2,5 года. Об этом на пресс-конференции заявил доктор экономических наук, профессор, ректор Международного института бизнеса А. Савченко.

Таким образом, украинцы могут не опасаться за курс гривни, несмотря на истерию или панические настроения, которые пытаются нагнетать заинтересованные политики или валютные спекулянты, заявил С. Мамедов, исполнительный директор Независимой ассоциации банков Украины (*Inpress.ua* (<http://inpress.ua/ru/economics/24254-grivna-vosstanovitsya-kogda-prekratitsya-politicheskaya-vakkhanaliya>). – 2014. – 28.01).

Прогнози міжнародних рейтингових агентств

Международное рейтинговое агентство Standard & Poor's Ratings Services понизило рейтинги Украины по обязательствам в иностранной валюте до «ССС+/С» в связи со сложной политической ситуацией, прогноз – «негативный». Отчёт агентства обнародован 29 января.

«Понижение рейтингов обусловлено нашей точкой зрения относительно того, что политическая ситуация на Украине значительно осложнилась, что снижает вероятность предоставления ожидаемой финансовой помощи со стороны России в случае ухода в отставку правительства Президента В. Януковича... Несмотря на отмену законов от 16 января и отставку правительства Н. Азарова, пока неясно, каким

образом будет урегулирована политическая ситуация», – отмечают аналитики агентства.

«По нашему мнению, главные кандидаты от оппозиции не контролируют действия протестующих или не пользуются их полной поддержкой. Поэтому В. Янукович может остаться у власти, если украинские олигархи по-прежнему будут оказывать ему политическую поддержку, а российское правительство предоставит финансовую помощь.

Однако в случае утраты власти В. Януковичем, например в результате досрочных президентских выборов, и если дипломатические отношения с Россией станут более сложными, может возникнуть риск для прямого финансирования украинского правительства со стороны России в размере 15 млрд дол. (около 8 % ВВП на 2014 г.)», – говорится в отчёте. При этом эксперты S&P полагают, что если политические потрясения приведут к образованию нового правительства Украины, которое будет негативно относиться к альянсу Президента В. Януковича с Москвой, Украина может отложить погашение этих облигаций или отказаться от их погашения.

Аналитики агентства оценивают показатели внешней ликвидности Украины как «слабые» и прогнозируют, что потребности страны во внешнем финансировании составят 155 % поступлений по счету текущих операций платежного баланса и доступных резервов. «Мы ожидаем, что они будут покрываться за счет рефинансирования торговых кредитов и других обязательств частного сектора, а также прямой финансовой поддержки от России, в том числе благодаря дополнительному соглашению о снижении цены, по которой “Нефтегаз” приобретает газ у “Газпрома”, примерно на 30 %», – отмечается в отчете.

Также сообщается, что негативный прогноз отражает мнение S&P о возможном понижении долгосрочных суверенных кредитных рейтингов Украины с вероятностью по меньшей мере один к трем в ближайшие 12 месяцев, если политические потрясения приведут к дальнейшему ослаблению административной способности украинского правительства обслуживать и погашать долговые обязательства

или если ожидаемая финансовая поддержка от России не будет предоставлена и не будет найдено альтернативных источников финансирования. Однако S&P не исключает, что уровень рейтингов может стабилизироваться и в конечном счете повыситься в случае ослабления политической напряженности и гарантированного обеспечения внешнего финансирования для покрытия значительных потребностей Украины во внешнем финансировании.

Как сообщало ИА REGNUM, президент В. Путин заявил, что Россия не будет пересматривать заключенные ранее с Украиной соглашения о предоставлении ей кредита в 15 млрд дол. и снижении цен на природный газ при возможной смене власти в этой стране, в частности, если к власти в Украине придет оппозиция. Как отметил президент, для России нет табу на диалог со всеми политическими силами Украины, но принципиально важно, чтобы украинская экономика была кредитоспособной, чтобы были проведены структурные изменения в экономике.

«Мы хотим быть уверены в том, что эти деньги вернутся», – заявил В. Путин. По словам президента России, и кредит, и снижение квартальных цен на энергоносители связаны с желанием поддержать не какое-то конкретное правительство, а украинский народ (*ИА REGNUM* (<http://www.regnum.ru/news/1760200.html>). – 2014. – 29.01).

***

Європейський банк реконструкції та розвитку зберіг виданий у листопаді 2013 р. прогноз зростання економіки України на рівні 1,5 % у 2014 р. й показника інфляції на рівні 2,6 %. Про це йдеться в економічному огляді ЄБРР «Регіональні економічні перспективи».

«Україна від середини 2012 р. перебуває в рецесії, яка посилюється внутрішньополітичною нестабільністю у країні та зниженням внутрішнього споживання поряд з відтоком приватного капіталу та введенням ряду торговельних обмежень з боку традиційних торгових партнерів України. Водночас Україна має шанс вийти з рецесії у середньостроковій перспективі, багато в чому завдяки домовле-

ностям з Російською Федерацією», – ідеться у звіті.

На думку аналітиків ЄБРР, інвестиційна активність в Україні 2014 р. залишиться обмеженою через монетарну політику, що проводиться в країні, і все ще недружнього ділового клімату.

«Зниження тарифів на газ для населення та деякі фінансові послаблення, зумовлені виборами Президента України, що відбудуться в березні 2015 р., можуть сформувати короткострокові умови економічного зростання, однак відсутність структурних реформ і подальша фіскальне навантаження з часом здатні підсилити вразливість економіки та призвести до ще більш різкої макроекономічної волатильності в середньостроковій перспективі. У зв'язку з цим ми залишаємо незмінним наш прогноз зростання ВВП України у 2015 р. на рівні 1,5 %», – сказано у звіті банку (*Korrespondent* (<http://ua.korrespondent.net/business/economics/3287143-zrostannia-ekonomiky-ukrainy-u-2014-rotsi-zberezhetsiana-rivni-15-yebr>). – 2014. – 21.01).

***

Всемирный банк оценил перспективы развития экономики Украины в 2014 г. в пессимистическом контексте. В качестве основного сценария предполагался вариант «отложенной коррекции», при котором ситуация в Украине останется без изменений, а в других развитых странах благосостояние будет повышаться. Рассматривались также последствия внедрения в Украине структурных реформ, повышения инвестиционной привлекательности, оптимизации адресной помощи малоимущим гражданам, а также возможного повышения цен на газ.

В своем исследовании Всемирный банк обозначил Украину как страну, подверженную очень большому риску возможного оттока капитала и ухудшения условий торговых позиций. В то же время специалисты банка отметили, что в стране улучшились условия для ведения бизнеса.

По мнению аналитиков Всемирного банка, Украина малоэффективно реализует имею-

щиеся экономические перспективы. Имеются в виду выгодное географическое положение, большой внутренний рынок, наличие земельных ресурсов и индустриальной базы. Кроме того, эксперты отметили, что стране необходимы улучшения в сегментах малого и среднего бизнеса, а также задействование эффективной системы борьбы с коррупцией.

Как отметили в аналитическом отделе компании TeleTrade, в настоящее время Украина демонстрирует слабый экономический рост. Но существенные улучшения, прежде всего, в частном секторе могут привести к значительным сдвигам в позитивную сторону (*Company (http://company.rbc.ua/Mw/MTE/OTE5Ng)*. – 2014. – 16.01).

***

Один из наиболее авторитетных в мире банков Barclays опубликовал перспективы украинских облигаций. В таких отчетах подробно исследуются макроэкономические факторы.

Несмотря на рецессию, торговый дефицит остается огромным – около 12 млрд дол. current account. То есть местная промышленность убита. Обычно торговый дефицит финансируется за счет прямых иностранных инвестиций, но в Украине они покрывают только половину дефицита.

Украинские банки вдвое нарастили свои долговые обязательства с начала кризиса, тогда как европейские банки почти вдвое их снизили. Подавляющая часть банковских обязательств, которые нужно погасить в нынешнем году, заимствованы у предприятий, поэтому не могут быть легко рефинансированы. То есть Украину ожидает банковский коллапс.

Основная часть погашаемых кредитов в реальности не погашается, а рефинансируется новыми кредитами. Сомнительные перспективы даже у прежней оценки Barclays украинской экономики, которая описывается как «катание в грязи». Минимальная оценка потребности украинской экономики в иностранных кредитах на 2014 г. – 89 млрд дол.

Внутренний долг Украины возрос с начала кризиса с 2 до 8 % ВВП, внешний – с 10 до 36 % ВВП. Barclays характеризует такой рост как обвальный, в частности из-за нежелания иностранных инвесторов покупать украинские евробонды.

На погашение внешних и внутренних заимствований правительству нужно около 18 млрд дол. до конца 2015 г. Выплаты по 2017 г. рассматриваются как малореальные.

НБУ вдвое с начала кризиса увеличил запасы государственных ценных бумаг, что увеличивает денежную массу и ведет к инфляции. Тон отчета является категорическим предостережением для иностранных инвесторов против работы в Украине (*Censor (http://censor.net.ua/news/267167/barklayiz_bank_ekonomika_ukrainy_v_katastroficheskom_sostoyanii_obval_neizbejen)*. – 2014. – 20.01).

***

Украине грозит экономический коллапс в скором времени – из-за двойного дефицита и сокращающихся резервов. Действующая власть должна отреагировать на события, происходящие в стране. Наилучшим выходом будет подписание Соглашения об ассоциации с Евросоюзом, потому что этого хотят около 60 % населения Украины. Такое мнение высказал Т. Эш, главный экономист подразделения развивающихся рынков Standard Bank, в эфире Bloomberg TV.

Т. Эш указал, что экономика Украины переживает спад и испытывает давление дефицита бюджета (6 % ВВП) и текущего счета (8 % ВВП). Это, а также сокращающиеся золотовалютные резервы – их объема на настоящий момент хватит лишь для покрытия двух месяцев импорта – создает угрожающую ситуацию в Украине.

Кроме того, страна испытывает давление со стороны России, одновременно нуждаясь во внешнем финансировании. Его может предоставить либо Россия, либо Международный валютный фонд. Российская Федерация предоставит финансовую помощь только в обмен на вступление Украины в Таможенный союз. «Но и для этого необходимо доверие между В. Путиным и В. Януковичем, чего не существует в принципе», – полагает Т. Эш.

Наконец, страна переживает политический кризис. «Не похоже, чтобы власть и оппозиция в ближайшее время примирились и создали коалиционное правительство», – отметил эксперт.

По мнению Т. Эша, Президент Украины В. Янукович должен удерживать евроинтеграционный

вектор развития страны и в ближайшее время возобновить переговоры с ЕС. «Если бы В. Янукович подписал в Вильнюсе Соглашение об ассоциации, он мог бы заручиться поддержкой ЕС и МВФ и противостоять давлению России», – убежден Т. Эш. Сейчас Украина находится на перепутье, и это очень опасно для страны, заявил он (*Finance* (<http://finance.liga.net/economics/2013/12/3/news/36582.htm>). – 2014. – 3.01).

***

ЕБА: Украине грозит долгий экономический кризис

Политическая напряженность в Украине может перерасти в длительный экономический кризис. «Нынешний политический конфликт может нанести вред национальному единству страны, спровоцировать еще более серьезные нарушения прав и свобод человека, подтолкнуть ослабленную экономику к спаду и привести к длительному кризису», – говорится в сообщении Европейской бизнес-

Інфографіка

ассоциации, которая объединяет около тысячи международных и отечественных компаний.

«Турбулентная ситуация имеет сильное пагубное влияние на инвестиционный климат и частный сектор, и это в свете того, что в прошлом году объем прямых иностранных инвестиций снизился на 50 %. Если ситуация не будет исправлена, все это в дальнейшем может привести к финансовому кризису, который, в свою очередь, в сочетании со снижением инвестиционной привлекательности страны и негативными настроениями инвесторов, приведет к снижению производства и занятости населения, следовательно, существует прямая угроза благополучию людей», – считают в бизнес-ассоциации.

ЕБА призывает всех, кто имеет полномочия, приложить максимум усилий и прекратить беспорядок, положив конец кризису и насилию в стране (*LB.ua* (http://economics.lb.ua/business/2014/01/29/253574_ukraine_grozit_dolgiy_ekonomicheskij.html). – 2014. – 29.01).

Джерело: Economy (<http://real-economy.com.ua/infographics/60391.html>). – 2014. – 24.01.

***

Джерело: Economy (<http://real-economy.com.ua/infographics/59479.html>). – 2014. – 27.01.

Точка зору експерта

Информационно-аналитический центр FOREX CLUB в Украине

Обзор валютного рынка в Украине за январь 2014 г.

Євро

Стоимость євро на международном рынке в январе понизилась на 2,2 % до уровня 1,3483. Основной причиной удешевления валюты, как отмечают аналитики FOREX CLUB в Украине, стало решение ФРС США сократить программу количественного смягчения.

Курс продажи безналичного євро в Украине на межбанковском рынке за этот период

возрос на 1,78 % – до 11,732 грн, наличного – на 2,88 %, до 11,82 грн (рис. 1). Разная динамика євровалюты на международном рынке и в Украине обусловлена умеренной девальвацией гривни.

Рис. 1. Средний курс продажи наличного евро в Украине

Доллар США

Курс продажи безналичного доллара в Украине за январь повысился на 4,21 % – до уровня 8,67 грн, наличного – на 3,53 %, до 8,586 грн (рис. 2).

Рис. 2. Средний курс продажи наличного доллара США в Украине

Средний размер спреда по наличным операциям с долларом повысился на 0,16 % – до уровня 1,22 %, что свидетельствует о снижении уровня стабильности валютного рынка в стране (рис. 3).

Рис. 3. Средний спред по наличным операциям с долларом США

Разница между средним курсом продажи наличного и безналичного доллара достигла отметки –8,4 к., что обусловлено ростом спроса на межбанковском рынке и умеренными объемами покупки валюты на наличном рынке (рис. 4).

Рис. 4. Средний курс продажи наличного доллара США и разница между средним курсом продажи наличного доллара и безналичного доллара США

Российский рубль

Курс продажи безналичного рубля в Украине в январе потерял 2,82 % – до 0,247 грн, средний курс продажи наличного – 3,3 %, до 0,246 грн (рис. 5).

Рис. 5. Средний курс продажи наличного российского рубля в Украине

Прогноз валютного рынка на февраль 2014 г.

Евро

Динамика пары EUR/USD в феврале, по прогнозам аналитиков FOREX CLUB в Украине, может продемонстрировать снижение. Основной причиной продолжает выступать намерение ФРС США сократить программу стимулирования экономики QE3, что усиливает доллар. Однако дополнительное давление на европейскую валюту будет оказывать вероятность смягчения денежно-кредитной политики со стороны ЕЦБ.

Поддержку евро могут оказывать отдельные публикации со стороны США и еврозоны. Так, в том случае, если макроэкономические данные из США окажутся хуже ожиданий, а из еврозоны – лучше, пара будет сдерживаться от падения. Диапазон колебания стоимости евро на международном рынке в феврале может составить 1,3300–1,3700. Средний курс продажи наличного евро, при стабильном курсе доллара, в таком случае будет находиться в границах 11,61–12,01 грн.

Доллар США

Гривня в феврале может продолжить девальвировать на фоне роста спроса на

валюту в стране. Не исключено, что НБУ будет периодически поддерживать гривню интервенциями, но вряд ли это окажет существенное влияние. При условии, что политическая напряженность спадет, курс доллара может стабилизироваться. Однако если за февраль политического решения найдено не будет – девальвационные настроения украинцев усилятся и гривня будет оставаться под давлением. Курс продажи наличного доллара в феврале, по оценкам аналитиков FOREX CLUB в Украине, может находиться в диапазоне 8,4–9 грн.

Российский рубль

Российская валюта в феврале может продолжить снижение. Девальвация рубля, как валюты развивающейся страны, будет зависеть от политики ФРС США, а также американской макроэкономической статистики. Если фактические данные окажутся хуже ожиданий, это будет сдерживать снижение пары доллар/рубль. Курс продажи наличного рубля в этот период может находиться в диапазоне 0,23–0,25 грн.

Гривня по итогам 2013 г. подешевела на 2,5 %

Стоимость гривни по отношению к доллару США по итогам 2013 г. понизилась всего на 2,15 %.

Несмотря на высокую нагрузку по государственным выплатам, НБУ удалось удержать курс национальной валюты за счет регулярных интервенций на протяжении года, а также принятых мер в рамках программы по снижению уровня долларизации экономики, что способствовало падению интереса населения и бизнеса к иностранной валюте. В противном случае гривня могла бы девальвировать на 5 %.

«Большинство европейских валют в 2013 г. по отношению к доллару США девальвировали. Основной причиной этому стало намерение ФРС сократить программу количественного смягчения QE3, на фоне чего умеренно возросла стоимость кредитования в США и

произошел отток капитала из развивающихся экономик в развитие», – отмечает М. Сальникова, эксперт информационно-аналитического центра FOREX CLUB в Украине.

Практически неизменным по отношению к американскому доллару по итогам года остался курс таких валют, как азербайджанский манат, туркменский манат и таджикский сомани. Стабильность этих валют была обусловлена сдержанной монетарной политикой центральных банков.

Валюты таких стран, как Швейцария, Польша, Болгария, Литва, Румыния и Латвия, умеренно укреплялись к доллару, и причиной такой динамики стало отсутствие дополнительных вливаний в экономики, либо, как в случае со Швейцарией, сокращение объемов вливания ликвидности.

Динамика валют стран СНГ и Европы в 2013 г. по отношению к доллару США (официальные курсы):

1. Латвийский лат +4,10 %.	14. Украинская гривня –2,15 %.
2. Румынский лей +3,96 %.	15. Казахстанский тенге –2,41 %.
3. Литовский лит +3,72 %.	16. Евро –4,10 %.
4. Болгарский лев +3,46 %.	17. Киргизский сом –4,15 %.
5. Польский злотый +2,26 %.	18. Чешская крона –4,57 %.
6. Швейцарский франк +2,09 %.	19. Российский рубль –5,88 %.
7. Азербайджанский манат +0,06 %.	20. Молдавский лей –7,28 %.
8. Туркменский манат –0,07 %.	21. Грузинский лари –9,93 %.
9. Таджикский сомани –0,23 %.	22. Норвежская крона –10,52 %.
10. Армянский драм –0,33 %.	23. Беларусский рубль –10,74 %.
11. Венгерский форинт –0,48 %.	24. Узбекский сумм –11,27 %.
12. Шведкая крона –0,83 %.	25. Турецкая лира –16,66 %.
13. Британский фунт –0,99 %.	

Точка зору рейтингового агенства

В. Шапран

Похождения доллара в Украине: или «что делать с депозитами в гривне?»

В момент обострения политического конфликта и скачков курса доллара в обменных пунктах все чаще приходится слышать от знакомых и друзей вопрос о том, что делать с

депозитами в гривне. Выбор оптимальной стратегии и тактики поведения в момент скачков валютного курса – это 90 % успеха при решении задачи сохранности сбережений. Вопрос

сохранности сбережений население интересуется всегда. Этот вопрос имеет длинный горизонт в 10–15–20 лет, и поэтому лучший способ отыскать оптимальную стратегию поведения – это провести формальный back-test или, проще говоря, заглянуть в прошлое.

Судьба 4 дол. США 14 лет спустя

Проведем простой эксперимент. Предположим, что сегодня 1 января 2000 г. Вы получили в подарок 4 дол. США. В период с 1 января 2000 г. по 1 января 2014 г. вы оставались в Украине и распорядились этим подарком следующим образом:

- 1 дол. случайно засунули под матрац, где он и пролежал до 1 января 2014 г. (вариант № 4);

- на 1 дол. скупился на базаре, приобретя корзину товаров, стоимость которой в целом повторяет официальный уровень потребительской инфляции (вариант № 3);

- 1 дол. разместили на валютный депозит в банке под 7,5 % годовых с автопролонгацией (вариант № 2);

- 1 дол. разместили на банковский депозит в гривне под 15 % годовых с автопролонгацией (вариант № 1).

Проведя описанные выше операции, вы успокоились и начали наблюдать, что именно происходит с вашими долларами США, которые были размещены в Украине. Результаты эксперимента, который был начат 1 января 2000 г., изображены на рис. 6.

Рис. 1. Динамика стоимости доллара США при различных вариантах размещения

Итак, можно привести несколько наблюдений:

1. В нашем рейтинге размещений самым лучшим вариантом оказался тот доллар США, который Вы разменяли на гривни и разместили на депозит в национальной

валюте. За 14 лет 5,22 грн смогли превратиться в 36,91 грн.

2. 1 дол. США, который был размещен в банке под 7,5 % годовых, 1 января 2014 г. превратился в 2,75 дол. Обменяв их на гривни по курсу 8,2753, Вы получили бы 22,78 грн, что

также неплохо, но почти на 40 % меньше, чем в варианте № 1.

3. Когда Вы вытащили из кладовки товары, купленные 1 января 2000 г., и с небольшими усилиями продали их на местном базаре 1 января 2014 г., Ваш 1 дол. 2000 г. превратился примерно в 18–19 грн, что также на 50 % меньше, чем в варианте № 1.

4. И, в конце концов, когда 1 января 2014 г. Вы отнесли доллар США, завалившийся под матрацем, в обменный пункт, за него Вам честно дали 8,28 грн.

Таким образом, глядя на последние 14 лет независимости, можно сказать, что банковская система страны целиком и полностью позволяет гражданам сохранить деньги не только от инфляции, но и приумножить свой капитал.

Гривня как валюта для сбережений оказалась вне конкуренции. Тем, кто постоянно держал сбережения в гривне на протяжении 14 лет, весной 2014 г. не страшен и курс на уровне 20–23 грн/дол. И, конечно же, такие люди более безразличны к событиям на валютном рынке.

Жадность и суетливость уничтожают сбережения

Если внимательный читатель посмотрит на рис. 1, он может заметить, что на протяжении 14 лет у владельцев депозитов в гривнях за период с 2008 по 2009 г. была «зона дискомфорта». Те, кто влился в ряды любителей депозитов в национальной валюте в 2007 г., могли понести и потери в сравнении с доходностью депозитов в долларах США, но далее на протяжении двух-трех лет эти вкладчики смогли быстро восстановить свои позиции.

Также наблюдательный читатель может заметить, что в период девальвации 2008–2009 гг. у него был отличный шанс увеличить свои доходы. В 2008 г. он мог конвертировать депозиты в национальной валюте в доллары США и разместить их на год под 7,5 % в банке. В 2009 г. закрыть депозит в долларах, обменять их на гривни и повысить свой доход в гривнях, получаемый 1 января 2014 г., на 15–20 %. Возникает вопрос, а стоило ли в 2008–2009 гг. любителям гривневых депозитов вносить изменения в свою стратегию и делать арби-

траж? Безусловно, стоило, деньги лишними не бывают, но только если Вы хорошо чувствуете рынок, можете предсказать движение курса национальной валюты в рамках одного квартала – шести месяцев. Если же Вы не видите в себе гениального валютного трейдера, то с идеей гривневого депозита лучше не расставаться. Иначе суетливость и жадность могут привести к неприятным последствиям.

Например, поддавшись панике в феврале 2009 г., Вы могли прервать свой депозит в гривнях (теряя при этом проценты) и приобрести на все забранные гривни доллары США – по курсу от 9,51 до 9,9 грн/дол. Именно таким был средний и максимальный курс продажи доллара США на наличном рынке Киева 24 февраля 2009 г. А уже летом 2009 г. у Вас было бы очень мало шансов сдать эти дорогие доллары даже по 8,0.

В феврале 2014г. ситуация чудным образом повторилась. На пике паники на межбанке кто-то ж купил 4,3 млрд дол. США по курсу 9–9,4, а уже 7 февраля курс доллара на межбанковском рынке отразился на рынке наличной валюты. Конечно, граждане, которые покупали на пике паники по 9,0–9,50 грн/дол., всего за пару дней потеряли на каждом долларе 1–1,5 грн.

События февраля 2009 г. де-факто показывают, куда более чем наглядно, что суета и жадность, помноженная на нервную реакцию на изменение курса, вполне могут уничтожить часть сбережений.

Рекомендации вкладчикам.

1. Каким бы размером вкладов Вы не обладали, старайтесь придерживаться принципов диверсификации, то есть распределения рисков. Не держите деньги в одном банке и в одной валюте. Соблюдайте эти правила хотя бы примерно, и Вы никогда не окажетесь в трудной ситуации.

Если у Вас зарплатная карточка банка А, не следует там же открывать и срочный депозит, подберите другой банк.

Если у Вас нет четкой цели накоплений, учитывайте, что в среднем в корзине украинца импорт занимает примерно треть,

слідовательно, примерно третью сбережений можно хранить в инвалюті.

2. Никогда не гонитесь за большими процентными ставками. В своем условном примере мы привели ставку в 15 %, потому что этот пример охватывал большой временной горизонт. Но и на февраль 2014 г. и ранее, конечно, можно найти размер ставки куда выше. Ставка по депозитам в гривне на 12 месяцев на 6 февраля 2014 г. в среднем составляла 18,5–19 %, но были и банки, которые были готовы привлечь под 25 % годовых. Если банк привлекает депозиты на 3–5 п. п. выше, чем средняя ставка на рынке, стоит задуматься, зачем он это делает.

И напоследок, по текущей ситуации февраля 2014 г. на валютном рынке. В начале 2014 г. ситуация в экономике и в финансовом секторе в Украине сложилась так, что НБУ при прочих равных условиях будет придерживаться якорного курса, который был заложен в бюджете 2014 г., в размере 8,5 грн/дол. На рынке возможны колебания +/-50 к., в зависимости от состояния экономики и политической напряженности. Эти колебания незначительны в сравнении с процентными ставками и не должны беспокоить владельцев депозитов в национальной валюте.

ФІНАНСОВА ГРАМОТА

Нацкомфінпослуг рекомендує перевізникам страхувати свою відповідальність

Дорожньо-транспортні пригоди на залізничних шляхах призводять до значних людських і матеріальних втрат і мають значний резонанс. 4 лютого 2014 р. на залізничному переїзді поблизу с. Вири Сумської області автобус ГАЗ «Рута» зіткнувся з потягом. Унаслідок аварії загинуло 13 осіб, семеро в лікарні. Відповідальність водія автобуса, який зіткнувся з потягом, була застрахована за договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВВНТЗ). В Україні це вже не перший випадок подібної аварії за останні два роки. Схожий стався 12 жовтня 2010 р. на нерегульованому залізничному переїзді в Марганці. Тоді загинуло 45 осіб, вісім було госпіталізовано. Страхова компанія виконала свої зобов'язання за полісом ОСЦПВВНТЗ, але автоперевізником не було укладено договору добровільного страхування відповідальності автоперевізника, тому страховиком було відшкодовано збитки, які передбачені полісом обов'язкового страхування, згідно із законом України про ОСЦПВВНТЗ. А це лише витрати на поховання, документально підтверджені витрати на лікування та пеню за умови наявності відповідного рішення суду про сплату пені. Загальна сума відшкодувань становила 440,6 тис. грн.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, закликає автоперевізників і громадян дотримуватися Правил дорожнього руху й пам'ятати, що страхування є важливим інструментом соціального захисту пасажирів та автоперевізників, який реалізується завдяки як обов'язковому так і добровільному страхуванню.

Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів спрямоване на забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю й майну потерпілих при експлуатації наземних транспортних засобів на території України. Розмір страхової суми за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю потерпілих, становить 100 тис. грн, за шкоду, заподіяну майну – 50 тис. грн на одного потерпілого.

Повідомлення про дорожньо-транспортну пригоду має бути подане водієм транспортного засобу невідкладно, але не пізніше трьох робочих днів з дня настання ДТП. Заява про страхове відшкодування подається впродовж 30 днів із дня подання повідомлення про ДТП. Максимальний термін прийняття рішення про здійснення страхового відшкодування та його виплати становить 90 днів з дня отримання заяви від потерпілого. У разі, якщо заява чи інші документи, необхідні для прийняття

рішення, подані з порушенням терміну – строк прийняття рішення про здійснення страхового відшкодування та його виплати збільшується на кількість днів такого прострочення.

Згідно з Положенням про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 14.08.1996 № 959), перевізником є суб'єкт господарювання, який надає послуги з перевезення пасажирів на лініях автомобільного та електротранспорту, крім внутрішнього міського. Пасажири перевізника вважаються застрахованими з моменту оголошення посадки в автобус або інший транспортний засіб до моменту завершення поїздки. Водії також є застрахованими за цим договором тільки на час обслуговування поїздки.

Кожному застрахованому перевізник, що виступає агентом страховика, видає страховий поліс. Він може видаватися на окремому бланку або міститися на зворотному боці квитка. Документом, що підтверджує страхування пасажирів під час здійснення регулярних пасажирських перевезень автомобільним транспортом, є квиток. У страховому полісі (квитку) зазначається: вид обов'язкового страхування; найменування, адреса, телефон страховика; розміри страхового платежу й страхової суми. Пасажири, що мають право на безкоштовний проїзд відповідно до чинного законодавства, підлягають обов'язковому особистому страхуванню без сплати страхового платежу й без отримання страхового полісу.

Страховими випадками є загибель або смерть застрахованого внаслідок нещасного випадку на транспорті, одержання ним травми внаслідок нещасного випадку на транспорті при встановленні йому інвалідності, тимчасова втрата працездатності внаслідок нещасного випадку на транспорті.

Розмір страхової суми для кожного застрахованого за договором особистого страхування від нещасних випадків на транспорті становить 6000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто на сьогодні 102 тис. грн. Отже, за умови врегулювання випадку, що стався в Марганці у 2010

р., страховиком за договором особистого страхування від нещасних випадків на транспорті було б сплачено лише рідним загиблих понад 2 млн грн. Важливо, що страхова сума за таким договором виплачується не пізніше 10 діб з дня одержання необхідних документів. Крім того, страхова сума виплачується незалежно від виплат по державному соціальному страхуванню, соціальному забезпеченню і в порядку відшкодування збитків.

Мінінфраструктури, підприємства, установи та організації, діяльність яких пов'язана з експлуатацією транспортних засобів на залізничному, морському, внутрішньому водному, автомобільному та електротранспорті, зобов'язані постійно інформувати пасажирів про порядок й умови здійснення обов'язкового особистого страхування, одержання страхової суми в разі нещасного випадку.

Отже, громадяни повинні пам'ятати не тільки про свої права в той момент, коли сталася непередбачувана подія, а й тоді, коли планують своє пересування на транспорті. При сплаті за проїзд громадяни мають обов'язково отримати квиток – документ, який підтверджує факт користування транспортом та отримання страхового захисту.

Нацкомфінпослуг закликає перевізників і водіїв, які працюють на маршрутах, бути соціально-відповідальними за пасажирів, яким надають послуги. Звертаємо увагу на важливість наявності в автоперевізників, крім поліса ОСЦПВВНТЗ, договору обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті та добровільного страхування відповідальності власників транспортних засобів (включаючи відповідальність перевізників), а пасажирів – цікавитися наявністю цих документів у перевізників. Адже саме ці види страхування призначені для забезпечення дієвого страхового захисту інтересів автоперевізника й пасажира у випадку, коли необхідно компенсувати шкоду, заподіяну потерпілим (Нацкомфінпослуг рекомендує перевізникам страхувати свою відповідальність (<http://nfp.gov.ua/news/424.html>). – 2014. – 7.02).

МОНІТОРИНГ ЗАКОНОДАВСТВА

Підготовлено компанією

«ЄФІМОВ ТА ПАРТНЕРИ адвокати • аудитори • податкові консультанти»

Головні зміни

Прес-служба Президента України В. Януковича

За повідомленням прес-служби Президента України, В. Янукович 17 січня 2014 р. підписав Закон України від 16.01.2014 р. № 719-VII «Про Державний бюджет України на 2014 рік».

Нагадаємо, що головний фінансовий документ був прийнятий 16 січня 2014 р. на засіданні Верховної Ради України.

Податки і збори

Податок на додану вартість

Закон України від 16.01.2014 р. № 727-VII

Цим законом звільнено від оподаткування операції із ввезення на митну територію України природного газу за кодом згідно з УКТ ЗЕД 2711 21 00 00.

Постанова КМУ від 25.12.2013 р. № 954

КМУ цією постановою затвердив:

– перелік товарів (крім підакцизних товарів і товарів груп 1–24 згідно з УКТЗЕД), операції із ввезення яких на митну територію України в митному режимі імпорту звільнюються від обкладення ПДВ і ввізним митом, якщо такі товари не виробляються в Україні та ввозяться на митну територію України на період реалізації проектів (програм) за рахунок міжнародної технічної допомоги, яка надається відповідно до ініціативи країн «великої вісімки» «Глобальне партнерство проти розповсюдження зброї та матеріалів масового знищення»;

– Порядок ввезення на митну територію України в митному режимі імпорту товарів, зазначених у попередньому пункті.

Лист Міндоходів від 19.12.2013 р. № 17865/16199-99-19-04-02-15

Міндоходів у цьому листі зазначило, що, починаючи з 1 січня 2014 р., у випадку відмови постачальника товарів/послуг надати

податкову накладну або в разі порушення ним порядку заповнення та/або реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних, право покупця додати до податкової декларації заяву із скаргою на постачальника, яка є підставою для включення сум податку до складу податкового кредиту, зберігатиметься за ним протягом 60 календарних днів, що настають за граничним терміном подання податкової декларації за звітний (податковий) період, у якому не надано податкову накладну або порушено порядок її заповнення та/або порядок реєстрації в Єдиному реєстрі.

Наказ Міндоходів від 10.12.2013 р. № 781

Міндоходів цим наказом затвердило порядок, за яким визначається відповідність платника ПДВ критеріям, що дають право на отримання автоматичного бюджетного відшкодування ПДВ.

Для отримання права на автоматичне бюджетне відшкодування сум ПДВ платник повинен відповідати одночасно критеріям, визначеним п. 200.19 ст. 200 розд. V ПКУ.

Визначення відповідності платника податку зазначеним критеріям проводиться в автоматизованому режимі протягом 15 календарних днів після граничного терміну подачі звітності.

Податок на прибуток

Наказ Міндоходів від 30.12.2013 р. № 877

Міндоходів в узагальнюючій податковій консультації щодо переліку витрат фізичних осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність арбітражного керуючого (розпорядника майном, керуючого санацією, ліквідатора), відзначило таке.

ПКУ не встановлено перелік витрат для арбітражних керуючих. Їм доцільно враховувати витрати, пов'язані з організацією такої діяльності та обумовлені вимогами Закону України «Про відновлення платоспромож-

ності боржника або визнання його банкрутом», проте не пов'язані з виконанням арбітражним керуючим повноважень розпорядника майном, керуючого санацією, ліквідатора в конкретній справі про банкрутство.

До таких витрат, зокрема, можуть бути віднесені:

- орендна плата за контору (офіс) або плата за комунальні послуги власного нежитлового приміщення, у тому числі його поточний ремонт, обладнання пандуса для інвалідів;

- витрати на технічне забезпечення діяльності робочого місця та його обслуговування (охоронна й пожежна сигналізація, вогнестійкий сейф, інформаційна вивіска, металеві двері або металеві ролети);

- витрати на ремонт і техобслуговування обладнання (комп'ютерів, у тому числі їх програмного забезпечення, принтерів, сканерів, ксероксів, факсів, телефонів тощо);

- витрати на виготовлення печаток і їх заміну;

- витрати на відкриття рахунків у банках і їх розрахунково-касове обслуговування;

- витрати на оплату праці та обов'язкові нарахування на фонд оплати праці працівників;

- витрати на підвищення кваліфікації, придбання й підписку нормативної літератури (книг, журналів, дисків, програм тощо);

- витрати на користування електронною базою законодавства;

- витрати на Інтернет;

- витрати на придбання канцелярського приладдя;

- сплачений ЄСВ;

- витрати на страхування професійних ризиків за шкоду, завдану внаслідок ненавмисних дій або помилки при здійсненні повноважень;

- витрати на необхідні поштові й кур'єрські послуги;

- витрати на послуги телекомунікаційного зв'язку для ведення податкового обліку й подання податкової та іншої звітності.

Розпорядження КМУ від 25.12.2013 р.

№ 1042-р

КМУ затвердив перелік держав (територій), у яких ставки податку на прибуток (кор-

поративного податку) на 5 і більше процентних пунктів нижчі, ніж в Україні.

Безпосередньо ставки податку для цих держав у переліку не зазначені, але таку інформацію повинне незабаром опублікувати Міндоходів (розпорядження від 25.12.2013 р. № 1042-р).

Нагадаємо, що операції з нерезидентами, зареєстрованими в одній з таких держав (територій), належать до категорії контрольованих.

Лист Міндоходів від 25.10.2013 р.

№ 14054/6/99-99-19-03-02-15

Міндоходів зазначило, що ПКУ не дає права підприємству самостійно визначати перелік податкових витрат, зокрема, у положенні про представницькі витрати.

Тому витрати на проведення представницьких заходів для прийому як вітчизняних, так й іноземних делегацій можуть включатися до складу витрат, що враховуються при визначенні об'єкта оподаткування, за наявності, зокрема, наказу про проведення офіційного прийому, запрошення представників (делегацій) і їхньої відповіді; кошторису витрат, актів виконаних робіт; звітів про проведений захід; накладних на відпуск продукції, товарів зі складу тощо, а також інших належним чином оформлених первинних документів, що підтверджують зв'язок таких витрат з господарською діяльністю платника, у тому числі витрати на транспортне забезпечення, забезпечення присутності перекладача, якщо такий не наявний у штаті.

У разі відрядження осіб, які є членами керівних органів платника податку, витрати на відрядження враховуються при визначенні об'єкта обкладення податком на прибуток.

Зазначені витрати можуть бути включені до складу податкових витрат платника лише за наявності підтверджуючих документів.

Разом з тим не враховуються при визначенні об'єкта обкладення податком на прибуток витрати, не пов'язані з веденням господарської діяльності, а саме витрати на фінансування особистих потреб фізичних осіб.

Податок на доходи фізичних осіб

ГУ Міндоходів у Волинській області від 16.01.2014 р.

ГУ МДЗ у Волинській області зазначило, що за допущену помилку у звітності форми № 1-ДФ штрафні санкції не застосовуються.

Якщо допущена помилка у вказаній звітності, зокрема щодо кількості штатних працівників чи тих, хто працює за цивільно-правовими угодами, буде виправлена, то за цієї умови фахівці органів доходів і зборів вправі керуватися п. 119.2 ПКУ і не нараховувати штраф.

Крім того, якщо працедавець виявить факти ненарахування, неутримання й несплати ПДФО і під час річного перерахунку внесе відповідні зміни у звітність, то фахівці органів доходів і зборів теж не мають законодавчих підстав застосовувати штрафні санкції.

Державана допомога, єдиний соціальний внесок

Ухвала КААС від 17.12.2013 р.

№ 823/1881/13-а

На думку суду, підприємство при вирішенні питання щодо терміну зберігання документів, які стосуються виділення санаторно-курортних путівок (довідки форми № 070/0 і прибуткових касових ордерів або квитанцій про часткову оплату вартості санаторно-курортних путівок), повинне керуватися Інструкцією № 29 як спеціальним нормативним актом і зберігати всі необхідні документи за період, який не був перевірений відповідачем. Посилання підприємства на обов'язок зберігати документи в таких випадках не більше трьох років є безпідставним.

Лист Міндоходів від 09.12.2013 р.

№ 17169/6/99-99-17-03-01-16

Міндоходів повідомило, що нарахування ЄСВ на заробітну плату інвалідів, які працюють на підприємствах суднобудівної промисловості, слід проводити за ставкою 8,41 %.

Крім того, зазначено, що з винагороди за цивільно-правовими договорами, навіть коли вони укладені з інвалідами, ЄСВ сплачують за ставкою 33,2 %.

Лист ПФУ від 04.12.2013 р.

№ 33070/03-30

ПФУ повідомив, що документальні перевірки нотаріусів з питань сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій набуття права власності на легкові автомобілі органами ПФУ не здійснюються.

Єдиний податок, спрощена та спеціальна система оподаткування

Лист Міндоходів від 05.12.2013 р.

№ 6366/1/99-99-17-02-02-15

Міндоходів висловило позицію, що оскільки допомога по тимчасовій непрацездатності повністю або частково компенсує втрату доходу, то сума отриманої допомоги не є виручкою від реалізації товарів (робіт, послуг) фізичної особи – підприємця та, відповідно, не є об'єктом оподаткування єдиним податком, а отже, оподатковується податком на доходи фізичних осіб на загальних підставах, тобто за ставками, визначеними п. 167.1 ст. 167 ПКУ.

Відповідно до пп. 168.1.3 п. 168.3 ст. 168 ПК України, якщо окремі види оподатковуваних доходів (прибутків) не підлягають оподаткуванню під час їх нарахування чи виплати, але не є звільненими від оподаткування, платник податку зобов'язаний самостійно включити суму таких доходів до загального річного оподаткованого доходу й до 1 травня року, що настає за звітним, подати податкову декларацію про майновий стан і доходи.

Державне регулювання

Перевірки. Контроль. Штрафи. Податковий борг

Постанова ВСУ від 17.12.2013 р.

№ 21-442a13

Верховний Суд підтвердив свою ж позицію, викладену у своїх постановах від 16 квітня та 4 червня 2013 р. (№ 21-89a13, № 21-155a13 відповідно), де міститься висновок, згідно з яким за вчинення порушень, про які йдеться у п. 4 ст. 17 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг»,

відповідний податковий орган може застосувати лише одну фінансову санкцію в розмірі 20 н. м. д. г. незалежно від кількості випадків невиконання щоденного друку фіскального звітного чека та/або його незберігання в книзі обліку розрахункових операцій, виявлених під час перевірки суб'єкта підприємницької діяльності, який здійснює розрахункові операції за товари (послуги).

Наказ Міндоходів від 10.10.2013 р. № 575

Зазначене положення, яке набрало чинності 14.01.2014 р., розроблено відповідно до п. 95.7 ст. 95 гл. 9 розд. II ПКУ з метою проведення конкурсів з визначення уповноважених бірж, які здійснюють продаж майна платника податків, що перебуває в податковій заставі.

Конкурс проводиться конкурсною комісією за наявності двох або більше допущених до нього претендентів, заяви від яких отримані Міндоходів.

Для організації й проведення конкурсу створюється конкурсна комісія.

До участі в конкурсі допускаються біржі, створені відповідно до Закону України «Про товарну біржу», які мають право на організацію продажу майна, що перебуває в державній власності, досвід роботи не менше одного року в цій сфері діяльності й подали (надіслали) на розгляд комісії передбачений положенням пакет документів.

Конкурс проводиться один раз на три роки.

У разі незгоди з результатами проведення конкурсу учасник конкурсу в 10-денний термін з моменту отримання інформації стосовно переможців конкурсу, занесених до переліку уповноважених бірж, може подати до конкурсної комісії скаргу, яка розглядається на засіданні комісії. Рішення комісії про результати розгляду скарги може бути оскаржено до суду.

Ліцензії, патенти, дозволи

Постанова КМУ від 22.12.2013 р. № 955

Скасованою постановою (постанова КМУ від 14.05.2012 № 456) встановлювався перелік бланків цінних паперів, документів суворої звітності, госпдіяльність з виготовлення яких підлягає ліцензуванню.

Наявний залишок бланків, які були виготовлені як бланки документів суворої звітності, використовується в повному обсязі.

Ліквідація та банкрутство

Постанова ВГСУ від 14.01.2014 р. № Б11/141-10

ВГСУ, зазначивши, що з моменту відкриття ліквідаційної процедури та визнання боржника банкрутом, з метою виконання ліквідатором належним чином покладених на нього функцій, у тому числі з реалізації майна банкрута, передбачив у якості наслідків визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури скасування арешту, накладеного на майно боржника, визнаного банкрутом, чи інших обмежень щодо розпорядження майном боржника, а також недопущення накладення нових арештів або інших обмежень щодо розпорядження майном банкрута. При цьому вказані наслідки настають безумовно й незалежно від наявності про це клопотання або заперечення сторони або іншого учасника провадження у справі про банкрутство й стосуються майна боржника незалежно від виду такого майна (рухоме, нерухоме).

У свою чергу, ВГСУ вказав на механізм такого скасування обтяжень, а саме відповідно до ст. 43 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» відомості про припинення обтяження реєструються держателем або реєстратором реєстру на підставі рішення суду або відповідної заяви обтяжувача.

Тому місцевий господарський суд обґрунтовано задовольнив клопотання ліквідатора про скасування обтяжень щодо майна банкрута та виключення з державного реєстру відповідних записів про обтяження.

Постанова ВГСУ від 14.01.2014 р. № 922/3871/13

ВГСУ, не прийнявши доводи касаційної скарги щодо порушення зарахуванням зустрічних однорідних вимог мораторію на задоволення вимог кредиторів, вказав, що Закон України «Про відновлення платоспроможності

боржника або визнання його банкрутом» і ст. 601 Цивільного кодексу України не містять прямої заборони щодо можливості погашення вимог кредиторів шляхом проведення зарахування зустрічних вимог. Така правова позиція викладена в постанові Верховного Суду України від 29.03.2005 р. у справі № 5/1436/536.

**Постанова пленуму ВГСУ
від 17.12.2013 р. № 16**

Пленум ВГСУ визначив, що офіційне оприлюднення оголошень (повідомлень) здійснюється на підставі судового рішення.

З цією метою резолютивна частина судового рішення повинна містити припис «оприлюднити на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України оголошення (повідомлення) про _____, текст якого додається».

Встановлено такий перелік інформації, який повинен оприлюднюватися на офіційному веб-сайті ВГСУ в справі про банкрутство:

- оголошення про проведення загальних зборів кредиторів у процедурі санації боржника до порушення провадження в справі про банкрутство;
- повідомлення про прийняття до розгляду заяви про затвердження плану санації боржника до порушення провадження в справі про банкрутство;
- оголошення про порушення справи про банкрутство;
- повідомлення про введення процедури санації;
- повідомлення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;
- повідомлення про поновлення провадження в справі про банкрутство боржника у зв'язку з визнанням мирової угоди недійсною або її розірванням;
- оголошення про проведення аукціону з продажу майна боржника;
- повідомлення про результати аукціону з продажу майна боржника;
- повідомлення про скасування аукціону з продажу майна боржника;
- оголошення про порушення справи про банкрутство і відкриття процедури санації відповідно до ст. 94 Закону України «Про віднов-

лення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Облік і звітність

**Роз'яснення ДССУ від 05.12.2013 р.
№ 18.1-12/35**

Форма № 11-мтп включає дані юридичних осіб, їхніх відокремлених підрозділів усіх видів економічної діяльності з середньодобовими витратами умовного палива від 2 т і вище або теплоенергії 15 Гкал і більше, чи з приєднаною електричною потужністю 100 кВт і більше, які використовували паливо й енергію на виробництво окремих видів продукції та робіт і комунально-побутові потреби за рік.

Інформація про діяльність підприємств, у яких середньодобові витрати умовного палива менше 2 т умовного палива або теплоенергії менше 15 Гкал, чи з приєднаною електричною потужністю менше 100 кВт, розміщується у Звіті № 11-ер «Про витрати палива, теплоенергії та електроенергії» за рік.

Джерелами інформації є дані первинних облікових документів і реєстрів синтетичного й аналітичного бухобліку.

**Лист Мінфіну від 19.11.2013 р.
№ 31-08410-07-16/33606**

У листі Мінфін повідомляє, що курсові різниці за зобов'язаннями засновників із внесків до статутного капіталу обліковуються на субрахунку 425 «Інший додатковий капітал».

Водночас на субрахунку 423 «Накопичені курсові різниці» узагальнюється інформація про курсові різниці, які відповідно до НП(С) БО відображаються в складі власного капіталу і визнаються в іншому сукупному доході.

**Роз'яснення ДССУ від 25.10.2013 р.
№ 18.1-12/21**

Форма містить дані щодо первісної (переоціненої) і залишкової вартості власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів й орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів, та інших необоротних матеріальних активів.

Статистичні дані заповнюються в тисячах гривень без десяткових знаків.

***Роз'яснення ДССУ від 21.10.2013 р.
№ 18.1-12/19***

До капітальних інвестицій належать інвестиції в нові та існуючі матеріальні й нематеріальні активи, які були придбані, у тому числі за договором фінансового лізингу, або створені для власного використання з терміном служби понад один рік, включаючи невироблені активи (земля, авторські права, ліцензії, патенти, гудвіли тощо), а також витрати на будівництво житла для подальшого продажу (передачі). Також до показника капітальних інвестицій належать витрати, що пов'язані з поліпшенням об'єкта, які приводять до збільшення його терміну служби або виробничої потужності, і не належать витрати на технічне обслуговування й поточні ремонти.

***Галузі і сфери діяльності
ІТ і телекомунікації***

Закон України від 16.01.2014 р. № 721-VII

Цим законом встановлено, зокрема, що надання послуг доступу до мережі Інтернет підлягає ліцензуванню.

Також згідно з цим законом Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, отримала право приймати рішення щодо обмеження доступу абонентів операторів телекомунікацій до ресурсів мережі Інтернет, через які здійснюється поширення інформації, поширення якої суперечить закону, чи через які здійснюється діяльність інформаційного агентства без передбаченого законом свідчення про державну реєстрацію інформаційного агентства, і щодо поновлення такого доступу в разі видалення зазначеної інформації, отримання свідчення або скасування рішення, на підставі якого доступ було обмежено.

Транспортні та експедиторські послуги

Закон України від 16.01.2014 р. № 723-VII

Цим законом передбачено, що адміністративну відповідальність за адміністративні пра-

впорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, що зафіксовані в автоматичному режимі (за допомогою технічних засобів, що дають змогу здійснювати фотозйомку і/або відеозапис без участі оператора), несе особа, за якою зареєстровано ТЗ.

Якщо ТЗ зареєстровано за підприємством, до адміністративної відповідальності притягається особа, яка керувала ТЗ у момент вчинення адміністративного правопорушення.

Якщо ТЗ зареєстровано за межами території України й такий ТЗ відповідно до законодавства не підлягає державній реєстрації в Україні, до адміністративної відповідальності притягається особа, яка ввезла такий ТЗ на територію України.

Особа, зазначені вище, не підлягають адміністративній відповідальності, якщо доведуть, що в момент вчинення правопорушення таким транспортним засобом керувала інша особа.

Цей закон набирає чинності через місяць з дня його опублікування.

***Наказ Мінінфраструктури
від 05.12.2013 р. № 983***

Мінінфраструктури цим наказом затвердило зміни до Правил перевезення вантажів автомобільним транспортом в Україні.

Головним нововведенням є затвердження нової форми ТТН, яка є меншою за розмірами порівняно з попередньою формою: із 47 колонок у чотирьох таблицях залишилося тільки 15 колонок у двох таблицях. Зокрема, виключено колонки з іншими відомостями й з деталями розрахунку вартості транспортних послуг. Біля місця для підпису особи, що дозволила відпуск вантажу, з'явилася графа для підпису бухгалтера (відповідальної особи вантажовідправника).

Також згідно зі змінами з Правил виключено згадування про подорожні листи і визначено ТТН як єдиний основний документ для автомобільного перевезення.

Зміни до Правил і нова форма ТТН наберуть чинності з дня їх офіційного опублікування.

***Лист Міндоходів від 05.11.2013 р.
№ 14693/6/99-99-24-02-04-15***

У цьому листі Міндоходів зазначило, що плата експедитору за надання ним послуг з

організації та забезпечення перевезень імпортованих вантажів на умовах поставки, які передбачають оплату транспортних витрат за рахунок покупця товару, у тому числі в разі надання послуги на всьому шляху прямування вантажу від пункту його відправлення до пункту його призначення, нерозділеною до та після перетину митного кордону України, є частина загальних витрат на транспортування, тому в межах вимог законодавства з питань державної митної справи (зокрема, ч. 4, 10 ст. 58 Митного кодексу України), Податкового кодексу України (п. 190.1 ст. 190) є обов'язковою для включення до бази оподаткування таких товарів. Іншими словами, Міндоходів зазначило, що зазначена вище оплата включається до митної вартості імпортованих товарів.

У листі також вказано, що правова позиція Міндоходів щодо необхідності включення до митної вартості товарів витрат на оплату транспортно-експедиційних послуг відповідає правовій позиції Вищого адміністративного суду України (постанова Вищого адміністративного суду України від 01.07.2009).

Фінансові послуги

Постанова НБУ від 09.12.2013 р. № 503

Відповідно до вказаної постанови Нацбанк затверджує до 1 січня наступного року план проведення перевірок.

Нацбанк має право проводити планові перевірки об'єктів перевірок не рідше одного разу на 36 місяців з дня останньої планової перевірки.

Перша планова перевірка може проводитися не раніше ніж через 12 місяців з дня внесення відомостей про об'єкт перевірки до Реєстру платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури.

Нацбанк має право включати до плану перевірок об'єкти перевірок:

– щодо яких отримано інформацію від органів держави, користувачів платіжних систем про діяльність об'єкта перевірки, у тому числі інформація, розміщена цим об'єктом в Інтернеті для роботи з клієнтами, про порушення законодавства;

– аналіз документів, які вказують на можливі порушення законодавства.

Нацбанк зобов'язаний повідомити керівника об'єкта перевірки про проведення планової перевірки не пізніше ніж за 10 робочих днів до її початку.

Нацбанк має право почати позапланову перевірку без повідомлення керівника об'єкта перевірки про початок її здійснення.

Рішення НКЦПФР від 03.12.2013 р.

№ 2826

Цим рішенням НКЦПФР затвердила положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів, унаслідок чого втратило чинність однойменне положення, затверджене рішенням ДКЦПФР від 19.12.2006 р. № 1591.

Дія положення поширюється на емітентів ЦП і на іноземних емітентів – нерезидентів, у тому числі міжнародні фінансові організації, ЦП яких розміщені або допущені до обігу на території України.

Емітенти ЦП зобов'язані розкривати інформацію на фондовому ринку в такій послідовності шляхом:

– розміщення в загальнодоступній інформаційній базі даних НКЦПФР;

– опублікування в одному з офіційних друкованих видань Верховної Ради, Кабміну чи НКЦПФР;

– подання інформації до НКЦПФР.

Емітенти до подачі інформації до НКЦПФР розміщують її на своєму сайті.

До розкриття регулярної та особливої інформації шляхом опублікування в загальнодоступній інформаційній базі НКЦПФР розкриття інформації іншими шляхами не допускається.

Якщо інформація несвоєчасно розкрита, емітент повинен письмово повідомити НКЦПФР листом з обґрунтуванням причин, що призвели до несвоєчасного розкриття.

Обов'язок здійснювати розкриття регулярної річної інформації поширюється на осіб, які на 31 грудня звітного року є емітентами.

Розкриття регулярної річної інформації здійснюється в терміни:

– розміщення в загальнодоступній базі даних НКЦПФР – не пізніше 30 квітня року, наступного за звітним;

– опублікування в офіційному друкованому виданні – не пізніше 30 квітня року, наступного за звітним;

– подання до НКЦПФР – не пізніше 1 червня року, наступного за звітним.

***Рішення НКЦПФР від 15.10.2013 р.
№ 2363***

У цьому рішенні повторюється визначення термінів, зазначених у Цивільному кодексі України.

Термін виконання розпорядження про усунення порушень законодавства про ЦП починається з дати його отримання адресатом, якому він виданий.

Клопотання про продовження терміну на оскарження постанови про накладення санкції, подане повторно, до розгляду не приймається, про що скаржнику повідомляється листом.

У постанові, винесеній за результатами розгляду справи про правопорушення у зв'язку з переглядом за нововиявленими обставинами, зазначається про скасування попередньо винесеної постанови.

Будівництво

***Наказ Мінрегіонрозвитку
від 16.12.2013 р. № 588***

Порядком визначено основні вимоги до організації та проведення «гарячої» телефонної лінії в Державній архітектурно-будівельній інспекції України. «Гаряча» телефонна лінія проводиться головою Держархбудінспекції України, першим заступником голови й заступником голови, а також керівниками (працівниками) структурних підрозділів Держархбудінспекції України відповідно до розподілу функціональних повноважень згідно з графіком.

Голова Держархбудінспекції України, перший заступник і заступник голови визначають працівників, які братимуть участь у роботі «гарячої» телефонної лінії, про що за тиждень до проведення заходу надається інформація структурному підрозділу для координації проведення заходу.

«Гаряча» телефонна лінія працює в адміністративній будівлі Держархбудінспекції Укра-

їни за адресою й телефоном, зазначеними на її офіційному сайті.

Посадова особа під час «гарячої» телефонної лінії розглядає порушені питання по суті та надає відповідно до законодавства обґрунтоване роз'яснення.

Якщо питання, порушені в телефонному зверненні, вирішити під час «гарячої» телефонної лінії неможливо, звернення розглядається в тому ж порядку, що й письмове, відповідно до Закону України «Про звернення громадян».

***Наказ Мінрегіонрозвитку
від 16.12.2013 р. № 587***

Порядком визначено основні вимоги до організації та проведення особистого прийому громадян у Державній архітектурно-будівельній інспекції України.

Особистий прийом громадян головою Держархбудінспекції України, першим заступником голови й заступником голови здійснюється відповідно до розподілу функціональних повноважень.

Інформація про порядок і графік особистого прийому громадян керівництвом Держархбудінспекції України публікується у «Віснику Держархбудінспекції України», розміщується на веб-сайті Держархбудінспекції України та у фойє будівлі Держархбудінспекції України в доступному для вільного огляду місці.

Попередній запис на особистий прийом до керівництва Держархбудінспекції України проводиться за її офіційною адресою за телефоном: 044–291–69–04 не пізніше ніж за день до прийому.

Під час попереднього запису громадян на особистий прийом до керівництва Держархбудінспекції України з'ясовуються прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, зміст порушеного питання, до яких посадових осіб чи органів державної влади він звертався і яке було прийнято рішення, визначається структурний підрозділ Держархбудінспекції України, до компетенції якого належить питання, вивчаються документи, інші матеріали, що подаються громадянами для обґрунтування своїх заяв (клопотань), скарг або пропозицій (зауважень).

У записі на особистий прийом відмовляється в разі повторного звернення одного й того ж громадянина з питання, з яким він раніше звертався до Держархбудінспекції України для розгляду та опрацювання, якщо воно було вирішено по суті.

Постанова КМУ від 09.01.2014 р. № 7

Постановою КМУ внесено такі зміни до Порядку ліцензування господарської діяльності, пов'язаної із створенням об'єктів архітектури: змінено перелік даних, які вказує заявник в заяві на видачу ліцензії.

– Для юридичної особи – найменування, місцезнаходження, банківські реквізити, код платника податків з ЄДРПОУ або податковий номер, контактні телефони, електронна адреса, а також наявність філій, інших відокремлених підрозділів, за місцем яких буде провадитися заявлена діяльність, із зазначенням їхньої назви й місцезнаходження.

– Для фізичних осіб-підприємців – прізвище, ім'я та по батькові, серія й номер паспорта, ким і коли виданий, місце проживання, контактні телефони, реєстраційний номер облікової картки платника податків (не зазначається фізичними особами, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідному контролюючому органу й мають відмітку в паспорті), електронна адреса, а також у разі наявності місць провадження заявленої діяльності – їх місцезнаходження.

Орган ліцензування на підставі звернення юридичних або фізичних осіб щодо наявності недостовірних відомостей у документах, поданих суб'єктом будівельної діяльності для отримання ліцензії, проводить перевірку таких документів з використанням державних реєстрів відповідно до законодавства.

Об'єкти правовідносин

Земля

**Лист Держземагентства
від 10.01.2014 р. № 12-28-0.22-95/2-14**

Держземагентство повідомило, що нормативну грошову оцінку земель станом на 1 січні

2014 р. за 2013 р. необхідно індексувати на коефіцієнт індексації, що дорівнює 1,0, який відповідно до п. 289.2 ст. 289 ПКУ розраховано, виходячи з індексу споживчих цін за 2013 р. – 100,5 %.

Отже, 2014 р. нормативна грошова оцінка земель населених пунктів, земель сільськогосподарського призначення й земель несільськогосподарського призначення (крім земель у межах населених пунктів), яка проведена за вихідними даними попередніх років, підлягає індексації станом на 1 січня 2014 р. на коефіцієнт 3,2.

**Постанова ВСУ від 25.12.2013 р.
у справі № 6-94цс13**

ВСУ зазначив, що сама по собі відсутність у договорах оренди земельних ділянок істотних умов, передбачених ч. 1 ст. 15 Закону України «Про оренду землі», ще не є підставою для визнання таких договорів недійсними. Для задоволення таких позовів суди мають встановити дійсне порушення прав позивачів у зв'язку з відсутністю в договорах оренди зазначених умов, їх істотності, а також з'ясувати, у чому саме полягає порушення законних прав позивачів.

**Постанова ВСУ від 18.12.2013 р.
справі № 6-127цс13**

За твердженням ВСУ, своє волевиявлення на укладення договору учасник правочину виявляє в момент досягнення згоди з усіх істотних умов, складання й скріплення підписом письмового документа, у якому фіксуються правові наслідки. Реєстрація договору є адміністративним актом, тобто елементом зовнішнім щодо договору.

Таким чином, прохання учасника правочину не здійснювати реєстрації договору оренди земельної ділянки, волевиявлення на укладення якого він виявляв у момент досягнення згоди з усіх істотних умов, складання й скріплення підписом письмового документа, не є підставою для визнання договору недійсним.

**Постанова пленуму ВГСУ
від 17.12.2013 р. № 13**

Пленум ВГСУ постановою вніс зміни й доповнення до 13-ти своїх постанов, у тому

числі й до Постанови від 17.05.2011 р. № 6 «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин».

Зокрема, вказану Постанову доповнено положенням, згідно з яким якщо суб'єкт господарювання, до якого на підставі ст. 377 ЦК України та ст. 120 ЗК України перейшли речові права на землю під придбаною ним нерухомістю, вживав необхідні заходи до оформлення свого права землекористування, то відсутність у нього переоформлених на його ім'я правовстановлюваних документів на земельну ділянку не може розцінюватися як правопорушення.

**Лист Держземагентства
від 04.12.2013 р. № 9-28-0.17-20315/2-13**

Держземагентство роз'яснило, що за рішенням суду припиняється право власності на земельну ділянку шляхом скасування запису про державну реєстрацію права власності на земельну ділянку і визнається незаконним і скасовується рішення органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування.

**Лист Держземагентства
від 28.11.2013 р. № 28-28-0.17-20020/2-13**

У листі роз'яснено, що існуючі державні акти на право постійного користування земельними ділянками, видані на акціонерне товариство, яке змінило свій тип з ВАТ на ПАТ, є дійсними.

**Лист Держземагентства
від 28.11.2013 р. № 28-28-0.17-20018/2-13**

Держземагентство вважає, що предметом укладання договорів оренди невитребуваних (нерозподілених) земельних часток (паїв) є умовна частка сільськогосподарських угідь (яка не має чітко визначених меж і розміру у фізичних гектарах), що підтверджується сертифікатом на право на земельну частку (пай), власник якого не взяв участі в розподілі земельних ділянок.

Відповідно, реєстрація таких договорів оренди проводиться виконкомом сільської, селищної, міської ради за місцем розташування земельної частки (паю).

**Об'єкти правовідносин
Нерухомість**

**Наказ Мінрегіонрозвитку
від 03.10.2013 р. № 480**

Внесено такі зміни до Примірного договору оренди житла з викупом, затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 24.06.2009 р. № 252: скасовано вимогу щодо обов'язкової державної реєстрації договору оренди житла з викупом.

Законопроекти російського законодавства

**Валютне регулювання
На розгляд Держдуми внесено спеціальний законопроект**

У Державній думі зареєстровано проект закону про заборону обігу й зберігання доларів США на території Росії.

Як повідомляє Lenta.ru, закон зобов'яже протягом року з моменту його затвердження закрити доларові рахунки громадян або обміняти долари на іншу валюту. В іншому випадку банки зобов'язані продати долари з депозитних рахунків за середнім курсом за минулий рік.

Обіг готівкових доларів буде також заборонено – у разі виявлення в росіян доларів вони будуть конфісковані, а протягом 30 днів їхньому колишньому власнику повернуть вилучену суму в рублевому еквіваленті. Але спеціальні заходи для пошуку наявних доларів не передбачені.

Заборона на обіг долара не стосуватиметься Центробанку, міністерств оборони й закордонних справ, Служби зовнішньої розвідки, ФСБ, Федерального казначейства.

Автором законопроекту виступив депутат від ЛДПР М. Дегтярьов. Він пояснює необхідність примусового відмови від доларів нестабільністю фінансового становища США.

**Економічна діяльність:
нові орієнтири і ризики**
Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
№ 1 січень

Редактори:
Т. Дубас, О. Федоренко, Ю. Шлапак

Комп'ютерна верстка:
А. Бергелська

Підп. до друку 29.01.2014.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 7,2
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.